

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Petra Gerdes

Lagstiftningen om
människohandel för sexuella
ändamål – en analys

Examensarbete
20 poäng

Helén Örnemark Hansen

Straffrätt
Vt -04

Innehåll

1	INLEDNING	3
1.1	Syfte	4
1.2	Metod	4
1.2.1	Avgränsningar	5
2	HISTORIK OCH BAKGRUND	7
2.1	Prostitution och slavhandel	7
2.1.1	Sverige	9
2.1.2	Prostitutionens framtida existens – en tvistefråga	10
2.2	Människohandel	11
2.2.1	Definitionen och dess påverkan på problemet	12
2.2.2	Hur ser handeln ut?	13
2.2.3	Problem med bekämpandet av människohandel	18
2.2.4	Nuläget	19
2.3	Tidigare lagstiftning i Sverige	20
2.3.1	Utlänningslagen	20
2.3.2	Brottsbalken	21
2.3.3	Förbudet mot köp av sexuella tjänster	24
3	LAGÄNDRINGEN 2002	29
3.1	Varför en ny lag?	29
3.1.1	FN	29
3.1.2	EU	32
3.1.3	Sverige	36
3.2	Hur utformades själva lagen?	41
3.3	Kritik mot och skälen för utformningen	44
3.3.1	Kritiken som gavs	44
3.3.2	Skälen som åberopades	45
4	DEN FÖRSTA FÄLLANDE DOMEN	52
4.1	Händelseförloppet	52
4.1.1	Malwina	52
4.1.2	Lora Stojko	54
4.1.3	Kosta Dupski	55
4.2	Bevisning	56
4.2.1	Vittnen	56
4.2.2	Andra omständigheter	57
4.3	Domskälen	57

4.3.1	Åtalspunkten 1 i bilaga 1	57
4.3.2	Åtalspunkten 2 i bilaga 1	59
4.3.3	Åtalspunkten 3 i bilaga 1	59
4.3.4	Åtalspunkten i bilaga 2	60
4.4	Domslut	61
4.5	Egna kommentarer	61
5	ANALYS	63
5.1	Förhoppningarnas möjlighet till uppfyllande rent generellt	64
5.2	Domslutet i ljuset av lagändringens syften	66
5.3	Slutsatser	70
6	UPPDATERING AV DET BEHANDLADE OMRÅDET	73
6.1	Europakommissionens förslag	73
6.2	Anhörigkommittén	74
6.2.1	Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.	76
6.3	Människohandel och prostitution	76
6.4	Ett heltäckande straffansvar	77
6.5	Ett utvidgat straffansvar för människohandel	81
6.6	Människohandel	84
6.7	Rikskriminalens senaste lägesrapport	86
7	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	89

Sammanfattning

Människohandel i sexuellt exploateringssyfte, främst kvinnohandeln, har ökat de senaste åren, vilket lett till att politiker och organisationer har lagt fokus på denna form av brottslighet och dess bekämpande internationellt sett.

I min uppsats har jag försökt redogöra för hur handeln har utvecklats genom åren och hur den ser ut idag. Mina frågeställningar rör år 2002: s lagändrings tillkomst samt hur dess syften återspeglas i det första rättsfallet på området sedan ändringen.

Ny lagstiftning inom denna domän skapades främst till följd av att internationella organ och organisationer tryckte på utformningen av deklARATIONER och konventioner innehållandes krav på undertecknande länders översikt av bestämmelser gällande handeln. Skarpare och mer enhetlig lagstiftning länderna emellan krävdes.

Sverige undertecknade en rad internationella instrument som uppbar dylika krav, vilket skyndade på en lagändring. Viktigast och mest avgörande för ändringen anser jag Eu: s rambeslut i frågan vara.

Andra aspekter som lades till grund för ändringen var att den svenska lagen på området inte till fullo kriminaliserade alla leden utav handeln och stundvis uppfattades som generellt svårtillämpar i sådana frågor.

Målet var bl.a. att detta nu skulle förändras. Brott skulle inte längre kunna gå ostraffade eller endast straffbeläggas som förbrott samtidigt som en hårdare straffskala skulle användas. Lagen utformades i likhet med internationella definitioner av handeln och den hoppades på sikt kunna leda till ett mer enhetligt bedömande av och därmed förbättrat samarbete länder emellan mot människohandel.

Den första domen som grundades på den nya lagstiftningen kom i oktober år 2003. Rätten dömde i fallet för både koppleri av varierande grad och för människohandel. En fällande dom gällande människohandel var naturligtvis inte möjlig före lagändringen då brott omfattandes sådan verksamhet inte återfanns i den benämningen i den förut tillämpbara lagen. En del av de gärningar som begåtts i detta fall hade emellertid inte kunnat straffbeläggas alls enligt äldre rätt då de skett utanför Sveriges gränser. Ett fällande till ansvar för brott begångna utomrikes är ett stort framsteg och helt överensstämmande med lagändringens syften.

Jag fann emellertid under arbetets gång en rad omständigheter som försvårar förhoppningarna om den nya lagens effekters uppfyllande. Myndigheters bristfälliga resurser i allmänhet samt människohandelns komplexitet i synnerhet kan ofta leda till att förundersökningar av brott på området riskerar att läggas ner eller skötas undermåligt vilket i värsta fall kan leda till en havererad rättegång och kriminellas friande. Offers möjligheter, i samarbete med åklagare och polis, till att bevisa omständigheter och situationer av vikt för ett fällande har överskattats och en del rekvisit i lagen försvårar just offrens ställning vid en rättegång.

Jag anser också att Rätten i det aktuella fallet inte gått på djupet gällande lagändringens tillämplighet och tolkning, vilket jag tror till viss del kan bero

på möjligheten att döma den kriminelle i enlighet med bestämmelser som tidigare användes för att döma en del av de gärningar som numera innefattas av lagändringen.

Överlag uppnås lagändringens mål och avsikter, vilket även till del återspeglas i rättsfallets dom, men vidare justeringar och översikter av lagen är nödvändiga. Vidare borde orsakerna till människohandelns överhuvudtaga existens mer begrundas och åtgärdas istället för att endast fenomenet och dess konsekvenser straffbeläggs och bekämpas.

Det har debatterats friskt angående vad som förorsakar handeln. Vissa menar att prostitutionens närvaro i samhället föranleder denna medan andra menar att det är samhällets negativa inställning till prostitutionen istället för organisering utav densamma som utgör grunden till denna fruktansvärda bieffekt. Själv anser jag att prostitutionens existens och efterfrågan på den bildar roten som förser människohandeln med näring.

Utredningar för att förbättra läget är emellertid på gång och det är inte utan spänning man emotser dess resultat.

1 Inledning

Människohandel, slaveri och prostitution har förekommit i stort sett genom hela mänsklighetens historia. Det är tillvägagångssätten, formerna och syftena som ändrats med tidens gång.

Idag handlas det med människor främst i syfte att utnyttja dessa för någon form utav exploatering och metoderna som används har inslag av olika otillbörliga påtryckningar, lögner, tvång, hot och utnyttjande av annans särskilda sårbarhet samt utsatta, nästintill hopplösa, situation.

Handeln sker i regel mellan olika och flertalet länder men kan även ske inom ett enda lands gränser, s.k. återförsäljning.

Den består av rekrytering av offer, transporter, hysande, sälj- och köpande mm. och kan genomföras antingen genom människosmuggling eller med hjälp av, ofta förfalskade, tillstånd och resedokument.

Handel med människor är en komplex företeelse, en slags kedjebrottslighet bestående av flertalet olika led eller moment, som innebär ett hänsynslöst och cyniskt utnyttjande av andra människor.

Gärningsmännen utnyttjar landgränserna för att försätta offren i en beroendeställning och för att själva undgå lagföring.

Handel med människor, och då särskilt handel med kvinnor i syfte att utnyttja dem sexuellt, har ökat de senaste åren. Denna form av handel torde också utgöra den vanligaste i näraliggande territorier.

De flesta medlemsländerna i EU berörs, mer eller mindre, av handeln med kvinnor, antingen som ursprungs-, transit- eller destinationsländer.

Kvinnorna kommer från alla delar av världen till länder i Unionen. En generell trend idag är dock att antalet kvinnor, som utsätts för handel och är prostituerade, med ursprung från Östeuropa har ökat dramatiskt. Kvinnorna kommer dock även från Thailand, Filippinerna, Nigeria, Ghana, Brasilien, Colombia, Peru och Dominikanska Republiken.

Fenomenet människohandel med dess metoder, förfaringssätt och mönster kan iaktas inom EU, i vårt närområde i övrigt och på andra håll i världen.

Det har uppskattats att ca 500 000 kvinnor årligen kommer till någon av EU: s medlemsstater som offer för människohandel. Enligt FN blir mellan 700 000 och 2 miljoner människor offer för människohandel varje år.

Vinsterna är så stora att verksamheten jämförs med den internationella drog- och vapensmugglingen. FN har uppskattat att de kriminella grupperna tjänar cirka 7 miljarder dollar varje år på handeln.¹

Sverige är inte förskonat från denna handel med människor och under år 2002 trädde en ny lagstiftning i kraft för att bättre kunna komma till rätta med problem som uppstått i samband med lagföringen utav detta brott, konsekvenserna kring detsamma, de olika, var för sig nödvändiga för genomförandet av brottet, gärningarna och bekämpandet utav fenomenet som helhet. Den nya lagen utformades i nära anknytning till olika

---

¹ Prop. 2001/02:124, s. 8-9.

internationella instrument som författats på området och i vilka krav på enhetlig och hårdare lagstiftning ställts.

I Sverige tillämpades tidigare en rad lagar och bestämmelser för att bekämpa människohandel och straffbelägga de gärningar som förekommer i samband med denna. Lagstiftningen brast dock i tillämplighet bl.a. när det gällde en del av de utomlands och i förskedet begångna handlingar och ageranden som i sig möjliggjort och förutsatt själva handeln.

Under hösten år 2003 kom det, för första gången ett avgörande från en domstol innebärande ansvarsutdömning för brottet människohandel med sexuella ändamål. Utan en ny reglering på gebitet hade ett fällande utav gärningarna i sin helhet inte varit möjligt. Lagstiftningen har även, tillsammans med internationella överenskommelser, bidragit till att det med större säkerhet kan skönjas en generell definition av vad handeln innebär.

1.1 Syfte

Mitt syfte med den här uppsatsen är att beskriva utvecklingen av de möjligheter till lagföring som skett vad gäller människohandel. Jag vill förklara och tydliggöra behovet och motivet bakom den nya lagstiftningen såväl som klargöra vad den innebär för rättsläget idag. Slutligen vill jag se på hur den nya lagen ser ut i praktiken, dvs. hur den efterlevs, genom att analysera det första rättsfallet på området sedan lagändringen, i ljuset utav dess förarbeten.

De frågor jag söker besvara i denna uppsats är alltså varför fick vi en ny lagstiftning, på vilket sätt den förändrar rättsläget samt om motiven och effekten utav lagändringen lyser igenom i rättsfall B 7477-03: s domslut.

1.2 Metod

Jag har studerat förarbetena till lagändringen såväl som de till den ursprungliga lagen. Doktrin på området har gett en djupare förståelse för ämnet och rättsfallsstudier visat en mer praktisk sida.

Jag har tagit del utav internationella instrument, utredningar och rapporter som gjorts och getts ut och även fördjupat mig i artiklar och debatter i ämnet.

Jag har valt att inleda uppsatsen med ett första kapitel innehållandes en bakgrundsförklaring till uppkomsten av fenomenet människohandel för att få en historisk återblick på dels läget i Europa och i Sverige, här ingår även en redogörelse för den äldre lagstiftningen som tillämpades. Jag har sedan övergått till att, i kapitel två, beskriva lagändringen, varför den kom, vad som var dess syfte och vad man ville uppnå. I det tredje kapitlet som följer skildras omständigheterna i rättsfallet från 2003 samt dess domslut, vilket sedan analyseras i det sista kapitlet utav uppsatsen vari även de frågor jag lagt till grund för arbetet förhoppningsvis kommer att besvaras. I underrubriken slutsatser kommer jag sedan knyta ihop och avsluta mina egna tankar och värderingar som uppkommit kring ämnet och dess domän. Det är endast det sista kapitlet som är analytiskt, de andra är av mer deskriptiv natur.

1.2.1 Avgränsningar

Människohandel är ett omfattande begrepp som spänner över ett stort rättsområde som påverkas utav ett vitt spektra utav faktorer och inbegriper många intressanta forskningsvinklar. Jag har varit tvungen att begränsa mig till att endast djupare tränga in i delar utav detta.

Människohandel innebär alltid exploatering, i någon form, av ett offer. Syftet med denna exploatering kan emellertid variera. Det kan handla om arbetskraftsexploatering, överförandet av mänskliga organ, utnyttjande för sexuella ändamål, eller att människor köps och säljs för arbeten i fabriker eller i andra människors hem.

Jag kommer i detta arbete uteslutande att hantera lagstiftning som rör människohandel med sexuella avsikter.

Tilläggas kan dock att även vid andra sorters handel, och då främst när det gäller kvinnor, hamnar offren ofta förr eller senare i prostitution eller tvingas att leva under sådana ”sexuellt slavliknande förhållanden”, i mottagarlandet, som denna uppsats handlar om.²

Människohandel för sexuella ändamål inbegriper emellertid handel med män, barn och kvinnor. Jag har därför valt att använda termen kvinnohandel eftersom jag uteslutit handel med män eller barn ur detta arbete, då kvinnohandel, och då främst i syfte för sexuella ändamål, är den form av handel som är mest aktuell idag i Sverige. Begreppet människohandel har använts i allmänna beskrivningar av själva handeln, gällande vissa statistiska uppgifter och då den nya lagstiftningen åsyftats men då med tillägget ”för sexuella ändamål”, samt då den också syftar på handel med barn.

Vidare kommer genomgången utav rättsutvecklingen till dagens läge endast omfatta senare års överenskommelser och lagändringar. Jag kommer att redogöra för olika internationella instrument och hur dessa påverkat utvecklingen men ej gå in på dem i detalj.

Prostitutionen och dess inflytande, eller rent utav för kvinnohandel förutsättande egenskaper, har kommenterats då jag finner frågeställningarna angående dess accepterade eller förbjudande vara relevant för bekämpandet av kvinnohandel.

Människosmuggling, T.ex. i syfte att söka asyl i ett annat land, har nära anknytning till mitt ämne men en person kan smugglas över en eller flera landsgränser utan att få sina mänskliga rättigheter kränkta och ofta när flyktingsmuggling diskuteras handlar det inte om att äga andra människor. Smugglare tar betalt för att förflytta människor från ett land till ett annat för att sedan lämna dem åt sitt öde och inte för att köpa dem i syftet att ha dem som slavar. Därför men även pga. platsbrist har jag inte tagit upp människosmugglingsaspekter i detta arbete.

I Sexualbrottskommitténs förslag till ny lagstiftning togs avskaffandet av kravet på dubbel straffbarhet upp. Denna fråga har jag inte behandlat i

---

² S-A. Månsson, *Könshandel över gränserna*, 1996, s. 59.

uppsatsen då något beslut i frågan aldrig togs. Regeringen menade att vidare utredningar var nödvändiga då frågan om krav på dubbel straffbarhet av olika skäl är komplicerad och då kommitténs förslag mötte kritik från olika remissinstanser. Regeringen tyckte att frågan skulle övervägas i ett annat sammanhang och skulle återkomma till denna vid en senare tidpunkt.

Vidare tas ej heller frågan om straffprocessuella tvångsmedel upp då det inte har någon relevans i förhållande till rättsfallet eller analysen av domslutet i jämförelse med lagändringens syfte.

2 Historik och Bakgrund

Historiskt sett är affärsmässig sexuell exploatering av kvinnor och barn inte någon ny företeelse, förändringen ligger i dess omfattning och uttrycksformer. Könshandel inbegriper idag många fler områden och kan beskrivas som en regelrätt industri, som samarbetar med andra industrier för att ytterligare öka lönsamheten. Genom finansiell och teknologisk samverkan har t.ex. sex- och Internetindustrin slagit sina påsar ihop i en global sexuell exploatering utav bl.a. kvinnor. Kvinnokroppar och kvinnokön marknadsförs, säljs, transporteras och konsumeras som aldrig förr utav porrproducenter, människohandlare, militärer, sexturister och sk. vanliga män, som söker tillfällig sexuell spänning och utlevelse. En sökning på ordet "sex" på sökmotorn Alta Vista³ på Internet ger en viss antydning om vad det handlar om – 43 524 575 träffar. Till sexindustrins alltmer växande område hör också handeln med levande människor över gränserna, sk. människohandel.⁴ Jag skall nu försöka ge en överblick över vad som orsakar handeln, hur den utvecklats och vad som påverkat den.

2.1 Prostitution och slavhandel⁵

Prostitution har genom alla tiders samhällen förekommit på ett eller annat sätt. Så tidigt som 3000 år f. Kr. bedrevs prostitution i de mesopotamiska och egyptiska kulturerna. I antikens Grekland tror man att det fanns en omfattande och välreglerad könshandel där de prostituerade uppbar olika social status. Sociala skikt fanns även bland romarrikets prostituerade, de som registrerade sig och betalade skatt, vilket de flesta gjorde, utgjorde den högst stående gruppen medan den lägsta bestod av de oregistrerade och olagliga gatuprostituerade.

I det medeltida europeiska samhället var bordellprostitutionen det vanligaste, denna var erkänd och noga reglerad utav myndigheter, men det förekom även vidsträckt olaglig verksamhet i exempelvis badhus och på gatan.

Då protestantismen slog igenom ställdes det krav på bordellverksamhetens avskaffande, kyrkan accepterade inte prostitution, vilket ledde till att gatuhandeln tilltog under 1500- och 1600-talen. En annan aspekt som påverkade var könssjukdomen syfilis utbrytande, varför hygieniska skäl också anfördes för bordellernas reducering.

Under 1700-talet började prostitution att accepteras i praktiken, den var dock fortfarande förbjuden. Gatuhandeln ökade och bordellerna bredde åter ut sig.

När de veneriska sjukdomarna började öka, i början av 1800-talet, infördes statliga kontrollåtgärder i form utav det sk. reglementeringssystemet som innebar registrering och kontroller utav de prostituerade. Kvinnorna skulle

---

³ Sökning Alta Vista, 2004-03-08 23:20:23

⁴ S-A. Månsson, *Sverige och den globala könshandeln*, 2000, s.6.

⁵ Stycket bygger på SOU 1995:15 s. 41-53, om ej annat anges.

skrivs in och besiktigas en gång i veckan, följdes inte dessa regler kunde de dömas till arbete på tukt- eller spinnhus.

Mot slutet av 1800-talet växte en abolitionistisk rörelse fram med syftet att motverka all legalisering av prostitution. Rörelsen växte sig starkare och bredde ut sig i en mängd länder. Intressant ur människohandelssynpunkt är hur rörelsen påverkade England; en lagstiftning, som senare fick stå modell vid internationella diskussioner om prostitution, infördes. Det straffbelades att värva, i England eller utomlands, flickor under 21 år till osedliga handlingar. Kulmen för den abolitionistiska rörelsen nåddes 1902 då det hölls en internationell konferens i Paris. Resultatet blev att en överenskommelse länder emellan för att hindra den så kallade vita slavhandeln, handeln med vita kvinnor mellan bordeller och hallickar, träffades vilken undertecknades av dussinet länder, däribland Sverige. Arbetet med att avskaffa kvinnohandeln fortgick under 1900-talets första hälft såväl i Europa som i USA och nu lades grunden till 1949 års FN konvention⁶ mot handel med människor och exploatering av andras prostitution. Konventionens syfte var att, genom olagligförklarande av all värvning till prostitution samt koppleri, förbjuda och kontrollera handeln med kvinnor och barn.

Under perioden fram till 1950-talet avskaffades reglementeringslagstiftningen i de flesta länder, och efter andra världskriget ökade acceptansen utav prostitution stegvis och dess marknad förändrades. De tidigare existerande ”underjordiska systemen” för prostitution utökades och verksamhetens medelpunkter blev kopplarna och beskyddarna. Fokus, vad gäller åtgärder, hamnade nu mer på de män som försörjde sig på av prostituerade intjänade pengar. Det varierade dock mellan staterna till vilken grad prostitution tolererades, i vissa fall var det förbjudet och i andra tillåtet.

Den stora förändringen vad gäller synen på prostitution ägde rum på 1970-talet. Sociala omvälvningar, frigörandet utav sexualiteten samt en ny, mer erotisk framtoning, utav kvinnan, ledde till sexualitetens kommersialisering. Sex- och nöjesindustrin slog sig samman och utvecklade en multinationell sexindustri. Nu skulle prostituerade uppfylla erotiska drömmar och äventyr i motsats till endast sexuella tjänster. Till sin hjälp hade prostitutionsvärldens nya ledare luxuösa saunas, sex- och nattklubbar, hotell, poseringsateljéer, massageinstitut och många fler inrättningar. Koppleriet gömdes bakom en fasad av legal verksamhet med bolag opererandes på olika nivåer, sexhandelns inkomster utgjorde ofta endast en del av rörelsen. Kopplarna gick nu från att ha arbetat på gatan till att bli en del utav en kommersiell organisation eller kriminell liga, vilket tvingade in de prostituerade i ett system med ökade kostnader för de tjänster de behövde för att hålla sin position på marknaden. Gatuprostitutionen präglades allt mer utav drogmissbruk och social misär. Denna nya fas, som kännetecknas av underjordisk verksamhet, närvaro i allt mer förgrenade domäner, sökande

---

⁶ The 1949 Convention for the Suppression of Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others.

efter nya marknader, skapande utav multinationell sexindustri och internationella nätverk, råder än idag.

Det senaste halvsekle har lagstiftningen angående prostitution i stort fått tre olika inriktningar innebärande en reglerande, en abolitionistisk och en förbjudande gren.

I länder med reglerande lagar har prostitutionen accepterats och kontrolleras genom exempelvis regler för bordeller gällande åldersgränser och utskänkningstillstånd. Vidare är hallickverksamhet kriminaliserad endast i fall då den prostituerade är underårig eller prostitutionen är påtvingad. Ett sådant land är Tyskland och vid den kända bordellen Eros-center måste de prostituerade registrera sig och regelbundet underkasta sig medicinska kontroller.

Den abolitionistiska inriktningen återfinns i bla. Frankrike, Belgien och England. Här syftar lagstiftningen inte till att direkt avskaffa prostitutionen, den är inget brott i sig, däremot är det ett brott om en tredje person exploaterar den prostituerade; den vill mer bringa ordning i prostitutionen. Lagarna i dessa länder omfattar istället saker som, exempelvis, skattepliktighet av verksamheten och förbudandet av att erbjuda sina tjänster öppet på gatorna.

Länder med förbudslagstiftning fördömer prostitution som företeelse. Alla som är delaktiga, kunden såväl som den prostituerade, kan åtalas och straffas. Länder med denna inställning är vissa stater i USA, Ryssland, Iran, Filippinerna och Thailand.

2.1.1 Sverige

Lagstiftningen i Sverige gällande prostitution har genom tiderna inneburit både regleringar och förbud. Under 1700-talet var det i Sverige vanligt med prostitution på gästgiverier, värdshus och marknadsplatser men 1734 års lag satte sin prägel på könsumgänget; det var endast tillåtet inom äktenskapet och prostitution förbjöds. Dryga hundra år senare ändrades detta genom 1864 års lag då sexuell samlevnad utanför äktenskap accepterades så länge denna inte ledde till graviditet. En uppluckring i attityden hade stegvis skett lite tidigare, 1847 infördes nämligen reglementeringssystemet, med dess registrering och kontroller av, och förhållningsregler för, prostituerade. Detta avskaffades dock redan 1918. Vid sekelskiftet var prostitutionen mestadels förekommande i Stockholm, men den fanns till viss del även på landsbygden. Mest tydlig var gatuprostitutionen men kaféer och restauranger utgjorde också kontaktpunkter mellan köpare och säljare. Viss bordellverksamhet förekom men i blygsam skala. Det vanligaste var att själva umgänget bedrevs på hotellrum uthyrda per timme eller i olika inackorderingshem för flickor.

Efter bilismens genombrott ändrades detta mönster och aktiviteterna förflyttades successivt till kundernas bilar. Under 1900-talets andra halva ökade toleransen utav prostitution och utvecklingen följde, om än något mildare, utvecklingen i Europa. Viss lagstiftning på området, såsom lösdrivarlagen, vars ingripande mot kvinnor nästan alltid berodde på prostitution och ledde till varningar eller vid upprepade gripanden till

tvångsarbete, och den senare asocialitetslagen från 1965, utgjorde försök att till viss del nå en slags ordning i situationen. Den riktigt stora förändringen på området, som kom att ge Sverige en plats i frontlinjen gällande bekämpningen av prostitution och dess medföljande kriminalitet, var införandet utav förbudet mot köp av sexuella tjänster 1999. Härigenom markerades samhällets inställning i frågan och man hoppades och trodde att ett förbud på ett effektivare sätt skulle bekämpa prostitutionen och dess skadeverkningar jämfört med vad det dittillsvarande arbetet mot prostitutionen hade lyckats med.⁷

2.1.2 Prostitutionens framtida existens – en tvistefråga

Prostitutionen har alltid funnit vägar och sätt att överleva samhällets förändringar. Vårt nutida samhälle präglas av internationalisering, snabba kommunikationer samt utvecklingen av Internet. Dessa globala företeelser har även påverkat prostitutionen och exempel på detta är sexturismen från Europa till Thailand liksom migrationen av kvinnor från tredje världen och Östeuropa till bordeller i Västeuropa. Problematiken kring prostitution kan sammanlänkas med den inom människohandel för sexuella ändamål; utan prostitutionen finns det nämligen ingen grund för denna slags handel med människor. Det har länge funnits ett brett spektra av åsikter vad gäller prostitution och en allt liberalare syn har börjat sprida sig i många EU-länder vilket kan vara orsaken till människohandelns expansion och ökandet utav problem relaterade till denna. Under arbetets gång, med bekämpandet av handeln, har frågan om prostitutionens relevans väckts och dess framtida varande eller icke varande. En insikt om behövligheten av kontroller och regleringar kring prostitution har nåtts.⁸ Hur detta skall göras och med vilka medel är emellertid inte enkelt att komma fram till, enhetlighet staterna emellan verkar i stort omöjligt.

I Europa förs debatten idag i princip mellan två läger som står på varsin sida om skiljelinjen. På den ena sidan menar man att det är en mänsklig rättighet att få vara fri från all sexuell exploitation, vilket man även anser prostitution vara, och där kvinnohandel står för den värsta sortens utnyttjande. Denna grupp menar att ingen kvinna frivilligt ger sig in i prostitutionsvärlden. Hon gör detta för att hennes möjligheter är begränsade av sociala strukturer, arbetsmarknaden diskriminerar kvinnor och samhället lär ut att kvinnor ska tjäna män sexuellt. All prostitution ses som mäns våld mot kvinnor då ingen skillnad görs mellan frivillig eller påtvingad sådan.⁹

CATW, Coalition Against Trafficking in Women, är den organisation som starkast företräder dessa åsikter och synsätt. De förklarar vidare att: ”Prostitution affects all women, justifies the sale of any woman and reduces all women to sex”.¹⁰

Den andra sidan, som representeras av organisationen Global Alliance Against Trafficking in Women, GAATW, fokuserar på våldet och tvånget i

---

⁷ Prop. 1997/98:55, s. 104-107.

⁸ SOU 1995:15 s. 45f.

⁹ N. Strandberg, *What is Trafficking in Women and Children and What Can Be Done?*, 1999, s.1ff.

¹⁰ CATW:s hemsida.

samband med kvinnohandel och ser inte prostitution i sig som ett utnyttjande. Även denna grupp stödjer sig på de mänskliga rättigheterna vilka de menar omfattar rätten att själv få bestämma över sin kropp. Prostitution ska ses som vilket yrke som helst, koppleri avkriminaliseras och samhällets förakt för yrkesgruppen borde elimineras så de prostituerade skulle få större trygghet, både fysiskt och socialt. De förespråkar en kontroll utav sexhandeln som inte skulle utrota könshandeln utan motverka de sociala störningar som kan följa med den; könssjukdomar, kriminalitet, ordningsproblem. Utgångspunkten är konstruktionen av det manliga sexualbehovet; det kan inte alltid tillfredställas inom ramen för s.k. normala relationer mellan män och kvinnor. Därför behövs och fungerar prostitution som en slags säkerhetsventil vilken garanterar familjens och äktenskapets fortlevnad.¹¹ Kärnfrågan ska alltså vara hur kvinnors mänskliga rättigheter säkras, inte om eller varför hon vill prostituera sig, hon ska ha rörelsefrihet och ej leva under våld och tvång.¹²

Det som skiljer de båda falangerna i grunden är alltså hur man ser på problematiken kring kvinnohandel, om den utgörs av våldet eller av prostitutionen som sådan.

Det är även många prostituerade idag som höjer sina röster angående samhällets inställning och fördömande attityd som den största problemskaparen. De begär en högre social status, rätt till social trygghet för dem själva och deras familjer och sin rätt att prostituera sig. Försök till att få prostitution att ses som ett yrke har påbörjats bla. genom organisering och bildandet av fackföreningar. Dessa ska kämpa för att kvinnor och män som frivilligt försörjer sig på att sälja sina kroppar ska ha rätt till social trygghet, sjukpenning, mammaledighet och pension samt rätt att delta i och påverka forskningen om prostitution, sexuellt överförbara sjukdomar och droger. En internationell organisation för prostituerade som har grundats är ICPR. Den kom 1985 och godtar frivillig men motsätter sig alla former av tvångsprostitution. I Tyskland finns föreningen HYDRA och i Nederländerna De Rode Draad. Även köparna har börjat slå sig samman i konsument liknande föreningar, exempel från Nederländerna är stiftelsen Män och Prostitution, i Tyskland finns föreningen Lust.¹³

2.2 Människohandel

Handel med människor har också funnits med i bilden så långt bakåt i tiden man kan minnas, det som skiljer dagens handel från den som ägde rum förr är i vilket syfte den äger rum.

I antikens Grekland sköttes vanligtvis de dagliga sysslorna av slavar och bristen på arbetskraft föranledde under 1700-talet inhandlandet utav den afrikanska arbetskraften. Större obalanser i makt mellan olika grupper av människor har nästan alltid resulterat i sexuella övergrepp; på slavskeppen ingick det i besättningens privilegier att få våldta fångarna och när

---

¹¹ S-A. Månsson, *Könshandel över gränserna*, 1996, s. 68.

¹² GAATW:s hemsida.

¹³ SOU 1995:15 s. 41-53.

krigstillstånd rätt har soldaterna ofta förgripit sig på kvinnor i de erövrade länderna. I självaste bibeln beskrivs slavförhållanden.¹⁴

Trots två sekler utav upplysning fortsätter exploateringen, om än i en annan form. Idag köps och säljs framförallt kvinnor och flickor i fattigare länder för att prostitueras i den rikare västvärlden. Fenomenet människohandel uppmärksammades för första gången av abolitioniströrelsen mot slutet av 1800-talet. En medvetenhet om handeln väcktes i samband med rörelsens kampanjer mot slaveri. Handeln som var aktuell under denna tid var den som bedrevs av bordellägare och hallickar vid rekryterandet av kvinnor till sina bordeller. Exempelvis importerades det, runt sekelskiftet, en stor mängd flickor och kvinnor med kinesiskt ursprung, till USA, för att klara efterfrågan på prostituerade åt den kinesiska arbetskraften som då användes för att bygga upp det amerikanska järnvägsnätet. Vit slavhandel blev en analogi av svart slavhandel.

2.2.1 Definitionen och dess påverkan på problemet

Det har visat sig svårt att finna ett enhetligt begrepp som klart och tydligt definierar människohandel. En definition återfinnes hos FN, en annan hos Europeiska Unionen och en tredje hos Europol. Ser man sedan till alla intresseorganisationer som arbetar med detta och andra internationella organisationer, som exempelvis Interpol, så är förvirringen snart ett faktum. Detta har lett till svårigheter vid bekämpandet av människohandel då stater, vid t.ex. samarbete och vid lagföring, har olika uppfattningar om fenomenets innebörd och varande, beroende av vilken konvention, deklaration eller uttalande man stödjer sig på. En hel del har dock gjorts på sistone för att komma till rätta med problemet och detta återkommer jag till lite senare.

På engelska används benämningen ”trafficking”, översatt illegal handel, vilken måste preciseras för att förståelse ska nås angående vilken slags handel man talar om. Drug trafficking, vilket motsvarar narkotikahandel, är ett exempel på precisering. Människohandel benämns i vissa fall som trafficking utan något prefix medan det i andra fall talas om human trafficking, men båda termerna inkluderar då även människosmuggling för andra ändamål än sexuella.

Förenta Nationernas definition av trafficking, som vi kommer att se närmare på sedan, fokuserar inte på offrets samtycke, eller avsaknaden därav, utan beaktar den faktiska verklighet för kvinnor som utsätts för människohandel i prostitutionssyfte. Detta innebär att människohandlare inte bara kan ställas inför rätta om de brukar våld, falska förespeglingar eller bortrövande utan även om de missbrukar sin makt eller ett offers sårbarhet. Härav kan uttolkas en insikt om att samtycket kan vara ”falskt” och endast avspeglar den desperata situationen i många kvinnors liv som får dem att bege sig till ett annat land medvetna om att kanske användas i prostitutionssyfte.¹⁵ FN-

---

¹⁴ C. Engström, (red.), *Nationalencyklopedin*, 1995, s 617 och Svenska Bibelsällskapets varsamma språkliga revision av 1917 års översättning, *Bibeln*, 1992, 2 Mos 21:2 samt A. Gundhäll Wood, *Palmedagarna 2003: FN, Fred och Folkrätt*, 2003, s. 1f.

¹⁵ G. Ekberg, *The Palermo Protocol*, 2002, s. 1ff.

protokollet tar även sikte på den som, med syftet att någon ska utnyttjas sexuellt, rekryterat offret och handeln behöver inte ha realiserats för att förfarandet skall bedömas som människohandel.¹⁶ Numera återfinns även detta synsätt i Europeiska Unionens definition vilken tidigare innehöll straffrihet vid offrets samtycke.

2.2.2 Hur ser handeln ut?

Människohandel är, vilket redan namnet antyder, en genusrelaterad verksamhet där de allra flesta förövarna är män och de flesta offer, dock inte riktigt alla, är kvinnor.¹⁷ Offren är oftast under 25 år, många är mellan 12 och 18 år, och flertalet, runt 75 procent, har tidigare varit utsatta för sexuella övergrepp, antingen under barndomen, i vuxen ålder eller både och.¹⁸ Kvinnornas vardag och situation i praktiken är ofta hård och slavliknande där de tvingas att ha 15-20 kunder eller fler per dag. Risken att de ska smittas av HIV eller andra sexuellt överförbara sjukdomar är stor och ofta lider de också av medicinska problem uppkomna av genom t.ex. upprepade våldtäkter och/eller fysiskt våld. Hallickar förser många gånger kvinnorna med droger och sätter dem i ett beroende för att kontrollera dem och försäkra sig om deras fortsatta medgörlighet. Trakasserier och våld är vanligt förekommande, ofta i extrema former, speciellt i fall med anknytning till maffia eller liknande organiserad brottslighet. Mord utav offer, för att varna andra utsatta från att krångla eller dem som lyckats fly, har rapporterats, likaså självmord begångna utav unga kvinnor.¹⁹ Har en kvinna på ett eller annat sätt klarat av att ta sig ur förövarnas verksamhet, t.ex. genom flykt, blir hon omhändertagen av myndigheterna i respektive land, vilka i så gott som alla fall betraktar henne som illegal invandrare och inte som offer för en brottslig verksamhet. Följden blir att de utvisas från landet, där de visserligen levt illegalt, utan att få den rehabilitering och det stöd som de skulle behöva. Ställer en kvinna upp på att vittna mot handlarna löper hon en stor risk för vedergällning, inte bara mot sin egen person utan hot riktas även mot familj och vänner. Många av de kvinnor som återvänder till sina hemländer blir sedan inte accepterade i samhället utan isoleras och diskrimineras av människor som ser ner på dem för vad de har gjort och blivit utsatta för. Dessa faktorer samt den inledande orsaken till att kvinnan lämnade hemlandet ökar risken för att de återigen faller offer för trafficking.

Kvinnorna, som ofta kommer från minoritetsgrupper och fattiga regioner i ursprungslandet, har vanligtvis låg, eller ingen, utbildning. Detta stämmer emellertid inte alltid. De kvinnor som kommer från utvecklingsländer tenderar att vara äldre och ha sämre utbildning än de ofta yngre och mer välutbildade kvinnor som kommer från Central- och Östeuropa. De båda

---

¹⁶ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 4*, 2002, s. 6.

¹⁷ G. Ekberg, *Introduction to the Topic of Trafficking in Women and Information about the Nordic-Baltic Campaign against Trafficking in Women*, 2002, s. 1.

¹⁸ I. Bite, *How Gender Inequality Promotes Prostitution and Trafficking in Women*, 2002, s. 1.

¹⁹ OSCE/ODHIR, *Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE, 1999*, stycke 2..2.

grupperna har ändå något gemensamt; de kommer från samhällen med en struktur som underordnar eller diskriminerar kvinnor vilket inskränker deras möjligheter.²⁰

En anledning, bland många olika, till att kvinnor ger sig av hemifrån för att flytta till ett annat land är den begränsade tillgången till arbetsmarknaden, vilket resulterar i hög arbetslöshet, låga löner och även ofta i sexuella trakasserier på den arbetsplats man väl fått. Även vissa samhällens sociala inställning till skilda och ensamstående mödrar bidrar till att dessa, mer eller mindre, tvingas in i prostitution som en sista utväg för att klara sin försörjning. De kvinnor som ger sig av vill förändra och förbättra sin situation och kan utnyttjas just för att de behöver hjälp med att komma utomlands, framförallt till Europeiska Unionen.²¹ En annan orsak kan ligga i den moderna sexturismen, som i sin tur möjliggjordes av den alltmer flitiga chartertrafiken under 1900-talets andra hälft. För många kvinnor i länder med betydande fattigdom och en betryckande ekonomisk utveckling har sexturismen i hemlandet utgjort första ledet i en process som slutat på en sexklubb eller en bordell i västvärlden. Sexturismens närvaro har närt drömmen om ett bättre liv i ett annat land. Det är denna dröm, tillsammans med det faktum att efterfrågan *alltid*, på ett eller annat sätt, *kommer att bli tillfredställd så länge den finns*, som utgör den kommersiella grogrunden för skrupelfria hallickar och transportörer.²²

Polisutredningar rörande handel med kvinnor har visat att många av offren haft vetskap om att de skulle arbeta som prostituerade men inte under vilka former eller i vilken omfattning. De har heller inte haft möjlighet att senare dra sig ur prostitutionen när de velat.²³

Ser man till ökningen av kvinnohandeln så utgörs offren i denna till störst del utav kvinnor från central- och östeuropeiska länder. I Holland och Tyskland har antalet prostituerade med östeuropeisk bakgrund ökat från någon procent till 60 procent av det totala antalet prostituerade.²⁴

Anledningen till att fler östeuropeiska kvinnor kommer idag beror på att de var de största förlorarna i det forna Sovjetunionen när planekonomin lades om till en mer marknadsanpassad ekonomi. De drabbades hårdast av de politiska och ekonomiska omvälvningarna i och med ökande arbetslöshet och nedrustningar i de sociala försäkringssystemen.²⁵

Handeln med kvinnor från Östeuropa, främst Ryssland, Litauen, Ukraina och Polen, tillhör den s.k. ”fjärde vågen”. Denna har föregåtts utav tidigare vågor från Asien, Latinamerika och Afrika.²⁶

Runt om i Europa, men framförallt på Internet, finns speciella marknader för kvinnohandlare,. En känd geografisk marknadsplats är den sk. ”Arizona

---

²⁰ G. Ekberg, *The Palermo Protocol*, 2002, s. 2.

²¹ Europeiska kommissionens faktablad om kvinnohandel, ur stycket ”Människohandelnätverk och Organiserad Brottslighet”.

²² S-A. Månsson, *Sverige och den globala könshandeln*, 2000, s. 6.

²³ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, stycke 4.2.6.

²⁴ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, 1999, stycke 4.2.

²⁵ Europeiska kommissionens faktablad om kvinnohandel, ur stycket ”Trender inom människohandeln”.

²⁶ NIKK:s hemsida

Market” på gränsen mellan republiken Serbien och Jugoslaviska federationen. Där, men även via Internet, är det möjligt att köpa en kvinna utifrån sina egna preferenser. De beskrivs i termer som nationalitet, vikt, byststorlek, hårfärg, vilka tjänster de utför och om de är oskulder eller specialister. Marknaderna är dels till för handlare som säljer vidare till andra handlare, dels bordellägare som vill köpa kvinnor till sin verksamhet men även för män som vill köpa sig fruar eller sexslavar.²⁷

2.2.2.1 Struktur och organisering

Strukturen på människohandel varierar beroende på vilken omfattning verksamheten har men det är oftast tre typer utav länder som berörs. Dessa är de sk. ursprungsländerna, kvinnornas hemländer, transitländerna, varigenom kvinnorna transporteras på vägen till slutmålet: destinationsländerna. Kvinnorna skickas emellertid inte alltid över landsgränser, människohandel kan nämligen förekomma inom t.ex. ett destinationsland genom att flyttas från landsbygd till storstad eller genom vidaresäljning.²⁸

De mest populära destinationsländerna är Storbritannien och Tyskland, följt av de Nordiska länderna samt Nederländerna.

För några år sedan gick de huvudsakliga människohandelströmmarna till Israel, Grekland, Förenade Arabemiraten och Turkiet. Idag har prostitutionshandeln riktat in sig på Tyskland, Holland, Frankrike och Storbritannien. Alla EU: s stater är mer eller mindre drabbade utav brottslighet relaterad till människohandel men vissa länder är svårare att agera i, Sverige är ett exempel på detta, medan andra länder, såsom Tyskland och Holland, valt att legalisera prostitution med följderna att handeln har ökat. Legaliseringstanken grundar sig i det eftersträvarvärda målet innebärande bättre sociala förhållanden och en drägligare miljö för de prostituerade genom organisering utav speciella ”prostitutionsområden” och certifierade bordeller. Detta har nu i efterhand inte visat sig vara realistiskt. Bordellerna fylldes med utländska kvinnor, många minderåriga flickor dök upp i områdena och endast ett fåtal prostituerade registrerade sig hos myndigheter eftersom de inte vill betala skatt på pengarna de tjänar.²⁹

För att framgångsrikt klara av att driva kvinnohandel krävs ett samarbete mellan en mängd parter. Handeln utgörs av flera små delmoment som var för sig kräver noggrann planering för att genomföras. För det första föreligger ett behov av rekryteringsansvariga som hittar de kvinnor som sedan ska säljas vidare. För det andra krävs transportörer som kan ta kvinnorna från ett land till ett annat land, varvid många gånger falska pass och andra nödvändiga handlingar måste utfärdas eller anskaffas av någon. För det tredje ska någon organisera omhändertagandet av kvinnorna, när de väl nått destinationslandet. Det krävs bostäder, övervakning mm. Slutligen är en förutsättning för försäljningen eller vidaresäljningen att kontakter finns med eventuella köpare, marknadsplatser, bordellägare eller andra intresserade som kan utplacera kvinnorna i könshandeln.

---

²⁷ Kvinna till Kvinna 2002.1

²⁸ IHRLG:s hemsida

²⁹ S-A. Månsson, *Sverige och den globala könshandeln*, 2000, s. 6f.

Tillvägagångssättet för att få in kvinnorna i Europa har i allmänhet en laglig fasad och bygger på kunskap om och tillgång till lämpliga kanaler i mottagarlandet såsom äktenskapsförmedlare mm. Resan består av ett relativt, beroende på organisationens mondanitet, komplext nät av ”stop-over points”, dvs. där kvinnornas väg till destinationsorten går via andra platser och länder. Transportörer kan skifta kvinnor mellan sig upp till fem gånger innan resan är klar och de har alla olika uppgifter inom verksamheten. Under färdens gång testas kvinnorna för bla. HIV, de sjuka överlämnas där testet gjorts eller skickas hem. Vidare erhåller de lagliga pass och viseringshandlingar, oftast turistvisum, vilka senare återtas vid ankomsten till slutmålet.³⁰ Väl framme flyttas många kvinnor regelbundet runt mellan landsbygd och städer, olika stora städer och mellan länder för att tillfredsställa kundernas efterfrågan på nya prostituerade och för att undvika att bli spårade av polisen.³¹

Nätverk av medelstorlek har en liknande hierarkisk och organisatorisk struktur, det är i stort endast omfattningen som ser annorlunda ut. En skillnad är dock att dessa inte säljer kvinnorna vidare till andra grupper eller organisationer utan behåller dem under egen kontroll o placerar ut dem på egna klubbar o bordeller. Anledningen är en affärsmässig princip, det rör sig om ett annat vinsttänkande jämfört med den storskaliga verksamheten. För en mellanstor liga ligger vinsten inte först o främst i transportleden utan i själva prostitutionsledet.

Den tredje varianten, de mer småskaliga organisationerna, har en mer enkelt upplagd verksamhetsplan. Det kan gå till så att en, t.ex. holländsk, klubbägare behöver en viss ”typ” av kvinna till sin verksamhet. Via kontakter med representanter för kvinnohandeln, i t.ex. Manila, ”lägger han ut en beställning” på en eller två kvinnor. Förmedlarna rekryterar och arrangerar –om det behövs - ett skenäktenskap med exempelvis en villig holländsk sexturist, ackompanjerar kvinnorna till destinationsorten och överlämnar dem till klubbägaren.³²

En måttstock är att ju längre bort från ursprungslandet destinationslandet ligger desto mer organiserad brukar verksamheten vara.³³

I samtliga fall, oavsett om verksamheten är stor eller liten, är själva rekryteringsprocessen förhållandevis likartad.³⁴

Hallickarna söker så gott som alltid sin kundkrets inom den egna etniciteten.³⁵ De är emellertid inte alltid av samma ursprung, vilket kan bero på att kvinnorna rekryterats i sina hemländer av landsmän, men sedan sålts vidare under resans gång.³⁶

Det går att urskilja tre olika metoder vid rekryteringen av kvinnor.

---

³⁰ S-A. Månsson, *Bordell Europa*, 1992, s. 11f.

³¹ OSCE/ODHIR, *Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE*, 1999, stycke 2.2.

³² S-A. Månsson, *Bordell Europa*, 1992, s. 11f.

³³ S. Shannon, *Prostitution and the mafia; The involvement of Organized Crime in the Global Sex Trade*, 1997, s. 120.

³⁴ S-A. Månsson, *Bordell Europa*, 1992, s. 11f.

³⁵ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, 1999, stycke 5.5.3.

³⁶ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 5*, 2002, stycke 6.2.

Den första är att, genom falska förespeglningar, lura och vilseleda en kvinna till att tro sig få ett välbetalt jobb utomlands. Kvinnan har i många fall svarat på en annons om jobb, t.ex. i en tidning, eller fått förtroende för en person som säger sig känna någon annan som kan ordna arbete. Hon kan också ha träffat en man, t.ex. på ett uteställe, som lurar kvinnan över gränser i tron att få uppleva nattliv eller turistmål i grannlandet.³⁷

Den andra möjligheten är att föra bort kvinnor mot deras vilja, det har hänt att handlare kidnappat kvinnor på gatan och sedan fört bort dem i bil. I andra fall säljs kvinnor och flickor av sina män, släktingar, föräldrar eller pojkvänner till människohandlare som sedan säljer dem vidare.³⁸

Vid det tredje förfaringssättet föreligger det, hos kvinnorna, en viss medvetenhet om, de anar eller vet, vilket slags jobb de ska utföra, dvs. sälja sexuella tjänster, men de blir vilseledda beträffande villkoren. De vet inte att pengarna de tjänar tas om hand av andra, att de blir inlåsta och misshandlade och att de inte har någon kontroll över antalet eller innehållet av tjänsterna de ska utföra.

Kvinnor säljs också, genom postorderförsäljning via annonser i tidningar och på Internet, för hushållsarbete eller andra former av slaveri, till män runt om i världen.³⁹

En annan aspekt på rekryteringen som har uppmärksammats, framförallt i Bosnien-Herzegovina, är att 40 procent av sexhandlarna själva är kvinnor. Ofta har även de varit utsatta för kvinnohandel och har på detta sätt, genom att rekrytera andra kvinnor, ”köpt” sig själva fria.⁴⁰

Då kvinnorna, till följd av förhållandena i hemländerna vilka redovisats för ovan, har små möjligheter att emigrera legalt så är de i princip beroende av tjänster från en sk. ”tredje part” som lånar ut pengar till resan, organiserar transporter, visum och falska papper, ordnar boende samt jobb, och som ”skyddar” dem från polisen. Naturligtvis ska den ”tredje parten” senare ha betalt för de tjänster han har ordnat. Kvinnorna får uppgiften att alla utgifter i samband med resan ska betalas av med lönen de får när de väl börjat jobba, som dansös, modell, barnflicka, servitris eller vad de nu har lovats. Det är denna ”tredje part” som kvinnohandlarna har riktat in sig på att spela.⁴¹

När kvinnorna väl kommit fram upptäcker de att det utlovade jobbet inte finns och att de istället, med imperativet att betala av sin skuld, tvingas utföra sexuella tjänster av olika slag under slavliknande förhållanden. Pass och resehandlingar har tagits ifrån dem för att öka deras beroende. I syfte att bryta ner eventuellt motstånd, och för att sätta kvinnan i ett tillstånd av vanmakt och eftergivenhet, misshandlas och våldtas kvinnorna ofta under en period innan de ska börja jobba. Handlarna använder sig av våld, våldtäkt,

---

³⁷ Europeiska kommissionens faktablad om kvinnohandel, ur stycket ”Människohandelnätverk och Organiserad Brottslighet”.

³⁸ OSCE/ODHIR, *Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE, 1999, stycke 2..2.*

³⁹ G. Ekberg, *Introduction to the Topic of Trafficking in Women and Information about the Nordic-Baltic Campaign against Trafficking in Women, 2002.*

⁴⁰ Kvinna till Kvinna:s hemsida

⁴¹ IOM:s hemsida

hot om att skada kvinnornas familjer och påminnelser om skulden de måste betala av för att sedan hålla dem i schack.

Det finns olika anledningar till att kvinnorna sällan söker hjälp utifrån, ofta är de fysiskt hindrade genom inlåsning, rädda för konsekvenser från handlarna mot både sig själva och familjen eller så fruktar de risken att arresteras för illegal immigration och/eller/prostitution. Det faktum att kvinnorna inte förstår eller talar språket i landet avskräcker och försvårar ytterligare kontakter med omvärlden.⁴² Kvinnohandlarnas inflytande över offren har visat sig som starkast när de kriminella organisationerna kontrollerar hela kedjan från rekrytering via transport till den konkreta sexuella exploateringen.⁴³

Just den kritiska omständigheten att majoriteten av kvinnorna uppehåller sig illegalt i de berörda länderna får en rad följdverkningar som i sin tur medför att hon inte vågar eller kan söka hjälp. Den största är att hon helt enkelt tvingas undvika myndighetskontakter. Hon vågar inte anmäla förövarna, av rädsla för att bli utvisad, eller vittna mot plågoandarna av fruktan för repressalier.⁴⁴

Detta för oss in på frågan om möjligheterna att sätta stopp för denna könshandelstrafik och att, sist och slutligen, finna metoder för att bistå de utsatta kvinnorna. Den mest uppenbara svårigheten har att göra med fenomenets internationella struktur, vilka internationella överenskommelser och lagbestämmelser som är tillämpbara och hur dessa harmonierar med de inblandade ländernas egna lagar och reella könshandelspolitik. Ansvarsfrågorna är således i högsta grad intrikata och problematiska. Dessutom skär frågan genom olika lagområden avseende kriminalitet, prostitution och migration.

2.2.3 Problem med bekämpandet av människohandel

Människohandelsbrott är ofta svåra att utreda och har låg prioritet. Utredningarna är för det mesta också kostsamma att driva. Särskilt kostnadskrävande är teleövervakning och spaning, tolkar och uppehälle under den tid kvinnorna deltar i utredningsarbetet och eventuella resor till kvinnornas hemländer, vilka utredande personal ibland blir tvungna att företa, för kompletterande bevisupptagning eller förhör, pga. att kvinnorna ofta hunnits skickas hem till sina ursprungsländer. I vissa fall måste även kvinnorna resa tillbaka till destinationslandet för att vittna i domstol. Många polismyndigheter har en ansträngd ekonomi vilket gör att kostsamma och komplicerade utredningar begränsas.⁴⁵ De involverade länderna, ofta flertalet, prioriterar i regel ärenden olika, vilket försvårar polisens arbete. I exempelvis Ryssland är polisen mer intresserad av den ekonomiska brottsligheten och utflödet av valuta från Ryssland till Finland och Sverige,

---

⁴² N. Strandberg, *What is trafficking and what can be done?*, 1999, s. 1ff och Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, 1999, stycke 4.1.samt 4.2.

⁴³ Europeiska kommissionens faktablad om kvinnohandel, ur stycket ”Människohandelsnätverk och Organiserad Brottslighet”.

⁴⁴ S-A. Månsson, *Bordell Europa*, 1992, s 13f.

⁴⁵ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 5*, Stycke 6.4.1.

än av prostitutions- och handelsfrågan. Det ekonomiska läget gör också att det finns grogrund för korruption bland personer som jobbar inom myndigheter. Det kan vara personer som är anställda på myndigheter som organiserar kvinnohandeln eller skyddar verksamheten.⁴⁶ Kombinationen av en lukrativ och efterfrågad verksamhet, samarbete med kriminella nätverk inom vapen- och narkotikahandel och den ofta minimala risken för människohandlare att bli tagna av polisen, gör att många idag kan tjäna miljarder dollar på kvinnohandeln.⁴⁷

2.2.4 Nuläget

Det är naturligtvis inte så att Sverige är förskonat från det avskyvärda fenomenet människohandel. Sverige är i första hand ett destinationsland och rikskriminalpolisen uppskattar att mellan 200 och 500 kvinnor utsattes för handel till Sverige under år 2000. Merparten av de kvinnor som utsätts för verksamheten kommer från länder som geografiskt sett befinner sig i vårt närområde, dvs. i första hand från Östeuropa och de baltiska staterna. Inresa via viseringsfria länder verkar var vanligast om man ser till fall upptagna av domstol.

Det finns misstankar om att människohandeln kommer att öka i Sverige och att vårt land mer flitigt kommer att användas som transitland.

Rikskriminalpolisen har exempelvis gjort bedömningen att det finns ett flertal faktorer som talar för detta. Bara det faktum, att brottet i princip var ett obekant fenomen för några år sedan och att inflödet utav tips och konkreta ärenden sedan dess har ökat, visar på denna tendens. Andra faktorer som kan spela in är att handeln internationellt sett har ökat och att Schengensamarbetet underlättar okontrollerade in- och utresor mellan stater. Uppgifter, som inhämtats från bla. lokala polismyndigheter, visar att en del av de organisatörer som står för människohandeln i Sverige använder samma kanaler som finns för annan handel eller en befintlig kriminell affärsverksamhet, t.ex. relaterad till narkotika.⁴⁸ Enligt svenska rikskriminalpolisen kan priset för en kvinna i Europa ligga mellan 4000 – 14000 kronor. Det är heller inte bara organisatörerna som tjänar pengar på handeln utan också flyg- och andra transportföretag, lokala turistindustrier och hotell.⁴⁹

Det saknas övergripande internationella data om omfattningen av könshandelstrafiken och även om sådan fanns skulle mörkertalet antagligen vara skrämmande stort, då det är brottnätverk, som inte gärna skyltar med sin verksamhet, som organiserar handeln i det fördolda. Enbart i Tyskland finns det, uppskattningsvis, 60 äktenskapsförmedlare varav en del bedriver seriös kontaktförmedling medan andra organiserar import utav prostituerade.⁵⁰ I samband med arrangerade äktenskap har kvinnor vid

---

⁴⁶ T. Hammargren, *Norrland ny marknad för sexhandel*, 2002, s. 19f.

⁴⁷ IOM:s hemsida

⁴⁸ Prop. 2001/02:124s. 13ff.

⁴⁹ Kvinna till Kvinna:s hemsida.

⁵⁰ S-A. Månsson, *Bordell Europa*, 1992, s.6ff.

framkomsten blivit tvingade in i prostitution av sina ”äkta män”.⁵¹ Det är också vanligt förekommande att, om det förmedlade äktenskapet misslyckas, den utländska kvinnan hemfaller till prostitution. Vidare förs det årligen in ca 10 000 kvinnor som svart arbetskraft inom restaurang- och hushållssektorn. I de anställningsvillkor som ”arbetsgivarna” i praktiken ställer, ingår i allmänhet fri tillgång till kvinnornas sexuella tjänster.⁵² Det finns som sagt inga säkra siffror på hur många människor som utsätts för sexslavhandel i Europa idag. Enligt FN förflyttas årligen 4 miljoner kvinnor inom eller mellan länder för att tvingas in i sexindustrin medan CATW, en frivilligorganisation, menar att det egentligen snarare rör sig om upp till 40 miljoner. Europol, EU: s polisstyrka, har uppskattat att ½ miljon människor fraktas in till EU-länderna för att säljas på lokala prostitutionsmarknader. De flesta är kvinnor och många av dessa säljs mer än en gång. En femtedel uppges vara män, unga pojkar och barn.⁵³ EU: s medlemsstater rapporterar till Europol om den uppskattade förekomsten i respektive land. Många av rapporterna innehåller uppgifter om att organiserade ligor blir allt vanligare, dessa är vanligtvis mycket våldsamma och säljer kvinnor friskt mellan olika organisationer. Vinsterna har, som tidigare nämnts i inledningen, beräknats ligga runt ungefär 7 miljarder dollar varje år.⁵⁴

2.3 Tidigare lagstiftning i Sverige

Det finns ett antal bestämmelser som tidigare användes när någon förmått att arbeta som prostituerad eller exploaterats sexuellt mot sin vilja. Bland dessa återfinns reglerna om brott mot frid och frihet, koppleri samt lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster och utlänningslagen.

Numera finns det straffbestämmelser riktade direkt mot handeln med människor i sexuellt syfte och dessa omfattar de områden inom vilka de äldre reglerna rör sig. För att förstå varför den nya regleringen behövdes och vad den skall förändra ska jag nu gå igenom hur lagstiftningen, vid fall utav människohandel för sexuellt ändamål, såg ut och hur den användes före lagändringen.

2.3.1 Utlänningslagen

Utlänningslagen⁵⁵ gör det möjligt att neka en person rätten att resa in i Sverige. Detta sker bl.a. om det kan antas att personen kommer att försörja sig genom prostitution. Vidare kan personer som rest in i Sverige avvisas och uppehållstillståndet återkallas, om de senare visar sig förtjäna sitt uppehälle genom prostitution. Detta framgår utav 4 kap.2 § och 2 kap. 11 § där det benämns att utlänningen ej kommer att ”försörja sig på ett ärligt sätt

---

⁵¹ OSCE/ODHIR, *Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE, 1999, stycke 2..2.*

⁵² S-A. Månsson, *Bordell Europa, 1992, s.6ff.*

⁵³ Kvinna till Kvinna:s hemsida.

⁵⁴ Prop. 2001/02:124, s. 8f.

⁵⁵ Utlänningslag (1989:529).

”respektive att ”det finns allvarliga anmärkningar mot hans levnadssätt”, varmed även prostitution avses.

En regel som mer tydligt anknyter till människohandel är 10 kap. 5 §, där dem som organiserar eller hjälper till vid handeln över gränserna kan dömas för brottet människosmuggling. Bestämmelsen riktar sig mot dem som i vinstsyfte planlägger eller organiserar verksamhet som är inriktad på att främja att utlänningar reser till Sverige utan pass eller andra tillstånd. Den kan i vissa fall ge underlag för att ställa även transportören inför rätta.⁵⁶ Ansvar kan ådömas även om verksamheten inte avser hela resan utan endast vissa etapper av den.⁵⁷ Lagtexten lyder:

Till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är mindre allvarligt, till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som i vinstsyfte planlägger eller organiserar verksamhet som är inriktad på att främja att utlänningar reser till Sverige utan pass eller de tillstånd som krävs för inresa i Sverige. Den som hjälper en utlänning att resa till Sverige utan pass eller de tillstånd som krävs för inresa i Sverige döms för medhjälp till brott enligt första stycket, om han insåg eller hade skälig anledning att anta att resan anordnats i vinstsyfte genom sådan verksamhet som där sägs.

Det krävs vare sig att utlänningen tar sig in i Sverige illegalt eller att den avsikten finns. Vidare saknar det betydelse om utlänningen efter inresan visar sig ha rätt att stanna här, t.ex. pga. asylregler. Det relevanta här är att utlänningen saknar pass eller andra tillstånd som krävs, att resan ingår i en planerad verksamhet som syftar till att främja utlänningars inresa till Sverige utan erforderliga dokument samt att organisatören handlat i vinstsyfte. Verksamhetens omfattning och storleken på organisatörens vinning beaktas vid bedömandet utav straffvärdet. Begreppet ”organisera” har fått en vid tolkningsram och straffbarhet förutsätts inträda redan i ett tidigt skede.⁵⁸

2.3.2 Brottsbalken⁵⁹

I början av 4 kap. Brottsbalken återfinns en del paragrafer som är intressanta i sammanhanget. De handlingar som kriminaliserats där riktar sig mot andra personers frihet i olika hänseenden eller kränker deras rent personliga intressen, deras "frid". Av 1 § framgår att:

Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller tvingar honom eller henne till tjänst eller att öva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst tio år.

Den innehåller alltså en bestämmelse om allvarligare frihetsberövande, människorov, och för dess aktualitet krävs att någon bemäktigar sig och bortför eller inspärrar någon. Utöver detta krävs även att gärningsmannen har uppsåt att skada offret till liv eller hälsa, utnyttja dess tjänster eller utöva

---

⁵⁶ SOU 2002:69 s. 115.

⁵⁷ NJA 1986 s. 607.

⁵⁸ SOU 2002:69 s. 115.

⁵⁹ SOU 2001:14 s. 445ff.

utpressning. Något krav på resultat i form utav att gärningsmannen verkligen har skadat offret eller utövat tvång finns inte i straffstadgandet, utan det är nog att han åsyftat en viss effekt med sin gärning. Denna effekt behöver gärningsmannen inte ha avsett direkt, det räcker med att han handlat med den vilja och insikt som kännetecknar indirekt eller eventuellt uppsåt.

I 2 § finns en mer allmän bestämmelse om olaga frihetsberövande:

Den som i annat fall än vad som sägs i 1 § för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för olaga frihetsberövande till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år.

Här handlar det även om andra former av frihetsberövande, exempelvis att någon blir fastbunden, kvarhållen eller bevakad. Som subjektivt rekvisit förutsätts uppsåt som täcker de objektiva rekvisiten. Vid så kallat subjektivt överskott tar regelmässigt 1 § över istället.

3 § föreskriver att:

Den som, i annat fall än som avses i 1 eller 2 §, genom olaga tvång eller vilseledande, föranleder att någon kommer i krigs- eller arbetstjänst eller annat sådant tvångstillstånd eller förmår någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras bli utsatt för förföljelse eller utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt råka i nödläge, döms för försättande i nödläge till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år.

Den här bestämmelsen riktar sig mot särskilda angrepp på en persons handlings- eller rörelsefrihet, dess försättande i nödläge, och täcker två typfall. Det första innebär ett agerande från gärningsmannens sida som lett till att någon försatts i ett tvångstillstånd. Här avses krigs-, arbetstjänst eller liknande situation med, totala eller partiella, inskränkningar i handlingsfriheten som har till följd att offret inte fritt kan bestämma över sina göranden.

Det andra typfallet syftar främst till prostitution och riktar sig framför allt mot handeln med kvinnor och barn. Här krävs att gärningsmannen förmått någon att bege sig till eller stanna på en ort utomlands där denne blir utsatt för förföljelse eller utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt hamnar i nödläge. För gärningens straffbarhet krävs att den begåtts genom olaga tvång eller vilseledande.

Straffstadgandet består alltså utav tre led: tvång eller vilseledande som skall ha föranlett ett handlande samt att denna handling lett till ett visst resultat. Med vilseledande avses att en felaktig föreställning eller villfarelse väckts hos offret av gärningsmannen eller att denna vidmakthållit en hos offret redan befintlig sådan samt att detta gjorts i syfte att förmå offret att genomföra en handling den annars ej hade gjort. Kausalitet ska med andra ord föreligga mellan tvånget/vilseledandet och offrets genomförande utav en handling/resa till annat land.

För att kunna tala om inträffandet utav nödläge skall offret ha befunnit sig i en verkligt svår situation som inte är av tillfällig eller av övergående art.

I 4 § återfinns olaga tvång:

Den som genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar annan att göra, tåla eller underlåta något, dömes för olaga tvång till böter eller fängelse högst två år. Om någon med sådan verkan övar tvång genom hot att åtala eller ange någon för brott eller att om annan lämna menligt meddelande, dömes ock för olaga tvång, såframt tvånget är otillbörligt.

Är brottet som avses i första stycket grovt, dömes till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömandet huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen innefattat pinande till beaktelse eller annan tortyr.

Bestämmelsen förutsätter alltså för straffbarhet att tvång skett medelst våld eller hot, att tvånget har lett till viss effekt och att denna var avsedd och omfattas utav gärningsmannens uppsåt.

Försök, förberedelse och stämpling till människorov, olaga frihetsberövande och försättande i nödläge samt underlåtenhet att avslöja sådana brott är straffbart. Vad gäller olaga tvång är försök och förberedelse straffbart om brottet anses grovt. Dessa bestämmelser återfinns i 4 kap. 10 § Brottsbalken.

Även brott mot liv och hälsa enligt 3 kap. Brottsbalken kan aktualiseras, såsom misshandel eller grov misshandel i 5 och 6 §§.

6 kap. 8-9 §§ Brottsbalken innehåller en kriminalisering av koppleri, vars tillämpning varit frekvent i ett försök att störa verksamheten inom människohandel. Innehållet i lagrummen har ändrats i takt med synen på prostitution men syftet har ständigt varit att denna skall motverkas och försvåras, som exempel kan här nämnas en ny bestämmelse om hyresvärdars ansvar vilket skall göra det mindre enkelt att starta bordellverksamhet.

Lagtexten i § 8 påbjuder att;

Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att annan har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Främjandet kan förekomma på många olika sätt, exempelvis genom inrättandet av en bordell, hallickverksamhet eller psykisk påverkan, men det är, om övriga rekvisit uppfylls, tillräckligt att gärningsmannen genom sin handling har skapat möjlighet eller underlättat för den andre att ha tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, dessa behöver ej heller ha förverkligats. Främjandet måste dock utgöras av ett verksamt bidragande eller otillbörligt utnyttjande. Uthyrning av en bostad till en prostituerad är inte straffbart i sig. Däremot kan hyresvärden bli ansvarig om denne haft insikt om att lägenheten används i syfte att prostitution skall kunna äga rum

eller att denne efter att ha fått vetskap om situationen inte vidtar skäligen åtgärder för att förhindra detta förhållandes fortgående.

Ett otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annans tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning omfattar exempelvis hallickverksamhet men även andra sätt att tillgodogöra sig delar av den prostituerades inkomster eller fördelar utav denna utan vederlag, t.ex. att ekonomiskt underhållas av en prostituerad, uppfyller villkoret i lagrummet.

Vidare stadgas i §9 att:

Är brott som avses i 8 § grovt, skall dömas för grovt koppleri till fängelse, lägst två och högst sex år.

Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om den som har begått gärningen främjat tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i större omfattning eller hänsynslöst utnyttjat annan.

Här talas alltså om en grövre form utav koppleri än i föregående paragraf. Hänsynslösheten vid annans utnyttjande eller omfattningen utav den prostitution som främjats är omständigheter som påverkar bedömningen av brottets grovhet. I beaktande tas, exempelvis, om ett drogberoende utnyttjats eller skapats hos den prostituerade för att förmå denne att prostituera sig till vinning för gärningsmannen. En annan omständighet kan vara upprepad misshandel för att förmå en inledning eller fortsättning av prostitutionen. Försök till koppleri är straffbelagt; förberedelse och stämpling samt underlåtenhet att avslöja sådant brott är straffbart endast om det handlar om grovt koppleri.⁶⁰

2.3.3 Förbudet mot köp av sexuella tjänster

Det råder i Europa olika uppfattningar om prostitution som företeelse, om den skall tillåtas i öppna och reglerade former eller om den skall motverkas och i stort kriminaliseras.

Ett förbud mot köp av tillfälliga sexuella tjänster är avsett att markera samhällets inställning i frågan om prostitutionens varande och accepterande eller icke varande och förkastande. I Sverige har man valt att se på de konsekvenser som prostitution för med sig, för såväl de enskilda inblandade som för samhället i stort, med oblidna ögon. Negativa följder av prostitution omfattar bl.a. kostnader för de sjukdomar och skador som drabbar individen och den kriminalitet utav olika slag, exempelvis narkotikahandel och misshandel, som ofta förekommer i samband med utövandet, vilken även den orsakar samhället och enskilda både kostnader och skador. En annan faktor är att de prostituerade i allmänhet lever under svåra sociala betingelser, i en utsatt miljö och ofta upplever sin situation som hopplös. Vidare strider den dels mot uppfattningen om människors lika värde och rättigheter⁶¹ dels mot strävandena mot jämlikhet mellan kvinnor och män att tillåta någon att köpa sig tillträde till en kvinnas kön för att tillfredsställa

---

⁶⁰ 6 kap. 12§ Brottsbalken.

⁶¹ Svenska statens definition av människohandel: De mänskliga rättigheterna gäller för alla och envar, oavsett ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk uppfattning eller social ställning. De slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella. De gäller över hela världen, oavsett land, kultur eller specifik situation. Regeringskansliets faktablad för Mänskliga Rättigheter.

sina egna sexuella behov. Prostitutionens ofta sammankopplande med den ökade könshandeln, vilken förmedlar en helt oacceptabel människosyn, fanns också med i bilden. Mot denna bakgrund ansåg man det från statsmaktens sida som en viktig samhällsangelägenhet att bekämpa prostitutionen och skarpare lagstiftning i frågan var en åtgärd som togs för att bidra till detta.⁶²

Tidigare utredningar⁶³ har visade att prostitutionen i Sverige var förhållandevis liten i jämförelse med andra europeiska länder, där handeln med sexuella tjänster under de senaste årtiondena har utvecklats till en internationell industri. Det fanns emellertid tecken på att prostitutionen ökade i omfattning i vårt samhälle. Genom kriminaliseringen av könsköp ville man sända en signal till kriminella nätverk att en etablering i Sverige skulle bli svårare. Därigenom hoppades man även att den ökade kriminaliteten som följer i dess spår skulle motverkas.⁶⁴

Den 1 januari 1999 trädde den efterlängttade Lagen (1998:408) om förbud av köp av sexuella tjänster i kraft, vari det föreskrivs att;

Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms, om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken, för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Formuleringen att mot ersättning skaffa sig en tillfällig förbindelse, dvs. köpa prostitutionstjänster, anknyter till bestämmelsen om koppleri i 6 kap.8 § Brottsbalken. Såväl innebörden som tolkningen utav uttrycket bör vara densamma. Det krav som ställs i koppleribestämmelserna på mer än en sexuell förbindelse finns dock inte i detta lagstadgande, det räcker med ett enstaka tillfälle utav sexköp. Såväl ekonomisk som materiell ersättning avses och den som inte erlagger betalning, men som skaffade sig den tillfälliga förbindelsen genom utlovande utav en sådan, slipper inte undan straffansvar. Det är främst samlag som avses med sexuell förbindelse men även annat sexuellt umgänge är straffbart. Förbudet i lagen är sekundärt i förhållande till Brottsbalken och påföljden bör, trots att den enligt lag är densamma, i normalfallet anses ha ett lägre straffvärde än den för förförelse av ungdom upptagna bestämmelsen i 6 kap. 10 § BrB.⁶⁵

2.3.3.1 Problem med lagstiftningen

Det fanns alltså även före lagändringen en hel del rättsregler som var tillämpliga och som kriminaliserade de olika leden för att komma till rätta med brott av människohandelskaraktär. Gärningsmännen stämplades inte som människohandlare men straffades istället oftast för koppleri.

Misstänktes en person för ytterligare brott kunde åklagaren väcka åtal för dessa i brottskonkurrens. Straffvärdet bestämdes då utifrån den samlade brottsligheten, vilket innebar att domstolarna genom denna samlade bedömning kunde ta hänsyn till det höga straffvärde som brottslighet utav denna art förtjänar.⁶⁶

---

⁶² Prop. 1997/98:55, s. 104-107.

⁶³ SOU 1995:15, SOU 1981:71, SOU 1982:61.

⁶⁴ Prop. 1997/98:55, s. 104-107.

⁶⁵ SOU 2001:14, s. 67f.

⁶⁶ Prop. 2001/02:124 s. 16f.

Det fanns dock luckor i lagstiftningen, problemområden, som fick den att framstå som mindre effektiv.

Delar av de handlingar som transportörer och organisatörer vidtog var inte alltid straffbara. Trots att en persons agerande kunde varit avgörande för hela verksamhetens fortlöpan, så utgjorde dennes del kanske bara en mindre part utav en stor helhet. Det krävs involvering utav många människor för att få denna slags verksamhet att fungera och en medhjälparens kortare transport inom ett visst land kunde falla utanför straffbestämmelserna.

Vidare kunde det uppstå juridiska tveksamheter vid kvinnans samtycke och införståddhet vad gällde den framtida prostitutionen i mottagarlandet. Ofta hade de överenskomna villkoren drastiskt ändrats vid anländandet.

Problemet här var att, det brott som vid första anblicken ter sig vara adekvat i detta läget, försättande i nödläge, förutsätter att kvinnan hamnat i ett tvångstillstånd eller liknande situation genom användande utav tvång eller vilseledande eller att hon med dessa medel förmåtts att bege sig utomlands till en ort där hon blir utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser. Har hon då endast lurats vad gäller omfattningen eller villkoren kring prostitutionen var det tveksamt om denna bestämmelse kunde användas. Det är alltså juridiskt tveksamt om en kvinna som lockats till ett annat land för att prostituera sig, och som varit medveten om detta syfte, kan sägas ha hamnat i nödläge.⁶⁷

När en gärningsman vilselett någon inledningsvis, exempelvis vad gäller villkoren för prostitutionen, kunde han dömas för främjande utav prostitution och göra sig skyldig till koppleri, det problematiska var dock att det inledande förfarandet inte ensamt var straffbart.

Ytterligare en negativ aspekt var att flera av de bestämmelser som återfinns i brottsbalken kräver att det inträtt en viss effekt. För att olaga tvång ska anses föreligga krävs t.ex. att tvånget lett till ett resultat och att detta omfattas av gärningsmannens uppsåt. Den tvingade skall ha förmåtts att göra, tåla eller underlåta något. Hade detta rekvisitet ännu inte uppfyllts kunde gärningarna inte bestraffas.

Vidare riktades det kritik mot just, stundtals, svåröversiktligheten med de tillämpbara bestämmelserna och avsaknaden utav en enhetlig reglering som täckte alla leden utav verksamheten vid människohandel. Det fanns ibland svårt att placera en handling under rätt åtalspunkt. Vidare kunde frågor delas upp, t.ex. så handlades frågan om illegal inresa och vistelse av utlänningsrotlar medan andra aspekter bäst kunde utredas av polis med kompetens inom vålds- och sexualbrott.⁶⁸ Kritiken omfattade även att detta faktum bragte med sig att handeln med människor ej uppmärksammade tillräckligt.⁶⁹

När det gäller sexköpslagen så har den fått positiv såväl som negativ kritik. Alltsedan den trädde i kraft har trycket på Rikskriminalpolisen efter information om lagens tillämpning och effekter varit stort. Dess rapporter

---

⁶⁷ SOU 2001:14 s. 450, se även NJA 11 1962 s.119 och s.121

⁶⁸ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 4*, 2002, stycke 4.10 samt 6.4.1.

⁶⁹ Prop. 2001/02:124s. 16f.

har gett indikationer på att sexköpslagen har uppnått de eftersträvade effekterna angående människohandeln. Under förhör med utsatta kvinnor och genom telefonavlyssning utav kriminella har det framkommit att hallickar och människohandlare inte anser Sverige vara en bra marknad för deras verksamhet. Detta beroende främst på att de inte tjänar pengar tillräckligt snabbt. Kvinnorna måste eskorteras till köparna och de hinner då inte med lika många kunder jämfört med möjligheterna till större omsättning i en bordell eller i gatuprostitution.

Ytterligare en aspekt som påverkar handeln negativt är att köpare i Sverige är mycket rädda för att avslöjas och kräver hög diskretion. Detta leder i sin tur till ett annat problem för organisatörerna: behovet utav flertalet lokaler. För att bedriva verksamheten inomhus krävs ofta tillgång till mer än en lokal för att ej väcka misstanke. Dessutom kan man inte låta aktiviteterna fortgå under en längre tid på samma ställe. Detta innebär en mer tidskrävande organisering och planering för att nå lönsamhet jämfört med att agera i en del andra länder.

Vid flera tillfällen har också de kriminellas negativa inställning till marknaden i Sverige bekräftats utav polis från de baltiska staterna som fått informationen från aktörer i sina hemländer.

Det befarades vid instiftandet utav lagen att den skulle ledat till att människohandeln, istället för att minska och påverkas negativt, skulle gå under jorden och frodas i det dolda. Därmed skulle kvinnorna riskera att utsättas för än mer våld. Dessa farhågor har man inte längre idag; utredningar visar att våld i samband med kvinnohandel funnits med i bilden både före och efter sexköpslagen. Sexhandelns skeende i mer mörkade miljöer innebär inte att polisen inte blir upplysta om var den pågår. Dagligen strömmar sådan information in genom Internetspaning, fysisk spaning, tips från allmänheten och andra källor.

Det största problemet för polisen är inte relaterat till informationsflödet; stötstenen utgörs av bristfälliga resurser vilka inte räcker till men behövs för att gå till botten med människohandeln och möjliggöra sexköpslagens eftersträvanden.⁷⁰

Polisen konstaterar att sexköpslagen inte heller alltid är lätt att efterleva; i princip ska sexköparen avslöjas med pengarna i handen och byxorna i knävecken för att brott skall kunna styrkas. Ett annat dilemma som har upptäckts i samband med sexhandeln i Norrland är att många svenska män ser det som en välgörenhetsinsats, de ser alltså inga moraliska aspekter i, att köpa en kvinna, utan anser sig hjälpa henne ekonomiskt.

Polisen har ingen möjlighet att stävja verksamheten sedan Schengen-avtalet trädde i kraft, vilket möjliggör det att komma in i Sverige och Norrbotten på ett visum utfärdat till Finland. När en svensk man hämtat en rysk prostituerad i Finland kan han blivit både hallick och transportör, för kvinnan går ofta vidare till hans bekanta. Polisen ställer sig samtidigt skeptisk till att en utländsk kvinna, som befinner sig i Sverige på visum, skulle våga anmäla en svensk man i Sverige för våld mot henne i samband

---

⁷⁰ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 5*, 2002, stycke 6.4.1 samt 6.4.3.

med prostitution. Hon skulle då riskera att inte få visum vid ett annat tillfälle eftersom det samtidigt skulle uppdagas att hon är just prostituerad.⁷¹

---

⁷¹ T. Hammargren, *Norrland ny marknad för sexhandel*, 2002, s19f.

3 Lagändringen 2002

Trots Sveriges framåtanda och exemplariska ställningstagande, genom kriminaliseringen av sexköpare, kunde man inte bara lugnt luta sig tillbaka i fåtöljerna. Förändringarnas vindar fortsatte blåsa både i Sverige och utomlands; problemet människohandel glömdes inte bort.

En ny lagstiftning rörande handeln blev så småningom resultatet.

I detta kapitel vill jag försöka kasta ett ljus över hur utvecklingen fram till en ny lag såg ut, vilka faktorer som påverkade beslutet, hur lagen utformades samt varför, men framförallt vad man menade att en ny lagstiftning på området skulle leda till.

3.1 Varför en ny lag?

Kampen mot denna människofientliga hantering, som kvinnohandeln ger uttryck för, har vuxit sig allt starkare på senare tid. Internationellt sett finns idag ett flertal människorätts- och sociala organisationer som kräver aktiva insatser från både regeringar och internationella organ för att motverka sexindustrins utbredning och bistå könshandels offer. Den svenska lagen om sexköp har för många utav dessa organisationer utgjort en förebild och ett eftersträvansvärt exempel för det egna landets lagstiftning på området. Utvecklingen vad gäller tillämpningen av lagen har följts med stort intresse utomlands. Den svenska regeringens ställningstagande i könshandelsfrågan har på så sätt kommit att få en viktig symbolstatus i den internationella könshandelsdebatten. Sveriges kriminaliserande utav köparna i ett försök att motverka könshandeln möttes med både löje och avsky bland dem som argumenterar för prostitutionen som yrke och för den kommersiella sexualiteten som en legitim industriell sektor i samhället. För dem som ser könshandeln i dess olika former som ett uttryck för mäns sexuella exploatering av och våld mot kvinnor, uppfattades lagen som ett betydelsefullt historiskt genombrott och ett viktigt steg mot ett mer jämställt samhälle.⁷² Sverige fortsatte att följa och även leda utvecklingen samt verka för ökat samarbete internationellt samtidigt som det tillsattes utredningar på hemmaplan för att se över den inhemska lagstiftningen rörande brott med sexuell anknytning.

Inte bara i Sverige fortsatte arbetet utan även internationellt gjordes det framsteg. En rad instrument har upprättats under de senaste åren. Jag kommer nedan att behandla de som på sista tiden berörts i den nationella och internationella debatten på området, en del nyare och några av de äldre, för att sedan se till de förändringar som gjordes på vår hemmaplan.

3.1.1 FN⁷³

Handel med människor har ägnats stor uppmärksamhet och genom årens lopp har ett flertal konventioner upprättats på internationell plan med

---

⁷² S-A. Månsson, *Sverige och den globala könshandeln*, 2002, s. 6f.

⁷³ Stycket bygger på SOU 2001:14, s. 430-435, om ej annat anges.

målsättningen att ”i humanitetens namn” avskaffa slaveri genom förbud mot detsamma och mot slavhandel. Gemensamt för dessa är strävan efter ett samhälle och en värld fri från det lidande människor utsätts för när de hamnar i den fruktansvärda situation som människohandeln utgör.

Från tidigt 1900-tal och fram till idag har konventioner med målet att avskaffa slaveri och människohandel skrivits under. För den senare tidens utveckling är dock de äldre konventionerna inte lika intressanta jämfört med hur situationen har påverkats utav de instrument upprättade under de senaste tjugotalet år.

Här finner vi t.ex. CEDAW-konventionen från 1979 om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor som innehåller politiska, civila, ekonomiska och kulturella rättigheter och vars skydd omfattar både det privata och det offentliga livet. Den trädde i kraft 1981 och ratificerades utav 163 stater men har dessvärre väldigt många, hela 150 stycken, reservationer, vilket försvagat dess betydelse. Enligt artikel 6 i konventionen skall staterna vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av prostitution. Konventionen saknar dock en definition av vad kvinnohandel innebär och förutom att peka på lagstiftningsåtgärder säger konventionen ingenting om vad som mer som skall eller kan vidtas för att bekämpa fenomenet. Detta har lett till att de anslutna staterna hanterat och sett problemen olika vilket i förlängningen urholkat konventionens syfte; en enhetlig internationell uppslutning mot människohandel.⁷⁴

För att stärka CEDAW-konventionen kom, 1993, deklARATIONEN om avskaffandet av allt våld mot kvinnor. I artikel 2b definieras att våld mot kvinnor omfattar fysiskt, sexuellt och psykiskt våld, innefattande våldtäkt, sexuella utnyttjanden, trakasserier samt handel med kvinnor, dvs. trafficking. I deklARATIONEN uppmanades de tillträdande staterna att återta de reservationer som gjorts tidigare och då den antogs av FN: s generalförsamling ansågs den som ett uttryck för staternas vilja.

Deklarationen utpekar dock inte något specifikt sätt att angripa problemet med våld mot kvinnor och då det är frågan om just en deklARATION betyder detta tyvärr att den endast är moraliskt bindande för staterna.

En annan deklARATION, den sk. PekingdeklARATIONEN, och en handlingsplan, kom 1995 med syftet att under de fem kommande åren förbättra kvinnors villkor genom att definiera långsiktiga mål och åtgärder för regeringar, internationella samfund mm. Handlingsplanen rekommenderade bla. staterna att upprätta nationellt och internationellt samarbete för att komma till rätta med kriminella organisationer som bedriver kvinnohandel.

Ytterligare ett instrument, konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet, kom år 2000 och syftar till att, genom samarbete, mer effektivt än tidigare förebygga och bekämpa organiserad brottslighet som är gränsöverskridande. Komplementär till konventionen antogs samtidigt ett antal tilläggsprotokoll varvid ett speciellt åsyftade människohandel: Palermo-protokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn.

---

⁷⁴ Se även prop. 2001/02:124 s. 9-13.

Detta protokoll ämnar till att, med fokus på kvinnor och barn, förebygga och bekämpa människohandel, att erbjuda skydd och stöd åt offer för detta samt att främja samarbete mellan konventionsstaterna för att uppnå dessa resultat. Protokollerna är tillämpliga på förebyggande och utredande åtgärder, men också när det gäller åtal för de brott som tas upp i både konventionen och dess tilläggsprotokoll. Brottsligheten måste dock vara gränsöverskridande eller involvera en organiserad kriminell organisation. Protokollerna innebär ett internationellt, rättsligt bindande, instrument, som för första gången behandlar alla aspekter av människohandel och dessutom ger en samlad definition på global nivå av fenomenet människohandel/trafficking.

Definitionen finns i artikel 3 och lyder;

a. "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, or fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs.

Dvs. rekrytering, transport, överföring, förvaring eller mottagande av personer ("åtgärdsdelen"); som genomförs med användande av olika former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, missbruk av makt eller av någons sårbara situation, givande eller mottagande av betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över någon annan person ("medeldelen"); allt i syfte att exploatera personen ("exploateringssyftet").

b. The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used.

c. The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered "trafficking in persons" even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article.

Något förenklat innebär definitionen att brottet människohandel består av tre delar: en åtgärd av nämnt slag som begås genom användande av något av de nämnda medlen i ett exploateringssyfte.

Med exploatering skall förstås, åtminstone, att exploatera annans prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, slaveri eller slaveriliknande sedvänjor, trädedom eller avlägsnande av organ.

I protokollet sägs det uttryckligen att ett offers samtycke till den åsyftade exploateringen saknar relevans när något av de angivna medlen har använts. Vidare slås fast att när det gäller barn behöver inget sådant medel ha

använts för att människohandel skall anses föreligga. Slutligen sägs det att med barn avses personer under 18 år.⁷⁵

Konventionen och dess tilläggsprotokoll kräver att varje anslutningsstat skall vidta rättsliga eller andra nödvändiga åtgärder för att kriminalisera dylika uppsåtliga begångna handlingar som definitionen utav begreppet människohandel omfattar.⁷⁶ Vidare krävs där även en kriminalisering av försök och medverkan till sådana handlingar samt jurisdiktions och utlämningsregler.⁷⁷

Alla FN:s medlemsstater undertecknade konventionen, i betydande utsträckning även tilläggsprotokollen och båda undertecknades av samtliga EU:s medlemstater, däribland Sverige, utav Norge och Island och av Eukommissionen för gemenskapens räkning.

3.1.2 EU⁷⁸

Arbetet inom EU mot människohandel har pågått en längre tid. Genom olika gemensamma åtgärder inom tredje pelaren har man upprättat program, gjort uttalanden, involverat Europol med mera. Nyligen antogs ett rambeslut för att harmonisera de olika ländernas åtgärder och de straffrättsliga bestämmelserna men detta återkommer vi till i nästa stycke. Först ska jag redogöra för några av de äldre åtgärder som tagits inom EU.

1996 antog Europeiska rådet, i ett försök till straffrättslig tillnärmning, ett program, STOP⁷⁹, som syftade till att ge stöd samt främja utbyte mellan personer som arbetar med att bekämpa människohandel och sexuellt utnyttjande av barn. I projektet ingick även utbildning och seminarier om hur man upptäcker och kan förebygga människohandel, riktat främst till domare, åklagare, polisen, sociala myndigheter och tullmyndigheter samt att kartlägga handeln och de problem som kan relateras till denna, socialt och brottsligt.

Vidare var avsikten att undersöka den organiserade brottslighetens inflytande över handeln samt möjligheterna att skydda offren. Programmet var begränsat till perioden 1996 – 2000 och genom detta åtog sig medlemsstaterna att se över sina gällande lagar för att se till att bl.a. människohandel är straffbelagt.

För Sveriges del innebar detta ett samarbete med Finland, Ryssland, Tyskland, Estland och Danmark för att bygga upp ett nätverk för informationsutbyte, analys och bekämpning av handeln med kvinnor.

Ytterligare en gemensam insats inom den tredje pelaren tillkom 1997⁸⁰ för att möjliggöra vidare aktioner inom områdena för människohandel och sexuellt utnyttjande av barn. Medlemsstaterna åtog sig här att se över sin

---

⁷⁵ Prop. 2001/02:124, s. 9-13.

⁷⁶ Bestämmelserna återfinns i artikel 5 p. 1 i tilläggsprotokollet.

⁷⁷ Bestämmelserna återfinns i artikel 5 p. 2 i tilläggsprotokollet.

⁷⁸ Stycket bygger på SOU 2001:14, s. 435-443, om ej annat anges.

⁷⁹ Programmet går även under benämningen "Incentive and exchange programme for persons responsible for combating trade in human beings and the sexual exploitation of children".

⁸⁰ EGT L 63, 04.03.1997 och SOU 2001.14, s. 436f.

lagstiftning och praxis för att tillse att de beteenden som beskrivs i rapporten verkligen är straffbelagda. Dessa brottsliga beteenden skulle leda till effektiva, proportionerliga och avskräckande straffrättsliga påföljder. Rapporten innehöll också vissa definitioner och beteckningar för medlemsstaterna; med handel avses varje beteende som underlättar att någon reser in i, reser igenom, vistas inom eller reser ut ur en medlemsstats territorium om meningen är att i vinstsyfte bedriva handel med andra människor än barn med avsikt att utnyttja dem sexuellt under förhållande som tvång, hot, genom vilseledande, svikligt förfaranden, påtryckningar och liknande eller att bedriva handel med barn i syfte att utnyttja eller missbruka dem sexuellt. Definitionen är bred men den omfattar endast sexuellt beteende och inga andra former utav utnyttjanden och den pekar på och kräver stödåtgärder för offren och dess familjer samt skydd för vittnen. För att ytterligare stärka arbetet mot denna form av kriminalitet utökade man

Europol: s mandat till att även omfatta människohandel.⁸¹

Haag deklARATIONEN⁸² som antogs av justitie- och jämställdhetsministrarna, kom också 1997 och innehåller riktlinjer för att förebygga och bekämpa handel med kvinnor för sexuella ändamål. Den var tänkt att konkretisera den gemensamma åtgärden från samma år och den ger rekommendationer på såväl internationell som nationell nivå. Deklarationen understryker vikten av samarbete över gränserna för att tackla problemet. De nationella aspekterna som tas upp är behovet av att förebygga, utreda och lagföra de olika handlingarna som ingår i brottet människohandel. Det framhålls att staterna bör inrikta sig på huvudmännen bakom handeln och tillhandahålla stöd åt offren. Staterna rekommenderas även att utse en nationell rapportör över situationen i landet som rapporterar till berörda myndigheter. Som jag nämnde tidigare omfattar Europol: s mandat numera handel med människor och även därmed sammanhängande brott och för att detta skulle ske på ett effektivt sätt utfärdades en bilaga till Europolkonventionen för att ytterligare tydliggöra verksamhetsområdet. Här definieras människohandel på följande sätt:

“Traffic in human beings” means subjection of a person to the real and illegal sway of other persons by using violence or menaces or by abuse of authority or intrigue with a view to the exploitation of prostitution, forms of sexual exploitation and assault of minors or trade in abandoned children”⁸³

Definitionen är som synes vidare än den som slogs fast i den gemensamma åtgärden från 1997.

Ett antal svenska poliser arbetar på och med Europol för att kartlägga gränsöverskridande brottslighet och för att underlätta kontakterna mellan de olika medlemsländerna. Europol ger ut rapporter om läget i de olika

---

⁸¹ EGT L 342, 31.12 1996. eller RKP beslut den 11 sept. 1998, dnr A KUT-499-3408/98.

⁸² Deklarationen går under namnet “The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation”.

⁸³ Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, 1999, s. 5.

länderna, allmän information samt informerar om rådande trender inom ämnesområdet.

I oktober 1999 hölls ett möte i Tammerfors där det Europeiska rådet kom med ett antal slutsatser, de sk. Tammerforsslutsatserna, för strävandet mot en utveckling utav Unionen som ett område bestående av frihet, säkerhet och rättvisa. Här klargjorde Rådet under några av punkterna hur arbetet med människohandelsbekämpningen borde fortlöpa och stärkas. Dessa uttalanden innebar bla. Behovet av dels informationskampanjer i nära samarbete med både ursprungs och transitländerna för att förebygga människohandel och av dels ett närmare samarbete mellan ländernas gränskontroller, vilket även kandidatländerna borde involveras i.

En begäran lades fram att medlemsländerna skulle anta lagstiftning om stränga påföljder för dessa brott och en uppmaning gavs av Rådet till de länder som saknade sådan lagstiftning att före utgången av år 2000 och på grundval av förslag från Kommissionen, att anta sådan.

Vid en hearing om människohandel, anordnad utav Europaparlamentet i februari 2000, visade det sig att medlemsstaternas åtaganden och politiska uttalanden inte omvandlats till straffrättsliga bestämmelser på det sätt som var avsett. Enligt parlamentet var bristen på samarbete och särskilda straffbestämmelser påtaglig och den totala avsaknaden av gemensamma definitioner utgjorde ett hinder mot samstämmighet och politiska strategier vilket sammantaget ansågs öppna upp för människohandel och människosmuggling. Man efterlyste nu ett bredare politiskt tillvägagångssätt då människohandel är ett fenomen som berör många olika frågor och områden såsom mänskliga rättigheter, bristande jämställdhet, invandrings- och visumpolitik. Parlamentet uppmanade Kommissionen, till följd av det dåliga resultatet och uppslutningen kring de gemensamma åtgärderna, att, i enlighet med Tammerforsslutsatserna, utarbeta ett särskilt förslag om en harmonisering av medlemsländernas nationella lagar. Vad man ville uppnå och eftersträvade var en större rättslig enhetlighet och effektivare demokratiska kontroller utav situationen. Det var detta som sedermera ledde fram till rambeslutet.

3.1.2.1 **Rambeslutet**⁸⁴

Två rambeslut⁸⁵ föreslogs rådet och Europaparlamentet i ett meddelande från Europeiska kommissionen den 21 december 2000.⁸⁶ Dessa gällde åtgärder för att bekämpa människohandel respektive åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Rambeslutet som gäller människohandel⁸⁷ omfattar handel som syftar till både sexuell exploatering och arbetskraftsexploatering. Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 28-29 maj 2001 nåddes en s.k. politisk överenskommelse om merparten av innehållet i rambeslutet. En politisk överenskommelse om

---

⁸⁴ Stycket bygger på Prop. 2001/02:99 s. 9-22 och SOU 2001:14 s. 442f, om inte annat anges.

⁸⁵ Rambesluten går under namnen "Council framework decision on combating trafficking in human beings" och "Council framework on combating the sexual exploitation of children and child pornography".

⁸⁶ KOM (2000) 854.

⁸⁷ EGT L 203, 01.08.2002.

resterande del, dvs. om tillämpliga straffskalor, nåddes den 27-28 september 2001. Därefter har Europaparlamentets yttrande beaktats och vissa ändringar gjorts. Beslutet behandlar definitioner av straffbar människohandel, kriminalisering av anstiftan, medhjälp, främjande och försök, gemensamma lägsta maximistraff samt vad som skall anses utgöra försvårande omständigheter. Påföljder för juridiska personer, jurisdiktion samt brottsoffrens ställning tas också upp. I rambeslutet kom medlemsländerna överens om att införa garantier för offer och det slås fast att utredningar och åtal inte skall vara beroende av en anmälan från offret. Genom detta markerar man att bekämpandet av människohandel är en angelägenhet för hela samhället och inte bara en fråga för de inblandade. Det ansågs viktigt att inte avvika, på ett markant sätt, från, och därmed försvaga, FN protokollets definitioner samtidigt som man ville få till stånd ett mer konkret rambeslut, eftersom ett sådant instrument innehåller bindande och precisa åtaganden när det gäller vad som skall uppnås. Möjligheten att behandla straffskalor, vilket ger uttryck för en samsyn i fråga om brottets allvar, och utvidgningsperspektivet, att ett rambeslut ger klara signaler till de länder som ansökt om medlemskap i EU och visar den vikt som EU fäster vid kampen mot dessa brott, spelade slutligen också en stor roll.

Rambeslutet har ett snävare tillämpningsområde jämfört med FN protokollet, som fortfarande är den gemensamma plattform som samarbetet globalt sätt bygger på. Beslutet behandlar endast straffrätt med sikte på sådan människohandel som syftar till sexuell exploatering och arbetskraftsexploatering.

I artikel 1 definieras sådan straffbar människohandel. Enligt punkt 1 skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att följande handlingar är straffbara: Rekrytering, transport, överföring, hysande, senare mottagande av en person, inbegripet utbyte eller överföring av kontroll över denna person, om

- a) tvång, våld eller hot, inklusive bortförande, brukas, eller
- b) svikligt förfarande eller bedrägeri brukas, eller
- c) missbruk eller utnyttjande av en utsatt belägenhet förekommer, som är av sådan art att personen inte har något annat verkligt eller godtagbart val än att
ge efter för det missbruk som utövas, eller
- d) betalning eller förmåner ges eller tas emot för att erhålla medgivande från en person som har kontroll över en annan person
  - i syfte att exploatera den personens arbetskraft eller tjänster, inbegripet åtminstone tvångsarbete eller obligatoriska tjänster, slaveri eller sådana förhållanden som kan liknas vid slaveri eller trälldom, eller
  - i syfte att utnyttja honom eller henne i prostitution eller andra former av sexuell exploatering, inbegripet pornografi.

Vidare slås i punkt 2 fast att ett offers samtycke till den avsedda eller faktiska exploateringen saknar betydelse när något av medlen i punkt 1 har använts, och i punkt 3 sägs att - när det gäller barn - inget sådant medel behöver ha använts för att straffbar människohandel skall anses föreligga. Slutligen klargörs i punkt 4 att med barn avses i rambeslutet personer under 18 år.

Enligt artikel 2 skall även anstiftan, medhjälp, främjande och försök att begå

brott enligt artikel 1 vara straffbara.

I artikel 3 punkt 1 anges att varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artiklarna 1 och 2 är belagda med effektiva, proportionerliga och avskräckande brottspåföljder som kan medföra utlämning.

Varje medlemsstat skall dessutom, enligt artikel 3 punkt 2, vidta nödvändiga

åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artikel 1 är belagda med maximistraff på minst åtta års fängelse, om brotten har begåtts under någon av följande omständigheter:

- Gärningsmannen på ett medvetet sätt och genom grov oaktsamhet har satt brottsoffrets liv på spel.
- Brottet har begåtts mot ett särskilt utsatt offer. Med särskilt utsatt menas t.ex. fall då offret i sexuellt avseende är underårigt enligt den nationella lagstiftningen och om brottet omfattas av artikel 1.1 sista stycket.
- Brottet har begåtts med användande av grovt våld eller orsakat brottsoffret allvarlig skada.
- Brottet har begåtts inom ramen för en kriminell⁸⁸ organisation.⁸⁹

Rambeslutet täcker i stort sett samma frågor som den gemensamma åtgärden från 1997 och ersätter numera densamma.⁹⁰

3.1.3 Sverige

Vad har då hänt i Sverige de senaste åren? Hur påverkades vi utav de internationella överenskommelserna som träffats? Jag ska försöka besvara dessa frågor och samtidigt den största av dem alla; Vad var skälen för en ny lagstiftning i Sverige?

I maj 2000 beslutades det inom Östersjösamarbetets ram att skapa en särskild operativ och sektorsövergripande expertgrupp. Expertgruppen, som uteslutande ska behandla frågor kring handel med kvinnor, består av företrädare från polis-, gränskontroll- och åklagarmyndigheter i samtliga Östersjöländer och leds av Sverige.

Vidare så stöder utrikesdepartementet ett projekt i Baltikum som styrs av Stiftelsen Kvinnoforum, där det handlar om att identifiera och kartlägga frivilligorganisationer, myndigheter och befintliga nätverk som arbetar förebyggande, stödjande och rehabiliterande med kvinnohandel och dess offer.

Sverige deltar även i arbetet i Stabilitetspakten för sydöstra Europa och stöder dess arbetsgrupp mot människohandel, vars initiativ syftar till att förebygga människohandel, stödja offren och åtala förövarna.

---

⁸⁸ Enligt gemensam åtgärd 98/733/RIF (EGT L 351, 29.12.1998, s. 1) av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott, bortsett från den påföljdsnivå som däri anges.

⁸⁹ Prop. 2001/02:124 s. 9-13.

⁹⁰ SOU 2002:69 s. 149.

SIDA⁹¹ ger sedan ett antal år tillbaka sitt stöd till den mellanstatliga organisationen IOM⁹² och dess insatser mot människohandel på Västra Balkan. IOM bedriver, inom ramen för Stabilitetspaktens arbetsgrupp, ett större regionalt program mot människohandel, till vilket SIDA har beviljat bidrag. Programmet avser skydd, stöd, återvändande och återintegrering av offer för människohandel liksom förebyggande utbildnings- och informationsinsatser.

I oktober 2000 tog Sverige ett initiativ till samarbete mellan EU:s medlemsländer och de tio länder i Öst- och Sydostasien som deltar i ett samarbete kallat ASEM⁹³ för bekämpandet av handel med kvinnor och barn. I samband med ASEM:s utrikesministermöte i Peking den 24-25 maj 2001 antogs en gemensam handlingsplan för att bekämpa människohandeln. Denna fokuserar på förebyggande åtgärder, lagföring samt skydd och hjälp till offren.

Utrikesdepartementet åtog sig, som en del i uppföljningen av handlingsplanen, att ombesörja en studie om efterfrågan på människohandel. Denna skulle syfta till att belysa och analysera efterfrågan på de tjänster som merparten av offren utnyttjas för och inkludera pilotstudier i Sverige, Indien, Italien, Japan och Thailand.

Den 15 juni 2001 beslutade de nordiska och baltiska ministrarna, ansvariga för jämställdhetsfrågor, att, under år 2002 och samtidigt i de nordiska och baltiska länderna, genomföra en informationskampanj. Poängen med kampanjen var att öka allmänhetens kunskap och medvetande samt att initiera diskussioner om problematiken kring handel med kvinnor. De nordiska justitieministrarna beslöt sig i augusti 2001 för att delta i kampanjen samt att utse representanter i den nordisk-baltiska arbetsgruppen som skulle förbereda denna.

Haagdeklarationen, med sin rekommendation till staterna att utse en nationell rapportör över situationen i landet, innebar för Sveriges vidkommande att regeringen redan 1997 gav Rikspolisstyrelsen i uppdrag att insamla uppgifter om omfattningen av handeln med kvinnor i Sverige och mellan Sverige och andra länder samt studera hur kvinnohandeln kan förebyggas och bekämpas.⁹⁴ Rikspolisstyrelsen delegerade i sin tur detta uppdrag till Rikskriminalpolisen, som regelbundet förser regeringen med lägesrapporter. Inom sitt ansvarsområde samarbetar Rikskriminalpolisen med andra nationella myndigheter, frivilligorganisationer, den europeiska polisorganisationen Europol och Interpol i dessa frågor. Arbetet innebär bla. att identifiera och kartlägga förekomsten av handeln samt kopplingen till grov brottslighet, människosmuggling och kommersiell sexuell exploatering. Rikskriminalpolisen ska också tillsammans med särskilt berörda myndigheter utarbeta ett program för att förebygga brottsligheten.

---

⁹¹ Förkortningen står för Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete.

⁹² Förkortningen står för International Organisation for Migration.

⁹³ Förkortningen står för Asia-Europe Meeting.

⁹⁴ Prop. 1997/98:55 s. 52.

Den 29 november 2000 beslöt regeringen att ge en parlamentarisk kommitté - Anhörigkommittén - i uppdrag att analysera hur lagföringen av personer som gör sig skyldiga till människohandel kan underlättas samt vilka former av stöd och rättsligt skydd som bör erbjudas offer för att de skall kunna bistå i utredningar om brott samt offrets rättigheter och möjligheter i övrigt. Utgångspunkten för uppdraget i denna var vad som angavs i den gemensamma åtgärden från 1997 om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn.⁹⁵

Redan tidigare, i juni 1998, fick en annan kommitté i uppdrag att göra en översyn av bestämmelserna om sexualbrott, den sk. Sexualbrottskommittén. Den skulle bla. utreda om det förelåg något behov av ett särskilt brott som tog sikte på handel med människor, främst kvinnor och barn, för sexuellt ändamål.⁹⁶ Dess arbete resulterade i betänkandet *Sexualbrotten: Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*⁹⁷ där ett förslag, innefattandes två olika bestämmelser med sikte på endast sådan människohandel som syftar till sexuell exploatering och enbart av gränsöverskridande art, presenterades. Sexualbrottskommittén ansåg att svensk lagstiftning i allt väsentligt uppfyllde de krav som hade ställts på medlemsstaterna genom EU:s gemensamma åtgärd mot människohandel, liksom de krav som ställts i artikel 6 i CEDAW-konventionen om avskaffande av all slags diskrimination av kvinnor. Kommittén tyckte dock att det ändå borde införas särskilda bestämmelser om straffansvar för människohandel för sexuella ändamål med anledning av den internationella utvecklingen. Den menade att sådana gärningar som tillsammans utgör denna handel är av särskilt avskyvärt slag och att de därför bör motverkas straffrättsligt genom en ny reglering med en särdeles sträng straffskala. Förslaget, som utformades i nära anknytning till definitionerna i Palermo-protokollet, innebär att två nya brott, ett som avser handel med vuxna och ett som avser handel med barn, ska införas i 4 kap. Brottsbalken, samt att kravet på sk. dubbel straffbarhet skall slopas när det gäller svensk domsrätt för bla. dessa brott när de begåtts utomlands. Det första brottet skulle utgöras av att den som, med användande av olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt, rekryterar eller transporterar en person från det land som han/hon vistas i till ett annat land med uppsåt att han/hon där ska bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i sådant syfte på ett otillbörligt sätt inhyser eller tar emot en sådan person, skall dömas för människohandel för sexuella ändamål. Straffskalan skulle här ligga på fängelse i lägst två och högst åtta år och tillämpningsområdet avsågs att omfatta all människohandel för sexuella ändamål där gärningsmännen utnyttjar sårbarheten hos en annan person för de angivna syftena. Det andra brottet skulle bestå av en särskild bestämmelse om straffansvar för handel med barn för sexuella ändamål, med en straffskala på lägst två och högst tio år, där det för straffansvar inte skulle finnas något krav på att

---

⁹⁵ Prop 2001/02:124s. 13ff.

⁹⁶ Prop. 2001/02:99 s. 7f.

⁹⁷ SOU 2001:14.

gärningsmannen ska ha genomfört handeln med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt.⁹⁸

Regeringen kom emellertid fram till att EU:s rambeslut föranledde ett behov av att i Sverige införa dels det särskilda människohandelsbrottet med ett vidsträckt ansvar för gärningsmannaskap och stränga straffskalor samt en kriminalisering av de olika formerna av förbrott till gärningarna. Detta för att uppfylla de krav som rambeslutet uppställt samt övriga internationella konventioner som Sverige undertecknat.

Behovet av införandet av ett särskilt människohandelsbrott ifrågasattes emellertid, bla. av Hovrätten över Skåne och Blekinge, som menade att det inte var tillräckligt utrett vilka led i handelskedjan som inte utan en lagändring var straffbara samt i vad mån det förelåg andra omständigheter som skulle medföra att i och för sig straffvärda handlingar föll utanför det straffbara området.

Det fanns inte något sammanfattande begrepp om människohandel i en enskild bestämmelse som täckte samtliga led utav brottsligheten. Människohandel som brottstyp kan sägas vara en form av komplex kedjebrottslighet som kan organiseras på olika sätt, med fler eller färre länkar, där det ibland framstår som en tillfällighet i vilket led tvång, vilseledande eller annat otillbörligt medel används. Dessa olika delar var i stor utsträckning straffbara i Sverige men det kunde ändå ifrågasättas om de alltid, i sammanhanget människohandel, behandlades på ett fullt ut adekvat sätt i den då gällande lagstiftningen. En del av de handlingar som agenter, organisatörer och transportörer vidtog kunde ibland falla emellan och inte bli straffbara alls då t.ex. tillämpningen av de olika gällande svenska bestämmelser som kunde bli aktuella ofta är beroende av någon mer omständighet, utöver dem som ingår i själva människohandeln, än vad som är för handen, då de förutsätter att det har inträtt en viss effekt. Exempelvis så fordras någon form av frihetsberövande vid människorov och olaga frihetsberövande. Vidare så kunde handlingar, som skulle medföra ansvar för gärningsmannaskap för det fullbordade brottet människohandel, enligt de dåvarande svenska reglerna ibland bedömas endast som förbrott eller medhjälp till brott. Andra gärningar kunde komma att bedömas som icke straffbara former av förbrott till förbrott eller förbrott till medhjälp. En kriminalisering av människohandelns alla led skulle alltså vara mer vidsträckt än vad som var fallet enligt de då gällande svenska straffbestämmelserna, likaså kunde också straffskalorna, enligt de svenska bestämmelser som då blev tillämpliga, i flera fall anses vara otillräckliga. Detta sammanvägt, menade regeringen, talade starkt för att en särskild straffbestämmelse, omfattande samtliga led av de mer typiska formerna av människohandel, skulle införas.

Vidare ansåg den att ett sådant särskilt straffansvar skulle kunna bidra till att än mer synliggöra fenomenet människohandel och även i övrigt skulle underlätta det internationella samarbetet mot denna, vilket den fann av grundläggande betydelse för att brottstypen skall kunna bekämpas effektivt.

---

⁹⁸ Prop. 2001/02:99 s. 7f.

Det faktum att en majoritet av medlemsstaterna i EU har en särskild bestämmelse med straffansvar för människohandel för sexuella ändamål i sin nationella lagstiftning vägde också tungt, då länder enklare kan samordna sina insatser mot denna gränsöverskridande brottslighet om de alla har samma definition som utgångspunkt. Detta underlättar också för stater och internationella organ att föra statistik och att följa brottsutvecklingen samt att i övrigt bygga upp kunskapen om fenomenet.

Sexualbrottskommittén utredde emellertid bara frågan om att införa ett särskilt brott avseende handel med människor för sexuella ändamål. Dess beredning omfattar alltså inte de övriga former av människohandel som behandlas i de olika internationella instrumenten, exempelvis handel med människor för arbetskraftsexploatering. Därmed finns inte heller någon slutlig analys utav vilka andra lagstiftningsåtgärder som inom den snaraste framtid kommer att behöva genomföras för att fullt ut uppfylla Sveriges åtaganden enligt de internationella överenskommelserna. Detta föranledde frågan huruvida man skulle vänta med införandet av ett särskilt straffansvar för människohandel tills dess att ett beredningsunderlag omfattande även frågor om anslutning till och genomförande av relevanta internationella instrument finns att tillgå. Lagrådet t.ex. anförde dessa synpunkter och menade även att vikten av en samlad lagreglering, adekvata straffskalor och internationell enhetlighet vad gäller människohandel talade emot att genomföra en partiell och kanske tillfällig reform på endast ett utav områdena.

Regeringen menade emellertid att kriminaliseringen inte borde vänta på en utökad och fullständig utrednings färdigställande då frågornas komplexitet kunde innebära att en sådan process skulle ta väldigt lång tid och även om reformen bara utgör en del utav problematiken så fanns denna delen vara av särskild betydelse. Myndigheter inom rättsväsendet, som Tex. rikskriminalpolisen, hade pekat på behovet utav ett särskilt straffstadgande i frågan och det är just inom området sexuell exploatering, och då särskilt prostitution, som en effektivare lagstiftning kändes påtaglig och en sådan skulle även utgöra en förutsättning för ett mer välfungerande internationellt samarbete. Vidare så var kommittén enig om att ett särskilt brott avseende handel med människor för sexuella ändamål skulle införas och även en överväldigande majoritet utav remissinstanserna hade ställt sig bakom förslaget.

Regeringen påpekade dock att denna åtgärd endast skulle ses som ett första steg i riktningen mot att åstadkomma en utökad kriminalisering av alla former av människohandel och att den avsåg att, så snart det är möjligt, återkomma med de ytterligare förslag som kan visa sig behövas för att detta och för att fullt ut genomföra relevanta internationella instrument.

Väldigt kort sammanfattat så var det bristen på en reglering som kriminaliserade de gärningar som begåtts i, det kanske oförverkligade, syftet att handla med människor för sexuella ändamål som, sammantaget med faktorer som att offren i regel redan är särskilt sårbara i samhället, oftast utgörs av kvinnor och att en enhetlig lagstiftning efterfrågades som även skulle uppmärksamma handeln och bidra till ett förbättrat samarbete stater

emellan; i kombination med de överenskommelser som undertecknats och de ansträngningar internationellt som gjorts för att bekämpa kvinnohandel och harmonisera straffrätten på området, föranledde en ny lagstiftning.⁹⁹

3.2 Hur utformades själva lagen?¹⁰⁰

Den straffrättsliga bestämmelsen tänkt att kriminalisera alla element av människohandeln för sexuella ändamål trädde äntligen i kraft den 1 juli 2002.

Bestämmelsen är universell på så sätt att det inte har någon betydelse mellan vilka länder handeln ägt rum, vilket är en skillnad mot vad som gäller enligt straffbestämmelsen om försättande i nödläge i 4 kap. 3 § andra ledet brottsbalken.

Däremot måste handeln varit av gränsöverskridande slag och syftat till att människor, som genom olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt medel har förmåtts att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land, ska utnyttjas för sexuella ändamål. Det otillbörliga medlet ska ta sikte på de objektiva förfaranden som ingår i brottet, dvs. att förmå någon att bege sig till eller låta sig transporteras till ett annat land eller ta emot, transportera eller inhysa en person som kommit till ett land under sådana förhållanden. Kravet på att något otillbörligt medel ska ha använts bortfaller om offret är under 18 år och därav att definieras som barn.

Det är utan betydelse vilket land offret är medborgare i, hur länge det har befunnit sig i vårt land innan brottet uppdragas eller huruvida personen vistats här legalt eller illegalt. Det spelar vidare ingen roll huruvida syftet har förverkligats; något utnyttjande för sexuella ändamål behöver rent faktiskt inte ha kommit till stånd för att straffansvar skall föreligga. Detta innebär att det subjektiva rekvisitet, uppsåtet, sträcker sig längre än den objektiva sidan. Uppsåtet skall täcka gärningarna i paragrafen, men ett subjektivt överskott krävs i och med att det för brottets fullbordan räcker med att åtgärderna vidtagits i syftet att utnyttja en person för sexuella ändamål. Genom uttrycket "i syfte att" klargörs att det erfordras direkt uppsåt i förhållande till att utnyttja en person för sexuella ändamål. Det är alltså här fråga om ett preciserat skuldrekvisit.

När det gäller rekvisitet "annat sådant otillbörligt medel", räcker det att gärningsmannen har uppsåt vad det gäller de faktiska omständigheterna som läggs till grund för bedömningen i fallet.

Straffskalan sattes till fängelse i lägst två och högst tio år eller, vid mindre grovt brott, till fängelse i högst fyra år.

Lagtexten i kapitel 4, § 1a, Brottsbalken lyder:

Den som, i annat fall än vad som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas

⁹⁹ Prop. 2001/02:124 s. 18-20.

¹⁰⁰ Kapitlet bygger på Prop. 2001/02:124 s. 20-38, om inte annat anges.

för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för människohandel för sexuella ändamål till fängelse i lägst två och högst tio år.

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte fyllt arton år skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte något olagligt tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel använts.

Är ett brott som avses i första, andra, eller tredje stycket mindre grovt döms till fängelse i högst fyra år.

Försök, förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja människohandel med sexuella ändamål har också kriminaliserats genom 4 kap. 10 § Brottsbalken. Till ansvar döms i enlighet med 23 kap. Brottsbalken.

Första stycket kräver alltså att gärningsmannen vidtagit vissa åtgärder bestående av olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt medel. Dessa ska ha vidtagits för att förmå en person att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land och omfattar alla sådana gärningar som utförs av t.ex. agenter, rekryterare, organisatörer eller transportörer och som gjorts med nämnda mål. Ytterligare ett krav ställs på åtgärderna; syftet med att förmå personen att bege sig till ett annat land ska ha varit att utnyttja den personen för sexuella ändamål vid framkomsten till destinationslandet. Samtliga dessa moment måste föreligga för att bestämmelsen skall bli tillämplig. Det är utan betydelse om detta syfte förverkligats eller ej. När personen anländer till destinationslandet, där utnyttjandet skall ske, anses brottet fullbordat. Brott och övergrepp som offret utsätts för i transitländer kan föranleda straffansvar för försöksbrott, på detta sätt kan t.ex. kidnappare eller den som duperat någon genom att ge sken av att det är fråga om visst arbete, kommas åt.

Med olaga tvång menas, precis som med olaga tvång i 4 kap. 4 § Brottsbalken, att tvinga någon att underkasta sig de beskrivna åtgärderna genom misshandel, våld eller genom hot om annan brottslig gärning. Begreppet vilseledande innebär förmedlande av en oriktig uppfattning till någon och förekommer bl.a. i straffbestämmelsen om bedrägeri i 9 kap. 1 § Brottsbalken.

Åtgärderna kan emellertid ske genom andra otillbörliga medel, som karaktärsmässigt ska vara jämförbara med olaga tvång och vilseledande. Exempel på sådana medel kan vara att missbruka en persons särskilt utsatt belägenhet som gör denne extra sårbar då den inte har några andra reella och verkligt godtagbara alternativ än att underkasta sig förövarens vilja. Det är situationer som är utpressningsliknande eller där offret på annat sätt är i svår knipa. Utsatt belägenhet utgörs av exempelvis: ett ekonomiskt skuldförhållande till gärningsmannen eller att denne är en drogberoendes narkotikakälla: personer som befinner sig i vanmakt, som lever under

ekonomiskt svåra förhållanden, i flyktingskap eller som lider av förståndshandikapp eller någon sjukdom: att utnyttja en persons oklara status i ett land, t.ex. om denne lever som illegal immigrant. Det kan röra sig om att en kvinna, som har ett barn med särskilda vårdbehov, har utlovats möjligheter till sådan omsorg under förutsättning att hon prostituerar sig i Sverige. Omständigheter som sägs vara otillräckliga är det enbara förhållandet att offret lever i ett land med lägre levnadsstandard än destinationslandet.

Gemensamt för de otillbörliga medlen är att de på olika sätt används till att kontrollera offret och få makten över dess fria och verkliga vilja.

Orsakssambandet mellan det otillbörliga medlet och offrets agerande måste vara starkt, dvs. att om offret hade företagit resan även utan påverkan ifrån gärningsmannen så kan straffansvar för människohandel aldrig komma på fråga, resan måste ha företagits till följd av det otillbörliga medlet.

Gärningsmannens syfte, redan vid användandet utav otillbörliga medel, med att få personen att resa, ska vara att utnyttja denne sexuellt i destinationslandet. Här krävs direkt uppsåt.

Termen att ”utnyttjas för tillfälliga sexuella ändamål” innebär i första hand prostitution men även missbrukande utan att ersättning lämnas. Andra former av utnyttjande ligger i uttrycket ”på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål”, t.ex. att tvingas medverka i porrfilm eller pornografiska verk.

Den högre delen av straffskalan är tillämplig då gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet. Straffvärdet påverkas dels av offrets ålder, ju yngre personen varit desto högre bör straffvärdet vara, dels utav om syftet uppnåtts och utnyttjande verkligen kommit till stånd. Detta skall inte förväxlas med betydelsen av syftets förverkligande för straffansvarets föreliggande, där är det uppnådda resultatet irrelevant.

I det andra stycket behandlas de gärningar som sker i destinationslandet, där själva

utnyttjandet planerats äga rum. Genom denna bestämmelse kan den som tar emot, transporterar eller inhyser någon som kommit till ett land, under sådana förutsättningar som omnämns i första stycket, ställas till ansvar för människohandel för sexuella ändamål såvida även deras agerande skett med användande av otillbörliga medel¹⁰¹.

Uttrycken ”ta emot” och ”inhysa” avser exempelvis att ta emot offret i destinationslandet, på en bordell, en s.k. sexklubb eller för vidare transport respektive att någon mer varaktigt tar hand om offret på en bordell eller i en lägenhet.

Kopplingen till uppfyllandet av första styckets rekvisit för straffansvar är av elementär betydelse. Efterföljande åtgärder i destinationslandet är inte straffbara om offret kom till landet som ex. vis flykting. Ett av de objektiva rekvisiten i första stycket innebar ju att offret skulle förmåtts att resa till ett annat land genom t.ex. vilseledande, så även om transporter eller inhysande skett med baktanken att utnyttja personen sexuellt i destinationslandet så är

---

¹⁰¹ Prop. 2001/02:124, s. 26.

det inte pga. en persons agerande som offret från början tänkt resa till landet och det kan inte uteslutas att resan skulle företagits ändå, även utan hjälp. I dessa fall kan andra bestämmelser användas, t.ex. reglerna om koppleri. Alltså fodras för ansvar att de objektiva rekvisiten i första paragrafen är uppfyllda. För straffansvar enligt andra stycket krävs dock inte att någon gärningsman, enligt första stycket, behöver vara identifierad. Vidare måste här påpekas att efterföljande åtgärderna ska vara relevanta i förhållande till de inledande gärningarna i ursprungslandet. Om ett offer, som utsatts för sådana gärningar som uppfyller alla rekvisiten i första stycket och därmed är att klassas som människohandel, sedan i destinationslandet blir befriad från tvånget eller den utsatta situationen upphör på annat vis och offret levtt under ”normala förhållanden” under en betydande tid, så bör åtgärder som skett efter denna tid inte benämnas människohandel för sexuella ändamål. Det brister då nämligen återigen i orsakssamband och uppfyllande av rekvisiten i första stycket.

Det tredje stycket reglerar handel som ägt rum med barn, dvs. personer under 18 år.

I dessa speciella situationer bortfaller kravet på att gärningsmannen har använt sig utav något otillbörligt medel som tvång eller liknande, vare sig det gäller första eller andra stycket av paragrafen. Det räcker med att gärningsmannen påverkat offret på något sätt för att ansvar ska kunna utdömas.

Den mindre stränga straffskala som beskrivs i fjärde stycket skall användas då fall bedöms vara mindre grova. Vid bedömningen ska hänsyn tas till hur liten risken varit för att utnyttjandet rent faktiskt skulle kunnat förverkligas, arten och omfattningen av det åsyftade utnyttjandet samt i vad mån intrånget i annans frihet har inneburit fysiskt eller psykiskt lidande eller kränkning.

3.3 Kritik mot och skälen för utformningen¹⁰²

Lagtekniskt sett så var införandet av ett nytt människohandelsbrott naturligtvis inte helt okomplicerat. Ett flertal besvärliga avgränsningsfrågor aktualiserades. Trots allt så genomfördes lagändringen och vi ska nu se närmare på hur den utformades men först kommer jag att kommentera hur densamma bemöttes.

3.3.1 Kritiken som gavs

Lagrådet visade för det första rent allmänt sitt ogillande gentemot lagstiftningens karaktär av en tillfällig reglering. Ett av argumenten för en lagändring var just önskan om en enhetlig reglering på området. Denna vilja, menades dock omfatta fler former utav människohandel än enbart den för sexuella ändamål. I kombination med att de grundläggande rekvisiten för människohandel av olika slag troligtvis skulle ges likartad utformning, fås resultatet att sektionen som avses med denna lagändring, efter

---

¹⁰² Prop. 2001/02:124 s. 20-38.

ikraftträdandet, även i fortsättningen kommer att finnas med i utredningsarbetet och därav kanske snart kommer att ändras igen.

För det andra framfördes synpunkter på straffbestämmelsen placering. I brottsbalken finns en paragraf som i första hand tar sikte på just människohandel eller den s.k. slavhandeln särskilt med kvinnor och barn, där även sexuellt utnyttjande nämns; bestämmelsen om försättande i nödläge, 4 kap.3 §, Brottsbalken. Den inrymmer inte de fall då någon förmås bege sig till Sverige för sådana ändamål och den täcker inte heller fullt ut alla förfaranden som beskrivs i de internationella instrumenten på området. Den överensstämmer emellertid nära med den nya lagregeln såväl till sin uppbyggnad som till sitt innehåll och sammanfaller i betydande utsträckning med de gärningar som där beskrivs. En ändring i denna paragraf, för att anpassas till internationella överenskommelser, tyckte Lagrådet hade varit mer passande än den ändring som skett.

Konstruktionen av en ny paragraf i 4 kap. Brottsbalken, närmast efter bestämmelsen om människorov i 1 §, utgör en medvetet skapad formell dubbelreglering vilket Lagrådet fann mycket tveksamt om det borde ha accepterats.

Även Riksåklagaren kom med invändningar mot placeringen. Denne ansåg att man med rätt kunde hävda att bestämmelsen om straffansvar för människohandel borde ha sin plats i 6 kap. Brottsbalken.

För det tredje kritiserades rekvisitens utformning. Exempelvis så fanns kraven "otillbörligt" och "på liknande sätt" väldigt diffusa till sitt innehåll vilket motsäger kraven på klar och tydlig strafflag. Samtidigt används t. ex. rekvisitet "tar emot eller inhyser" som, med brukande av sedvanlig lagtolkningsmetod, knappast ansågs kunna innefatta alla de förfaranden som avsetts bli kriminaliserade.

Vidare ifrågasattes det rådliga i att inskränka straffansvaret till endast gränsöverskridande gärningar då man därmed stänger ute det faktum att en hel del av offren för människohandeln säljs vidare inom destinationslandet upp till ett antal gånger. Särskilt det andra stycket i paragrafen påverkas av detta då regleringen inte alls blir tillämplig i förhållande till vissa personer som kommit till Sverige, t. ex. flyktingar eller turister. Dessa båda omständigheter fanns avvika från EU:s rambesluts innehåll och ordningen tedde sig svår att motivera ur saklig synvinkel.

Flertalet remissinstanser opponerade sig mot själva kravet om åtgärders skeende eller föranledande genom användande av olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt. De menade att brottet var lika allvarligt och straffvärt oavsett detta rekvisits uppfyllande.

3.3.2 Skälen som åberopades

Rent allmänt tyckte Regeringen att bestämmelsen skulle ta sikte på mål där en persons utsatta ställning missbrukats för att möjliggöra ett utnyttjande av personen för sexuella ändamål.

De förfaranden som ett särskilt människohandelsbrott borde omfatta ansågs först och främst vara de fall där någon förts från ett annat land till ett annat mot sin vilja, för att där sedan utnyttjas sexuellt, men även situationer där någon vilseletts om t. ex. innebörden av det arbete som ska utföras. Vidare menades sådana situationer innefattas där en person är införstådd med t. ex. prostitution, men där dennes sårbarhet utnyttjas, så att personen inte har något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att finna sig till rätta med utnyttjandet.

Bakgrunden till dessa ställningstaganden utgjordes av det typiska tillvägagångssättet vid människohandel. Handlare förmår offret, genom att använda otillbörliga medel, att underkasta sig vissa åtgärder, vilka får till följd att offret kommer i en position, svår att ta sig ur och som präglas av utnyttjande för sexuella ändamål. Offret kan t.ex. ha hamnat i ett främmande land utan någon verklig eller upplevd möjlighet att kontakta polis eller att söka hjälp. Orsaken kan vara språksvårigheter, avsaknad av pass eller visering, rädsla för repressalier eller för bestraffning för illegal invandring samt fruktan för att återsändas till ett liv i fattigdom och förtryck i hemlandet.

Till följd av detta ansågs att en särskild bestämmelse om människohandel för sexuella ändamål behövde täcka många situationer och förfaranden i flera olika delmoment och led för att uppnå sitt syfte.

Vad gäller ställningstagandet att endast kriminalisera gränsöverskridande verksamhet så togs utgångspunkten, för en svensk definition utav kvinnohandel, i FN konventionens tilläggsprotokoll mot just gränsöverskridande organiserad. Enligt regeringens bedömning är de gränsöverskridande fallen av handel med människor de mest allvarliga och utgångsmaterialet som låg till grund för Sexualbrottskommitténs förslag visar också att de fall, som typiskt sett tros förekomma med anknytning till Sverige, i praktiken ofta har inslag av gränsöverskridande moment. Kommitténs förslag till straffbestämmelse inriktade sig på denna handel och ingen remissinstans invände mot detta.

Det är rätt att straffbestämmelsen i detta avseende avviker, istället för att genomföra, EU:s rambeslut vilket även avser människohandel utan gränsöverskridande inslag. Motivet till detta förklarades med dels det ovan anförda angående den gränsöverskridande handelns art och närvaro, dels det otillräckliga beredningsunderlag för mer vidgående lagstiftning samt de skäl som anfördes för att en ändring skulle komma till stånd nu och inte avvaktas med.

Regeringen hänvisade återigen till avsikten att återvända till frågan om icke-gränsöverskridande kvinnohandel vid en senare tidpunkt inom en snar framtid.

3.3.2.1 Åtgärder i ursprungslandet

När det gäller själva genomförandet av handeln i sig menades att bestämmelsen i sitt första led skulle ta sikte på de inledande åtgärder som vidtas i ursprungslandet samt i transitländer, av de varierande aktörerna, för att på olika sätt förmå offret att bege sig till, eller låta sig transporteras till,

ett annat land var utnyttjande ska ske. Ankomsten till destinationslandet tycktes därmed vara en naturlig fullbordanspunkt för brottet.

Människohandelsbrottet ansågs mer behöva inrikta sig på angreppet på offrets frihet än på det tilltänkta utnyttjandet då straffbestämmelsen i första hand skulle syfta till att skydda personer från att de, genom annans uppsåtliga handlande, ska bli försatta i en situation där de lätt kan komma att bli utnyttjade för sexuella ändamål. Därav skulle även den omständigheten om utnyttjandet verkligen kommit till stånd vara irrelevant för straffansvaret. Främjande eller otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annans prostitution är kriminaliserat som koppleri, då människohandelsbrottet förutom de rekvisiten som ställs för koppleri även innehåller angrepp på offrets frihet och frid, betraktades det förra utgöra ett allvarigare brott vilket sammantaget motiverade en strängare straffskala.

Det var den strängare straffskalan i kombination med behovet av en tydlig gränsdragning i förhållande till andra brott, t.ex. brott mot utlänningslagen och då mer specifikt människosmuggling, som talade för att ett uttryckligt krav om användandet av otillbörliga medel, dock endast avseende vuxna offer, skulle uppställas vid utformningen av människohandelsbrottet. Ytterligare en aspekt som talade för kravet på otillbörliga medel var dess centrala roll för utformningen av människohandelsbrottet som helhet. Borttagandet av rekvisitet skulle leda till en kraftigt försvagad brottsbeskrivning med svåröverskådliga konsekvenser utifrån bl.a. legalitetssynpunkt. Då människohandelsbrottet inte heller begränsades till att gälla endast utnyttjande i formen av prostitution utan också för andra sexuella ändamål, exempelvis framställning av pornografiska alster vilket i sig inte är straffbart enligt gällande rätt idag, så skulle lämpligheten med den högre straffskalan troligen ifrågasatts utan rekvisitet om otillbörliga medel.

Kravet på användandet av otillbörliga medel innebär emellertid inte att det ska förutsättas att tvång har använts. Det ansågs tillräckligt för uppfyllandet av rekvisitet att någon missbrukat en annan persons utsatta belägenhet. Ett i lagtexten särskilt angivande av exempel på otillbörligt medel, dvs. olaga tvång och vilseledande, ansågs inte utgöra något problem då man uttryckligen i förarbetena uttalat att även missbrukandet av en persons befinnande i en särskilt utsatt position och därmed ökade sårbarhet också var exempel på ett otillbörligt medel. Sådana situationer som åsyftats här beskrevs utförligt nog för att inte behöva leda till misstolkning, tyckte man. Slutligen ansåg regeringen, som även stödde sig på tolkningsförklaringarna (de s.k. interpretative notes) till Palermo-protokollet, att situationen alltid borde vara den att det särskilt sårbara offret, som avses i samband med ”otillbörligt medel”, inte haft något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig missbruket för att straffbarhet skall inträda.

Vad det gäller rekvisitets obestämdhet till sin innebörd så fann regeringen kritiken befogad i sig, samtidigt som den påpekade att samma rekvisit används på andra ställen i den straffrättsliga lagstiftningen.

Naturligtvis eftersträvas en så klar och tydlig lagstiftningen som möjligt, men då termen ”otillbörligt medel” innefattar så många olika typer av utnyttjande och varierande slag av utsatta situationer så skulle dessa omöjligt kunna räknas upp i lagtexten. Istället valdes det mer sammanfattande rekvisitet i syfte att ingen straffbar gärning skulle hamna utanför det straffbara området.

Man valde att utforma rekvisitet som ”annat sådant otillbörligt medel” för att det klart och precist av lagrummets text skulle framgå att sådana övriga otillbörliga medel som menas med detta uttryck till sin art skulle vara jämförbara med de otillbörliga medlen olaga tvång och vilseledande. På detta sätt ville man att det skulle framgå tydligare och pekas på vad de olika otillbörliga medlen har gemensamt, nämligen att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja, dvs. orsakssambandet skulle framkomma klarare i lagtexten.

I detta fallet, menade regeringen, måste en närmare tolkning av rekvisitet, under beaktande av legalitetsprincipen, överlämnas åt rättstillämpningen.

3.3.2.2 Åtgärder i destinationslandet

Då avsikten med lagen var att komma åt alla de aktiva förövarna inom sina respektive ansvarsområden för brottets genomförande, straffbelades även de efterföljande leden av den gränsöverskridande handeln, dvs. mottagande, vidare transporter och inhysande av offer i destinationslandet.

Regeringen valde från början att acceptera Sexualbrottskommitténs rekvisitförslag ”ta emot” och ”inhysa” som tillräckliga då dessa bedömdes beskriva de mest typiska efterföljande leden utav brottsligheten på ett korrekt sätt. Transportering menade man utgjorde en sorts mottagande och skulle alltså ingå i rekvisiten. Emellertid insågs, till följd av Lagrådets kritik, att denna sistnämnda hantering, transporten, med användande av sedvanlig lagtolkningsmetod kunde falla utanför det straffbara området. För att eliminera risken för en lagtolkning i strid med regeringens intentioner infördes därför även ordet ”transportera” i andra stycket.

Människohandel kan som sagt förekomma i ett flertal olika syften vilket gör det nödvändigt att klart föreskriva vilka som avses med bestämmelsen för att straffansvar ska föreligga. Övervägandena som gjordes omfattade endast handel för sexuella ändamål, vilket också utgör den slag av handel som drabbar Sverige mest frekvent och som överlag anses vara den mest allvarliga formen av människohandel.

För straffbarhet ska alltså handeln ha skett i ett direkt syfte att utnyttja offret för sexuella ändamål. Utnyttjandet behöver inte ha kommit till stånd för att ansvar ska kunna ådömas; det är tillräckligt att de i lagtexten beskrivna åtgärderna vidtagits i detta syfte.

Angående indirekt eller eventuellt uppsåts tillräcklighet för straffansvar bedömde regeringen att en sådan utvidgning skulle innebära ett alltför vidsträckt gärningsmannansvar vilket kunde leda till svåra gränsdragningsfrågor. Människosmugglare t.ex. skulle kunna dömas för människohandelsbrott då deras syfte, att tjäna pengar på andra människors - ofta orealistiska - förhoppningar om ett bättre liv i ett nytt land, oftast innehåller ett element av eventuellt uppsåt i förhållande till utnyttjande för

sexuella ändamål. Människohandelsbrottet ville förbehållas fall där exploatering utgör huvudmotivet för åtgärderna varför ett direkt uppsåt vad gäller syftet krävdes.

Däremot ville inte ansvar för medhjälp till människohandel uteslutas genom detta. En främjare behöver alltså inte ha direkt uppsåt i förhållande till utnyttjandet för sexuella ändamål.

De utnyttjanden som kriminaliserades genom bestämmelsen skulle bestå av någon slags sexuell exploatering. Begreppet är en bred term, oetablerad inom juridiken i dag, vars innebörd inte heller kan sägas vara helt klar.

Regeringen valde därför att istället i så stor utsträckning som möjligt förtydliga vilka utnyttjanden som avsågs.

De former som togs upp var de mer allvarliga sexualbrotten i 6 kap.

Brottsbalken, våldtäkt och grov våldtäkt i 1 §, sexuellt tvång och grovt sexuellt tvång i 2 §, sexuellt utnyttjande och grovt sexuellt utnyttjande i 3 § samt sexuellt utnyttjande av underårig och grovt sexuellt utnyttjande av underårig i 4 §.

Vidare inräknades också missbrukandet av en annan person för tillfälliga sexuella förbindelser, dvs. sådant utnyttjande som återfinns i koppleribestämmelsen som syftar till att någon drar ekonomisk eller annan fördel av annans prostitution. En privatpersons köpande av en sexuell tjänst ansågs inte uppfylla kravet på utnyttjande. Däremot kom man fram till att det inte behövde vara fråga om någon direkt betalning eller erläggande av ersättning för den tillfälliga sexuella förbindelsen för att utnyttjande skulle ha skett.

För att även komma åt andra former av utnyttjanden med en karaktär snarlik de ovan nämndas, lades formuleringen ”annars på liknande sätt” in i lagtexten för att fånga in exempelvis utnyttjandet av en person för medverkan vid framställning av pornografiska alster eller i pornografisk föreställning. Då rekvisitet uppfattades som alltför obestämt och inte överensstämmande med kravet på klar och tydlig strafflag ändrades detta till att ”på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål”.

Det konstaterades även att den som är under 18 år, och därmed att se som barn, befinner sig på just den grunden redan från början i en sådan sårbar situation att alla åtgärder som syftar till att barnet skall utnyttjas för sexuella ändamål är straffvärda som människohandel. Något användande av otillbörliga medel skulle såtillvida inte behöva krävas utan handelns syftande till sexuellt utnyttjande ansågs tillräckligt för straffansvar.

3.3.2.3 Straffskalan

Grunderna för en högre straffskala har redan redogjorts för till viss del under stycke 3.3.2.1. Några ytterligare förklaringar och kommentarer kan dock ges.

Motivet till ett högsta föreskrivet straff på fängelse om tio år och ett lägsta straff om två års fängelse, består av flera faktorer. Regeringen ansåg att det typiskt sett är mer allvarligt när ett människohandelsbrott begås mot ett barn än mot en vuxen, men ogillade tanken på en tudelad straffskala efter sådana

omständigheter ur systematisk synpunkt och införde därav inte ett högre högsta föreskrivet straff vid brott riktat mot barn.

Regeringen resonerade som så att hade brottet riktats mot ett barn skulle detta ingå som en försvårande omständighet vid beräkandet av brottets straffvärde enligt 29 kap. 2 § 3 st. Brottsbalken. Lagrummet föreskriver att vid beräkandet av straffvärden särskilt skall beaktas, vid sidan om vad som gäller för varje särskild brottstyp, om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig.

Människohandelsbrottet består som sagt av många olika led och delmoment, tillvägagångssätt och varierande grad av hänsynslöshet. Detta i sig fordrade en vid straffskala med utrymme för adekvat straffmätning i såväl de allvarligaste fallen av människohandel som i de fall medförande en mer begränsad skada eller fara för offret eller i övrigt lindrigare variant av brottet.

Denna mångfald av gärningar som bestämmelsen kriminaliserar bedömdes även kunna innefatta brott för vilka ett lägsta straff om två år fanns alltför hårt. För mindre grova fall utformades en mindre sträng straffskala vilket också överensstämde med gällande rätt för de närbesläktade brotten människorov, olaga frihetsberövande och försättande i nödläge, med fängelse i högst fyra år. Ett så mildt straff som böter ansågs dock aldrig kunna komma på fråga pga. människohandelns av naturen grova och föraktande människonihilism.

Ringa risk för utnyttjande i kombination med arten och omfattningen av det åsyftade utnyttjandet samt vad intrånget i annans frihet har inneburit i form av fysiskt eller psykiskt lidande eller kränkning ansågs utgöra faktorer som vid bedömningen skulle beaktas.

3.3.2.4 Placeringen av den nya paragrafen

I 4 kap. Brottsbalken kriminaliserar handlingar som riktar sig mot en annan människas frihet i olika hänseenden eller som kränker hennes rent personliga intressen, dvs. människans frid. I kapitlet återfinns även en bestämmelse som i redan viss utsträckning har varit avsedd att tillämpas på det som kallats "den vita slavhandeln", dvs. regleringen om försättande i nödläge. Då människohandelsbrottets mening är att ta sikte på en annan människas frihetskränkning tycktes denna nya bestämmelse ha ett nära samband med straffbestämmelserna i 4 kap. Brottsbalken. Det faktum att det för brottets fullbordan inte funnits erfordras förverkligande av ett sexuellt utnyttjande menades tala emot en placering av paragrafen i 6 kap. Brottsbalken.

Ur systematiskt hänseende, och med tanke på straffskalan, ansågs den därför bäst passa i 4 kap. Brottsbalken, omedelbart efter bestämmelsen om människorov i 1 §, och således benämnas 1 a §.

Vidare anfördes att en ändring i 4 kap. 3 §, om försättande i nödläge, inte kunde ses som lämpligt vid tidpunkten för lagändringen då en bredare utredning och ytterligare analys erfordrades för detta. Regeringen påpekade återigen de anledningar till ett skyndsamt införande utav lagstiftning på området människohandel för sexuella ändamål samt hänvisade till det

planerade fortsatta arbetet med att åstadkomma ett heltäckande straffansvar för alla former av människohandel inom den snaraste framtid vilken då även skulle omfatta huruvida bestämmelsen om försättande i nödläge bör ändras eller upphävas.

3.3.2.4.1 Avgränsnings- och konkurrensfrågor

Beroende på människohandelsbrottets komplexitet och natur kan det uppstå en del konkurrensproblem. Aktuella bestämmelser som föranlett bryderier är de om människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge och koppleri.

Vad gäller människorov så gjordes den nya paragrafen subsidiär till den som reglerar detta, dvs. 4 kap. 1 § Brottsbalken, vilket för tydlighetens skull skrevs ut i lagtexten.

Angående de övriga bestämmelserna skedde det omvända, dessa skulle inte vara tillämpliga i de fall som 1 a § fanns användbar.

Genom att 3 § på detta sätt uttryckligen blev subsidiär till den nya paragrafen ansågs de nackdelar, förenade med tillämpningsområdenas delvisa överlappande, dvs. den formella dubbelregleringen påpekad av Lagrådet, minska såpass så de eventuella återstående konkurrensproblemen borde vara hanterliga.

3.3.2.5 Förbrott

Ovan har nämnts att människohandel kräver en väl fungerande organisation, baserad på noggrann planering, där ett stort antal människor är involverade. Brottet fullbordas visserligen när gränsen till destinationslandet passeras men ända från resans början inträffar det vanligtvis en hel del gärningar som kan vara mycket straffvärda. Pengar och "äganderätt" till offer skiftar ständigt händer före brottets fullbordande. Detta mycket hjärtlösa och cyniska utnyttjande av människor konstituerade starka skäl för att straffbelägga försök, förberedelse stämpling liksom att kriminalisera underlåtenhet att avslöja brotten.

Man ville även, från myndigheternas sida, ha en möjlighet att ingripa på ett tidigare stadium än brottets fullbordanspunkt utan att gärningsmännen skulle gå fria från ansvar.

4 Den första fällande domen

Den 19 juli 2003 greps 41-åriga Lora Stojko och den 25-åriga Kosta Dupski, båda från statsförbundet Serbien-Montenegro, i Göteborg sedan polisen larmats om misstanke gällande människohandel och sexuellt utnyttjande utav minderårig.

Lora och Kosta förnekade gärningarna.

Under förundersökningen kom det fram att människohandel misstänktes ha skett med två unga flickor, den ena 17 år (Malwina) och den andra 19 år (Ewa), i både Sverige och Danmark.

Lora anklagades för människohandel för sexuella ändamål för både Malwinas och Ewas resor till Danmark från Tyskland och sedan för människohandel för sexuellt utnyttjande då Malwina togs till Sverige. Kosta däremot åtalades för grovt koppleri vad gäller de båda flickornas vistelse i Danmark och för människohandel med sexuellt ändamål för transporten utav Malwina till Sverige.

Jag kommer nu att först redogöra för händelseförloppet fram till gripandet sådant som det framkommit under förhör, för att sedan gå igenom domslutet och skälen härför i enlighet med respektive åtalpunkt.

4.1 Händelseförloppet

Det är få saker man enas om i det här fallet vad gäller händelseförloppet. Parterna är i stort endast överens om att resor har företagits, tillsammans, från Tyskland till Danmark och sedan från Danmark till Sverige.

Redogörelserna kring omständigheterna för resornas företagande och kring situationen i allmänhet går emellertid brett isär. Jag kommer till följd av detta att, så sammanfattat som möjligt, återge de förhör som hållits med parterna samt vittnena.

4.1.1 Malwina

Malwina berättade att hon och Ewa befunnit sig på semester i Tyskland och bott på ett hotell i Hamburg. Pengar till detta hade hon fått av sin mor och de hade festat och träffat människor. De hade sett Lora sitta på en stol med en trasig mobiltelefon så de hade frågat om de kunde hjälpa henne varpå en konversation hade inletts. Lora hade erbjudit dem jobb på en utav henne ägd restaurang i Köpenhamn. Vilka arbetsuppgifter det rörde sig om eller hur länge arbetet skulle vara hade inte diskuterats men hon hade aldrig misstänkt att det skulle röra sig om prostitution. Hon hade dock varit lite tveksam inför att resa eftersom en man varnat henne för att Lora skulle vara farlig.

Dagen därpå, datumet minns hon inte, hade de åkt iväg och Lora hade betalat alla tre biljetterna.

Hon hade inte berättat för sin mamma och egentligen inte velat åka men ändå följt med av dumhet.

Lora, som bodde i Helsingör, hade varit mycket snäll i början. De hade gått ut och ätit ihop och gått på diskotek och roat sig.

Andra dagen i Köpenhamn hade Lora sagt åt dem att klä sig fina och sen tagit med dem till en gata där det stått andra tjejer. Det var nu de båda gissat sig till att det rörde sig om prostitution. När de inte velat börja arbeta så hade Lora börjat skrika och sagt att det skulle de visst och att de skulle ge pengarna till henne. Lora hade stannat bilar och gjort upp om priset och hon hade blivit arg när de inte velat ha med en del kunder att göra. En storvuxen man som kallades Baby Blue hade hela tiden varit med och hon minns att hon hade känt sig rädd.

De sexuella tjänsterna hade bestått i "avsugningar" och vanliga samlag.

Lora hade ordnat ett rum åt henne, med bara en madrass och kackerlackor, där hon hade utfört de sexuella tjänsterna.

Hur mycket Lora tagit betalt visste hon inte, hon hade druckit sprit och tagit narkotika för att klara arbetet. Narkotikan hade hon fått av Lora som hade brukat säga till henne att det skulle gå lättare att arbeta om hon tog kokain. Ibland hade hon fått kondomer av Lora som dock hade sagt att tjänsterna skulle utföras utan eftersom det gav mer betalt.

Baby Blue hade övervakat dem hela tiden så de inte kunnat rymma och Lora hade haft hennes pass, pengar och mobilen. Lora hade även hotat med att skicka missbrukarna på henne.

Vad Malwina visste så var hon och Ewa inte de enda flickorna som varit i arbete för Lora i Köpenhamn.

Sin ålder hade hon berättat för Lora redan på tåget upp till Köpenhamn.

Kosta Dupski hade hon träffat först andra eller tredje arbetsdagen, på gatan där de arbetat. Han hade sett vad som försiggick och vetat att det var fråga om prostitution, han hade också vetat att Lora gett henne narkotika. Varför Kosta hade varit där visste hon inte riktigt, hon sade sig inte tro att hans uppgift varit att bevaka dem, Baby Blue hade varit där hela tiden men Kosta hade inte varit där varje dag. Hon trodde att hans uppgift bara bestått i att köra dem vilket han hade gjort tre-fyra gånger. Första gången, hon mindes inte när, hade varit från Helsingör till Köpenhamn, en annan gång till ett diskotek. Hon hade uppfattat Kosta som snäll och hade tyckt att han borde ha gjort något åt hennes situation.

Hon trodde att Lora och Kosta delat på pengarna, i vilket fall hade hon sett honom få pengar till bensin utav Lora. Den 15 juli, dagen efter hennes födelsedag, hade Lora och Kosta kört ner henne till en rättegång i Tyskland. Dagen efter hade de åkt tillbaka till Köpenhamn där hon fortsatt att gå på gatan. Hon hade inte vågat stanna kvar i Tyskland av rädsla för Lora och hon hade inte berättat något för sin mamma; hon hade skämts. Ewa hade stannat kvar i Köpenhamn vilket hade gjort att hon varit rädd också för vad som kunnat hända med henne.

Ewa hade senare blivit tagen av polisen och hennes pass hade då visat sig vara ogiltigt så de hade tagit med henne och kört iväg.

Hon mindes att hon hade känt det som att allt gick mycket fort och hon uppskattade att hon sammanlagt hade haft 12 kunder eller mer i Köpenhamn.

Det var Lora som hade sagt att de skulle åka till Sverige medan Kosta hade uttalat att de skulle till jobbet. Han hade också sagt att om hon inte ville åka så behövde hon inte och att han kunde hjälpa henne. Lora hade befallt henne att packa. Hon hade inte protesterat och hon ville själv se Sverige.

I Malmö hade Lora via en taxichaufför tagit reda på var de kunde arbeta. Hon hade haft tre till fem kunder i Malmö. När hon sedan hade sagt att hon hade huvudvärk hade hon erhållit tre tabletter av Lora. Hon hade känt sig konstig av tabletterna, påverkad. Lora hade inte prostituerat sig i Malmö utan hon och Kosta hade övervakat hennes arbete. Lora hade tagit kontakt med förarna i bilarna och gjort upp om priset varpå hon antecknat registreringsnumren på bilarna. Hur mycket pengar Lora hade fått visste hon inte men pengarna hade bla. använts till att betala hotellrummen för alla tre i Malmö.

När de hade kommit fram till Göteborg hade Lora frågat en ryss om var det fanns en gata för prostitution och han hade följt med och visat. Hon hade fått kokain av Lora som hon dragit in genom näsan. Hon hade börjat må dåligt och inte velat arbeta. De hade då grälat och Lora hade tvingat henne att stå på gatan.

Lora hade tagit kontakt med kunder och då Kosta hade sett att hon hade kunder hade han och ryssen åkt iväg en stund. Hon mindes att hon hade fått en lapp, där det stått att hon borde fly, av en man i en bil som hade sagt att hon borde ge sig av därifrån. Lora hade då blivit arg och skrikit åt henne att arbeta.

4.1.2 Lora Stojko

Lora bekräftade att hon träffat Malwina och Eva på hotell Alt i Hamburg, där hon själv hade arbetat som prostituerad. Hon hävdade att flickorna också sålt sex och att de hade tagit kontakt med henne och bett om hjälp med att fly ifrån en alban.

Hon hade inte vetat deras ålder och inte frågat heller; hon hade trott att Malwina var 22-23 år gammal men åldern hade aldrig intresserat henne då hon antagit att de var myndiga eftersom de prostituerade sig.

När hon hade kommit för att hämta dem nästa morgon så hade flickorna packat och hon menade att de vetat om att de skulle arbeta som prostituerade.

De hade betalat sina biljetter själva.

Prostitutionen hade börjat samma dag som de anlant till Köpenhamn.

Vid en poliskontroll hade Ewas pass visat sig vara ogiltigt.

Vad gäller narkotikan sa hon att Baby Blue försett Malwina med narkotika och att han sedan stuckit med pengarna.

På tredje dagen hade Kosta Dupski kommit och då han alltid brukade ställa upp så hade hon bett honom att köra dem hem. Han hade varit med på gatan där prostitutionen pågick.

När de hade åkt till förhandlingen i Tyskland hade Malwina sagt att hon skulle säga till sin mamma att hon jobbade på restaurang i Köpenhamn.

Sverige resan hade varit Malwinas vilja då hon har en syster där men de hade varit överens om att åka dit för att arbeta, först i Malmö och sedan hos systemen i Göteborg.

Medan hon och Malwina hade prostituerat sig så hade Kosta svarat för transporterna.

Hur många kunder hon hade haft själv minns hon inte men hon trodde att Malwina hade haft två eller tre.

När de sedan hade åkt till Göteborg för att arbeta där hade Malwina försökt få kontakt med sin mor för att få reda på hur hon skulle kunna träffa systemen, till vilken hon hade köpt presenter i form av kameror.

De hade fått veta utav en ryss var de kunde prostituera sig.

Lora menar att hon aldrig hotat Malwina och aldrig försett henne med narkotika. Tabletterna som tagits i beslag var hennes egna som hon hade fått på recept. Båda flickorna hade haft sina pass och mobiltelefoner hela tiden. Ingen hade vaktat dem och de hade själva tagit betalt. Hon hade inte heller talat med deras kunder.

4.1.3 Kosta Dupski

Vid förhöret med Kosta framkom att han känt Lora länge men aldrig sett henne prostituera sig. Han bekräftade att Lora bett honom hämta Malwina och Ewa i Köpenhamn och att han kört dem till Helsingör. Innan de kommit till bostaden hade de tagit en drink och varit på diskotek.

Vid ett annat tillfälle hade han kört flickorna till Köpenhamn och parkerat på en tvärgata, vilken visat sig vara den gata där de båda arbetat.

Lora hade frågat honom vid en senare tidpunkt om han kunde köra dem till en rättegång i Tyskland.

Vad gäller Malwinas ålder hade han trott att den var ca 17 -18 år och han hade kommit på att hon fyllde år under resan till Tyskland. Han hade köpt henne en gåva i form av parfym och de hade tillbringat en natt tillsammans då de även hade haft sex.

Vid Ewas gripande hade han kört Lora till Köpenhamn och dagen efter hade hon frågat om han kunde köra henne samt Malwina till Sverige eftersom denna ville besöka släktingar där.

I Malmö hade han kört dem till gator där det pågick prostitution och Malwina hade varit i väg med kunder. Det hade varit i Malmö först som Malwina berättat att hon använde narkotika varpå han hade försökt övertala henne att sluta och det varit först nu som han hade blivit säker på att hon prostituerade sig.

Lora hade sagt att Malwina hade haft kontakt med familjen och att de skulle åka till Göteborg. När de anlät hade Malwina vaknade och frågat efter kokain. De båda kvinnorna hade skrikit på varandra och Kosta hade hört Malwina vid ett tillfälle replikera att hon själv tjänade ihop till narkotikan.

Han berättade att han hade bråkat med Lora som då sagt till honom att inte lägga sig i samt att Malwina hade blivit annorlunda sedan hon blivit ihop med honom. Han hade känt sig överflödig och åkt ut på motorvägen söderut men Lora hade övertalat honom att köra mot centrum i stället där de sedan hade träffat på Andrei. De hade då åkt till Rosenlund. När de hade kommit

fram hade han gått iväg med Andrei för att ta en drink. De hade träffat en annan kille som de hade åkt hem till och sedan hade de återvänt till Rosenlund där han hade sett Malwina åka iväg med kunder. Han hade förklarat för Andrei att han inte hade någon nytta av det som pågick och att han skulle sticka till Danmark vilket han även hade sagt till Lora som då hade börjat leta efter Malwina. Polisen hade emellertid kommit och gripit dem innan Lora hade hittat henne.

Vad gäller passet visste han inte vem som hade haft det men han menade att Malwina haft tillgång till mobiltelefon och att han hade trott att Malwina prostituerat sig frivilligt.

4.2 Bevisning

På åklagarens begäran hölls målsägande förhör med Malwina samt vittnesförhör med Andrei Amelin, Roman Vendtland och Iren Grönros. Åklagaren åberopade, med rättens tillstånd, målsäganden Ewas uppgifter sådana de antecknats vid polisförhör under förundersökningen.

4.2.1 Vittnen

Andrei Amelin berättade under sitt förhör att en kvinna, som han efteråt kände igen som Lora Stojko, utifrån en bil hade frågat var man kan sälja tjejer. Han hade då ringt sin kompis Roman Vendtland som föreslagit Rosenlund.

Bilen hade körts av en man, igenkänd som Kosta Dupski, och i den hade ytterligare en person av kvinnligt kön suttit, senare identifierad som Malwina.

Han berättade vidare att Lora gett flickan kokain eller heroin och sagt till henne att ta det för att må bättre varpå flickan hade somnat.

När Lora och Kosta sedan hade försökt att väcka henne hade de fått försöka flera gånger innan hon slutligen hade vaknat.

Lora hade sagt till flickan att denna var tvungen att jobba så hon kunde ge Lora pengar. Flickan hade gråtit och sedan gått ut på gatan. Hon hade kallat på Lora som hade gått iväg och talat med en kund varpå flickan hade åkt i väg i en bil. Betalningen hade tagits emot utav Lora, han trodde att hon fått ca 600-800 kr. Lora hade suttit i bilen och räknat pengar medan Kosta befunnit sig utanför.

Han själv och Kosta hade sedan begett sig hem till honom och efter ett tag hade de åkt tillbaka till Rosenlund. Kosta hade sagt att Lora var galen och att han inte hade med det hela att göra samt att Lora hade 8-10 tjejer i Tyskland. Lora hade också själv sagt, så han hört det, att hon hade en massa tjejer och han hade fått uppfattningen av att hon var chef.

Roman Vendtland uppgav att han hade kommit ner till Rosenlund för att träffa Andrei angående en skuld. Han hade då pratat med Lora som hade påstått sig ha tjejer att sälja och hon hade frågat honom om han kände några som var intresserade.

Vid förhöret med Iren Grönros framkom att hon själv hade suttit i sin bil då hon sett en ung flicka tala med förarna i olika bilar utan att få napp. Hon hade sedan sett henne tala med en kille som hade suttit på ett räcke tvärs över gatan. Det hade kommit fram en kvinna, senare utpekad som Lora Stojko, som hade gapat och skrikit och slitit i flickan. Iren hade fått uppfattningen av att det handlade om något som flickan inte ville göra. Kvinnan hade varit påstridig och flickan hade då bytt kläder till en klänning, men under motstånd och, av vad det verkat som, ledsenhet. Efter ombytet hade hon fått napp. Två män hade då klivit ur en bil och sett efter vart hon tog vägen. De hade gått efter och kollat så att flickan inte försvann. Det hade sett ut som att de bevakade henne. Den ena av männen kände hon igen som Kosta Dupski. Kvinnan hade talat med presumtiva kunder. Omständigheterna hade varit sådana att hon uppfattat det som att flickan var uppenbart utnyttjad. Det var därför hon hade ringt polisen. Hon hade bedömt att flickan i vart fall inte hade fyllt 20 år.

4.2.2 Andra omständigheter

Det fanns även annan bevisning förutom vittnesmål. Vid tidpunkten för gripandet fann man Malwinas pass i Loras handväska, vilket styrker Malwinas utsaga om att hon ej hade haft tillgång till detta. Analysbesked visade att Malwina vid gripandet varit påverkad utav såväl kokain som narkotikaklassade läkemedel och att Lora hade haft narkotikaklassade läkemedel i sin handväska. Vidare fann man även den handskrivna lapp som Malwina berättade sig ha fått utav en man i Rosenlund precis innan gripandet. Man fann även en handling med handskrivna text som löd ”1000 kr” och ”800 kr”.

4.3 Domskälen

Den första fällande domen där man använt sig av den nya lagen kom den 15 oktober 2003 från Göteborgs tingsrätt. Åtalen i bilaga 1 utformades på så sätt att de förutom människohandel för sexuella ändamål även täckte rekvisiten för grovt koppleri.

4.3.1 Åtalspunkten 1 i bilaga 1

Åklagaren gjorde, som första grund för åtalet för människohandel, gällande att Lora Stojko genom vilseledande förmått Malwina att bege sig från Tyskland till Danmark i syfte att utnyttja henne för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning.

Åklagaren gjorde, för det fall något vilseledande inte kunde styrkas, gällande att ansvar för människohandel likväl förelåg på den grunden att Lora förmått Malwina att bege sig från Tyskland till Danmark i syfte att utnyttja henne för sexuella förbindelser trots att hon inte fyllt 18 år.

4.3.1.1 Lora Stojko

Tingsätten menade att utredningen klart visar att Malwina och Ewa tillsammans med Lora Stojko reste från Tyskland till Danmark, var Malwina

och Ewa sedan hade tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Den ansåg sig emellertid inte kunna bedöma huruvida det förekommit vilseledande i den mån som gjorts gällande, utifrån endast Malwinas uppgifter, då Malwinas redogörelse för hur det kom sig att hon reste till Köpenhamn är allmänt hållen. Ett förhör med Ewa, för att klargöra omständigheterna före avresan, hade varit nödvändig för att kunna dra någon slutsats i frågan. Något sådant förhör fanns inte och rätten biföll på dessa grunder inte åtalet för människohandel.

Rätten fann å andra sidan att Lora gjort sig skyldig till människohandel för sexuella ändamål då hon genom sitt agerande ändå förmått Malwina att bege sig från Tyskland till Danmark i syfte att utnyttja henne för sexuella förbindelser trots att hon inte fyllt 18 år. Det räcker, gällande minderårig, att någon form av påverkan förekommit från gärningsmannens sida för att straffansvar ska föreligga. Denna påverkan, menade rätten, framgår i utredningen av Loras egna uppgifter och manifesteras utav att Lora initierat och organiserat resan till Danmark. Resan hade inte företagits utan denna påverkan. Vem som betalat för biljetterna klarlades ej helt och Malwinas uppgifter var något vaga, men Rätten ansåg det ändå klart att Lora drivit på och styrt händelseförloppet.

Vidare inhyste Lora, och transporterade, Malwina i Danmark, allt i syfte att utnyttja henne för prostitution. Malwina har av allt att döma haft liten möjlighet att i realiteten påverka händelseförloppet och hon var endast 16 år vid tillfället. Loras påstående att hon inte visste om Malwinas ålder lämnade tingsrätten utan beaktande då den menade att Lora redan från början borde ha insett att det fanns en stor risk att Malwina var minderårig, men att hon i vilket fall ställt sig helt likgiltig till Malwinas ålder vid genomförandet av åtgärderna.

Efter ankomsten till Danmark hade Malwina tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och Tingsrätten fann ingen anledning att betvivla den beskrivning som Malwina lämnat om hur prostitutionen gått till, dvs. att Lora försett Malwina med narkotika, ansvarat för kundkontakter, övervakat Malwinas arbete på gatan och tillägnat sig, åtminstone en del av, Malwinas ersättning för de utförda sexuella tjänsterna. Rätten konstaterade även Malwinas uppgifter som trovärdiga vad det gällde uppmaningen att inte använda kondom för att inbringa mer pengar, de sätt på vilka Lora hotat henne och Loras vägran att, i vart fall under en del av tiden, låta Malwina ha tillgång till sitt pass, mobiltelefonen och pengar. Dessa omständigheter samt Malwinas unga ålder ledde till att hon befann sig i en sårbar och utsatt situation. Tingsrätten menade att utredningen visar att Lora främjat och otillbörligt utnyttjat att Malwina haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och att hon handlat hänsynslöst, men att dessa gärningar inte täcks utav bestämmelsen om människohandel utan att hon för sitt handlande skulle dömas för grovt koppleri.

4.3.1.2 Kosta Dupski

Vad gäller Kosta Dupski tyckte Rätten att hans gärningar utgjorde medhjälp till koppleri. Utredningen grundad på Malwinas uppgifter sattes stor tilltro

till. Den visade att Kosta hjälpt Lora med att transportera Malwina och Ewa mellan Helsingör och Köpenhamn vid i vart fall ett par tillfällen, men den gav varken bevis för att han övervakat Malwina eller Ewa i deras arbete på gatan eller att han varit medveten om de hänsynslösa åtgärder som Lora vidtagit mot Malwina även om han måste ha varit väl medveten om den verksamhet som Lora bedrev och flickornas roller i denna. Kostas agerande främjade visserligen att Malwina hade sexuella förbindelser mot ersättning men transportererna utfördes endast i begränsad utsträckning. Mot denna bakgrund kom rätten fram till att Kosta endast skulle dömas för dessa gärningar.

4.3.2 Åtalspunkten 2 i bilaga 1

Åtalspunkten avser gärningar riktade mot Ewa. De uppgifter Ewa hade lämnat vid polisförhör kunde endast ges ett mycket begränsat bevisvärde, särskilt som försvararen inte var närvarande vid förhöret och kunde ställa frågor.

4.3.2.1 Lora Stojko

Än mindre än vad som gällde för Malwina kunde det anses bevisat att Ewa blivit vilseledd på det sätt som åklagaren påstått. Åtalet för människohandel ogillades således.

I enlighet med vad tingsrätten redan konstaterat hade Lora inhyst Ewa i sin bostad i Helsingör och ombesörjt att hon transporterats mellan denna stad och Köpenhamn. Det fanns heller ingen anledning att ifrågasätta de uppgifter att Lora övervakat även Ewas arbete på gatan samt tillägnat sig i vart fall viss del av ersättningen för hennes utförda sexuella tjänster. Lora främjade härigenom och utnyttjade ekonomiskt på ett otillbörligt sätt att Ewa hade tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Däremot kunde det inte anses klarlagt att Lora handlat hänsynslöst mot Ewa på det sätt som påståtts. Den gärning som Lora gjort sig skyldig till bedömdes därför som koppleri av normalgraden.

4.3.2.2 Kosta Dupski

Som tidigare redovisats fann tingsrätten det bevisat att Kosta bistått Lora med att transportera båda flickorna mellan Helsingör och Köpenhamn, vid i vart fall ett par tillfällen, och att denne måste ha varit väl medveten om den verksamhet Lora bedrev samt Ewas och Malwinas roller i denna.

Kosta fanns härigenom ha främjat att Ewa haft sexuella förbindelser mot ersättning. Det kunde emellertid inte bevisas om Kosta övervakat flickorna i deras arbete på gatan. Rätten dömde därför Kosta, i enlighet med det ovan anförda, endast för att ha främjat Ewas utförande av sexuella förbindelser mot ersättning genom utförandet av transporter. Dessa utfördes endast i begränsad utsträckning och gärningen bedömdes därav som medhjälp till koppleri.

4.3.3 Åtalspunkten 3 i bilaga 1

Gärningsbeskrivningen handlar om resan från Danmark till Sverige. Båda tilltalade åtalades här för människohandel med sexuella ändamål.

4.3.3.1 Lora Stojko

Tingsrätten fann att det inte råde någon som helst tvekan om att Lora kontrollerat händelseförloppet vid, organiserat, drivit på och styrt resan från Danmark till Sverige. Detta agerande föranledde att Malwina lät sig transporteras till Sverige i syfte att utnyttjas sexuellt vid den ringa åldern av 17 år. På angivna grunder dömdes Lora för människohandel för sexuella ändamål och rätten kommenterade även att brottet inte var att anses som mindre grovt.

Rätten såg ingen anledning att betvivla Malwinas uppgifter om händelserna efter ankomsten till Sverige. Såvida ansågs bevisat att Malwina när hon kommit till Sverige, under den av åklagaren angivna tiden, haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i såväl Malmö som Göteborg och även hur denna gått till. Lora ansvarade således för kundkontakter och övervakade Malwinas arbete på gatan. Hon försåg Malwina med narkotika samt tillägnade sig, i vart fall till viss del, flickans ersättning för de av henne utförda sexuella tjänsterna. Vidare vägrade Lora sålunda, även här i vart fall under delar av tiden, Malwina tillgång till hennes pass, mobiltelefon och pengar. Detta agerande i kombination med Malwinas unga ålder försatte henne i en sårbar och utsatt position, med ringa möjligheter till att kunna avsluta eller bryta dessa förhållanden. I jämlighet med vad som beskrivits ovan tyckte rätten att Lora främjat och otillbörligt utnyttjat att Malwina haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning genom ett hänsynslöst agerande.

Rätten kom dock fram till att dessa gärningar ovan inte omfattades av bestämmelsen om människohandel, varför man lade agerandet som grund för grovt koppleri.

4.3.3.2 Kosta Dupski

Som tidigare konstaterats så menade rätten att Kosta måste varit medveten om dels den verksamhet som Lora hade bedrivit och Malwinas roll i denna dels att resan till Sverige hade företagits i syfte att utnyttja Malwina för tillfälliga sexuella förbindelser. Såväl i Malmö som i Göteborg hade han, på uppdrag av Lora, transporterat Malwina till de olika gator där prostitutionen ägde rum. Malwina hade vid tillfället nyss fyllt 17 år. Rätten fann att han härigenom, på sätt åklagaren påstått, hade gjort sig skyldig till människohandel för sexuella ändamål. Han hade haft en central roll vid genomförande av brottet såsom faktiskt ansvarig för transportererna till och inom Sverige, och fanns därmed skyldig som gärningsman för människohandel.

Vidare uppmärksammade rätten att han, vilket framgick enligt bla. Iren Grönroos vittnesmål, också hade haft en uppgift som bevakare av Malwina vid hennes arbete på gatan. Denna funktion sågs emellertid som en del ingående i den huvudsakliga uppgiften av att svara för transportererna och därav dömdes Kosta endast för människohandel.

4.3.4 Åtalspunkten i bilaga 2

Denna punkt behandlar narkotikabrottet.

Rätten fann utrett att vittnenas utsagor, Malwinas uppgifter och den skriftliga bevisningen sammantaget bekräftade att Lora, på det sätt åklagaren påstått, försett Malwina med narkotikaklassade tabletter samt en liten mängd kokain. Härav följde att Lora även skulle dömas för narkotikabrott av normalgraden.

4.4 Domslut

Tingsrätten konstaterade att Lora och Kostas gärningar var av sådan art och sådant straffvärde att ingen annan påföljd än fängelse kunde komma i fråga.

Lora Stojko dömdes alltså för människohandel för sexuella ändamål enligt 4 kap. 1a§ 1-3 st. Brottsbalken, grovt koppleri enligt 6 kap. 9§ brottsbalken, koppleri enligt 6 kap. 8§ Brottsbalken och narkotikabrott enligt 1§ Narkotikastrafflagen (1968:64) till fängelse i fyra år.

Kosta Dupski dömdes för människohandel för sexuella ändamål enligt 4 kap. 1a§ Brottsbalken samt för medhjälp till koppleri enligt 6 kap. 8§ och 12§ samt 23 kap. 1§ Brottsbalken till fängelse i två åt och tre månader.

Här fanns även en skiljaktig mening; en av nämndemännen tyckte att strafftiden borde satts till fem års fängelse för Loras del och tre år gällande Kosta.

4.5 Egna kommentarer

Under läsningen av rättsfallet väcktes en hel del frågor inom mig som jag ej kunde finna något svar på.

Det första som slog mig var den undermåliga informationen i utredningar och förhör som ledde till dels bristande bevisning samt tvivel gällande omständigheter i fallet. Vad gäller förhören så undrar man om avsaknaden av relevanta fakta beror på tolkningssvårigheter eller på att vissa frågor inte ställts eller glömts bort.

Vad det gäller Malwina så undrar jag varför man inte djupare utrett hennes förhållande till Kosta. På flera ställen i förhöret med henne antyder hon att han varit väl medveten om att hon blev utnyttjad, men det sägs ej rakt ut. Frågan hur hon kunde veta att Kosta varit medveten om hennes belägenhet verkar inte ställts. Gjorde hon vid något tillfälle motstånd mot det sexuella utnyttjandet i dennes närhet? Berättade hon kanske rentav för honom hur hon hamnat i prostitutionsträsket? Hade hon talat om för honom att hon blev lurad? Svar på frågor av denna karaktär hade hjälpt både vad gäller avgörandet av vad som egentligen hänt samt Kostas medvetandegrad om det hänsynslösa utnyttjandet av Malwina.

Vidare undrar jag om Malwina tvingades till att ta droger eller om hon hade kunnat vägra. Hon befann sig genom drogerna i en ytterligare utsatt position och tvingades hon till att ta dessa så blev hon dels mot sin vilja försatt i den situationen och utnyttjad på grund av den av samma person.

Vad anbelangar Ewa så finner jag hennes redogörelse för vad som hänt elementär och nästan avgörande men trots detta finns endast ett polisförhör med hennes uppgifter, vilket gavs ett mycket begränsat bevisvärde. Jag undrar om detta polisförhör gjordes vid gripandet av henne i samband med passkontrollen, eller om den gjordes efter att människohandelsbrott misstänktes. Då människohandeln inte uppdagades redan vid det första gripandet antar jag att ett förhör med Ewa, som bekräftade delar av Malwinas berättelse, hölls vid ett senare tillfälle. Detta får mig att undra varför inte Ewa kunde närvara under rättegången så ett förhör hade kunnat hållas med henne där? Ville hon inte närvara vid rättegången? Var det för dyrt att låta henne stanna under rättegången? Försökte man få tag på henne senare, lyckades inte detta eller var det hela för kostsamt? Företog hon en återresa till Sverige endast för att delta i en förundersökning som sedan i hennes fall inte kunde bevisa knapp någonting alls, i Malwinas fall inte tillräckligt, då utsagan bedömdes i stort sett vara värdelös ur bevishänseende? Reste man kanske rent av till hennes land? Ställdes det frågor till henne angående Kostas kännedom vad gäller situationen de befunnit sig i eller hans arbetsuppgifter? Frågorna kring hennes redogörelse, eller snarare avsaknaden härav, är många.

Ser man till Kostas berättelse förundras man även här över att inte fler utredande frågor ställts till honom. Konfronterades han med Malwinas påståenden om att han varit medveten om henne situation. Hur förklarade han att Malwina menade att Lora och han delat på de pengar som utnyttjandet av Malwina gav.

Då Rätten trots på Malwinas uppgifter överlag och lagt dessa till grund för sin bedömning förstår jag inte varför man i Kostas fall valde att inte se till dessa omständigheter och granska hans berättelse på ett mer ifrågasättande vis. Kunde inte Rätten ha ställt fler och förtydligande frågor?

Vidare finner jag det begrundansvärt hur, om överhuvudtaget, ett offer som ensam varit med om att bli utsatt för detta hänsynslösa brott skall kunna bevisa att ett brott verkligen skett på det sätt som krävs för att få gärningsmännen fällda till ansvar. I detta fallet, när det gäller resan till Danmark, räckte det inte att det fanns ytterligare en flicka som utsatts och som kanske hade kunnat bekräfta omständigheterna.

Mest av allt saknar jag motiven till Rättens ställningstaganden. Jag hade gärna sett en mer detaljerad förklaring eller genomgång av det rättsliga läget samt av den argumentering som lett fram till de bedömningar som gjorts av omständigheterna i fallet. Domskälen ger i det närmaste alls ingen vägledning till de överväganden som måste ha föregått domslutet.

5 Analys

Det fanns under 90-talet tecken på en ökad prostitutionsverksamhet i Sverige. Från statsmaktens sida valde man då att kriminalisera sexköp med förhoppningen att det skulle leda till minskad prostitution och därmed motverka den ökade brottsligheten med anknytning till denna, såsom narkotika-, kvinnohandel och våldsdåd.

Sverige tog ställningstagandet att prostitution är en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Det anses strida mot strävandena mot jämlikhet mellan kvinnor och män att tillåta någon att köpa sig tillträde till en kvinnas kön för att tillfredsställa sina egna sexuella behov.

Vidare ville man genom kriminaliseringen sända en signal till illegala nätverk att en etablering i Sverige skulle bli svårare.

Den allt liberalare syn på prostitution som har spridit sig i Europa under de senaste åren kan anses vara orsaken till det dokumenterade expanderandet utav kvinnohandeln och den ökning som skett av problem och konsekvenser relaterade till handeln.

Ett brett spektra av åsikter angående prostitutionens framtida fortbestånd och utseende gör det svårt att nå enighet om hur kvinnohandeln skall bekämpas.

Legaliseringen utav prostitution och bordellverksamhet som skett i vissa länder i Europa bar med sig förhoppningen om ett bättre liv för de kvinnor som omfattades av och utgjorde köpobjekten inom könshandeln. Resultatet blev dessvärre snarare motsatsen vilket talar mot denna lösning. Då lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster kom väcktes farhågan att verksamheten skulle gå under jorden och de prostituerades situation förvärras än mer. Tiden utvisade emellertid att så inte skedde, polisen vet trots allt var och hur prostitutionen äger rum

Globaliseringen utav ekonomin och en växande sexindustri i kombination med låga eller inga straff gör att handeln med kvinnor i prostitutionssyfte är en lågriskverksamhet med hög avkastning. Handeln med kvinnor ökade i Europas länder vilket ledde till internationellt övergripande ansträngningar för att komma till rätta med kvinnohandeln. Konventioner och beslut togs av bla. FN och EU för att bekämpa förekomsten utav denna. Här ställdes krav på mer enhetlig lagstiftning på området och strängare straffskalor.

Detta, i kombination med de problem som fanns med den i Sverige befintliga lagregleringen på området, ledde till att en Sexualbrottskommitté, tillsatt för att se över författningarna gällande sexbrott, föreslog en straffbestämmelse som skulle rikta in sig på just människohandel för sexuella ändamål.

Regeringen fann att den gällande rätten på området till viss del brast i tillämplighet när det gällde delar av det oftast kedjebrottsligt sammansatta illdådet människohandel. Handlingar som utgjort en nödvändighet för själva åstadkommandet utav lagöverträdelsen kunde falla ur ramen för det straffbara. Det bedömdes även att de straffskalor man använde sig av var för milda.

Mot bakgrunden av de överenskommelser som gjorts med andra stater om gemensamma ansträngningar för att bekämpa handeln, harmonisering av lagstiftningen stater emellan och ett ökat straffvärde för gärningarna ansågs det att ett behov av en enhetlig lagstiftning förelåg.

Vidare trodde man att införandet av ett särskilt straffansvar skulle kunna bidra till att än mer synliggöra fenomenet handel med människor och även i övrigt underlätta det internationella samarbetet mot handeln, vilket är av grundläggande betydelse för att brottstypen ska kunna bekämpas effektivt.

En straffbestämmelse utformades således, i snarlikhet med den definition av brottet som slagits fast i EU: s rambeslut, för att förbättra och underlätta kampen mot handeln. Ett mer vidsträckt omfattande begrepp som kriminaliserar alla de led och moment som tillsammans utgör människohandel för sexuella ändamål infördes år 2002.

Förhoppningarna och syftet med lagändringen var att gärningar som tidigare endast ansetts utgöra förbrott av olika slag nu skulle kunna medföra fullt straffansvar och att tidigare icke åtkombara handlingar numera kunde rubriceras som förbrott. Den skulle straffbelägga handlingar som förövats även gentemot ett offer som till viss del varit medveten om att prostitution skulle äga rum vid anländandet i destinationslandet. Vidare skulle straffansvar nu kunna komma ifråga trots att syftet att utnyttja någon sexuellt inte hade införlivats. Samarbetet poliser, myndigheter och stater emellan skulle underlättas på detta sätt och ett grundläggande syfte var naturligtvis att våra åtaganden enligt undertecknade internationella dokument som skulle uppfyllas.

5.1 Förhoppningarnas möjlighet till uppfyllande rent generellt

Trots denna starka politiska vilja, som manifesterats genom straffbestämmelsen införande, att bekämpa handeln finns det ett antal faktorer som helt allmänt försvårar ett uppfyllande av regleringens målsättning.

Meningen var ju bl.a. att underlätta ett samarbete poliser och myndigheter emellan i olika länder. Problem som kvarstår här är t.ex. att brottet i sig prioriteras olika högt länderna emellan vilket försvårar utredningar mm.

Inte heller i Sverige prioriteras kvinnohandeln på ett önskvärt sätt till följd av myndigheters ofta hårt ansträngda budget.

När man vill komma åt de olika momenten av brottet människohandel krävs stora resurser för klara av att genomföra kompletta förundersökningar från polisens och åklagarnas håll. De oerhörda kostnaderna i samband med efterforskningar kommer sig av brottets gränsöverskridande karaktär. Kvinnorna som utsatts talar i stort sett aldrig svenska varför tolkar måste hyras in. Resor måste ibland företas till offrens hemländer, då de vid gripandet avvisats dit, för kompletterande förhör och uppgifter och i vissa fall ska kvinnan åter resa till Sverige i samband med rättegången för att

vittna. Till följd av olika länders prioriteringar kan det vara svårt och tidsödande att få tag på kvinnorna efter att de återvänt till sina ursprungsländer vilket ytterligare ökar kostnaderna.

Vidare krävs en utbildning och specialkompetens från de inblandades sida för att tillräckligt med hållbara bevis för åtal och fällande dom skall kunna samlas och åstadkommas från åklagarens håll. Vid spaningsarbetet måste man veta vad som ska letas efter specifikt, såsom exempelvis kundregister vid husrannsakan av bordell, för att kunna styrka brott. De rätta frågorna om användandet av otillbörliga medel, graden av hänsynslöshet vid förfaranden och vilket slags tvång eller kontroll som brukats mot offren måste ställas. Kostnaderna utgör ett mellanrum mellan den politiska viljan och de ekonomiska resurser som poliserna har att röra sig med. Denna lucka skulle säkert kunna förminsкас om man lade undan, dvs. öronmärkte, pengar på samma vis som görs för t.ex. narkotikaspaning.

Vad gäller bevisningen måste lagregelns 18-årsgräns vad gäller kravet för hitlockandet med hjälp utav otillbörliga medel ifrågasättas och delvis kritiseras. För det första ignoreras här en av de grundläggande orsakerna till själva handelns överhuvudtaget genomförbarhet. Många unga kvinnor runtom i världen, som lever under svåra ekonomiska förhållanden, ställer upp på prostitution, då de inte ser någon annan möjlighet till att försörja sig. Har de varit medvetna om den eventuella framtida prostitutionen försvåras möjligheten att åtala då det i stort sett blir omöjligt att bevisa något vilseledande eller annat otillbörligt medel vid brottets inledande fas. Åtalet kan då naturligtvis fortfarande rubriceras som koppleri, men straffskalan här är betydligt lägre och brottet är nationellt och inte gränsöverskridande, vilket leder till att gärningsmannen måste befinna sig här i landet tillsammans med kvinnan för att kunna fällas till ansvar. I andra fall så måste offer över 18 år själva, eller genom åklagaren, bevisa att förfarandet vid rekryteringen gått till på ett enligt paragrafen straffbelagt sätt. Detta medför en tung bevisbörda då gärningsmän lätt skulle kunna hävda att offret visste vad det rörde sig om, följde med av fri vilja samt ljög om sin ålder.

Vidare ifrågasätts kvinnans historia och trovärdighet av gärningsmännen, deras ombud och antagligen även domstolen, vilket kan leda till en motsträvighet hos kvinnan att utsätta sig för en rättegång.

Ytterligare en försvårande aspekt gällande utredningen och rättegångsförfarandet är den press och de hot kvinnorna ofta utsätts för av handlarna vilket gör att de inte vågar varken berätta hur omständigheter har gått till eller ställa upp som vittnen. Detta leder även ibland till att utsagor ändras eller nya uppgifter tillkommer senare vilket förminsкас bevisvärdet och trovärdigheten och i det långa loppet kan det leda till att ärendena måste läggas ner.

En annan faktor som motsätter sig ett av straffbestämmelsens syften är lagrummets begränsning till omfattandet av endast gränsöverskridande fall. Detta strider mot målet att genomföra de åtaganden som EU:s rambeslut innebär vilket ofta hävdats som argument för själva lagändringen. Då

regeringen försvarade sig mot denna kritik menade de att man vid skapandet av en svensk definition utav handeln tog utgångspunkt i den definition som återfinns i FN-konventionens tilläggsprotokoll som riktar sig mot gränsöverskridande, organiserad handel. Jag undrar varför man tog den definitionen som mall då ju kriminaliseringen till större del skedde pga. anslutningen till EU:s rambeslut och inte främst pga. av FN:s tilläggsprotokoll. Visserligen menas det att FN-konventionen och dess tilläggsprotokoll fortfarande skall vara vägledande på området men helt klarlagda finner jag inte tankegångarna bakom tillvägagångssättet vara. Motiveringen att de gränsöverskridande fallen oftast är de grövsta fallen av handel och även de som tros förekomma mest frekvent i Sverige och därav borde kriminaliseras först för att, efter vidare beredning, företa lagändringar i framtiden ser jag mer förståeliga. Bestämmelsen som infördes nu kan emellertid inte i sig sägas uppfylla den internationella överenskommelsen.

En enhetlig lagstiftning på området skulle vidare bestå av även människohandel för andra syften än sexuellt utnyttjande, vilket ju endast är fallet här.

5.2 Domslutet i ljust av lagändringens syften

Vad gäller åtalpunkterna i bilaga ett så utformades gärningsbeskrivningen så att den förutom människohandel för sexuella ändamål även täckte rekvisiten för grovt koppleri, vilket jag undrar om det i detta fall påverkat bedömningen till att oftare resultera i fällande för koppleriansvar än vad som annars hade varit fallet, men detta återkommer jag till nedan.

Malwinas uppgifter om att hon blivit vilseledd och på vilket sätt, vad gäller företagandegrunden av resan till Danmark, räckte alltså inte till för att det skulle anses styrkt att sådant otillbörligt medel hade använts. Omständigheterna hade behövt bekräftas av Ewa. Man kan då ställa sig frågan hur någon som ensam utsatts för detta brott ska kunna bevisa vilseledande? Gärningsmannen lär inte hjälpa det mol allena offret att styrka detta. Anledningen till att Rätten inte vidare analyserade huruvida otillbörliga medel använts kan vara att åtalet gällande människohandel ändå kunde bifallas då Malwina inte fyllt 18 år. Otillbörliga medel behöver då inte ha använts för att straffansvar skall bli aktuellt och Malwinas uppgifter visade sig tillräckliga för att det krav på påverkan, som istället ställs, skulle anses uppfyllt och styrkt.

Tingsrätten påpekade sedan för det första att Malwinas uppgifter, i kombination med hennes unga ålder, visade att hon befunnit sig i en sårbar och utsatt situation efter ankomsten till Danmark var hon utnyttjades sexuellt. Detta då hon försetts med narkotika, övervakats, tvingats lämna ifrån sig pengarna hon fått, av kunder som Lora anskaffat henne, till Lora, uppmanats att inte använda kondom för att inbringa mer pengar, hotats av Lora samt förvägrats tillgång till sitt pass, mobiltelefonen och pengar. För det andra ansåg den utredningen visa att Lora främjat och otillbörligt utnyttjat att Malwina haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och

att hon handlat hänsynslöst. Den kom emellertid sedan fram till att dessa gärningar inte täcks av bestämmelsen om människohandel utan dömdes Lora istället för grovt koppleri.

Enligt bestämmelsens tredje stycke krävs inte, vid denna ringa ålder, här 17 år, något sådant användande av otillbörliga medel som avses i vare sig första eller andra stycket. Hade endast användande av otillbörliga medel vad gäller förmåendet till företagandet av en resa till annat land inte krävts så hade man ej i tredje stycket behövt skriva ut att även sådant otillbörligt medel som nämns i andra stycket skall bortfalla. Då detta görs, samt då detta uttryckligen står i förarbetena till lagen, behöver alltså inget otillbörligt medel ha använts vid handlanden efter ankomsten till destinationslandet heller för att straffansvar skall föreligga. Loras agerande borde således vara att bedöma som människohandel även i denna del.

Bestämmelsen är dock ny och har inte tidigare fällt någon till ansvar varför det i mina ögon framstår som att Rätten "fegat" lite och istället använt sig utav bestämmelsen om koppleri.

Kosta hade transporterat flickorna mellan Helsingör och Köpenhamn, var prostitutionen pågick, åtminstone ett par gånger och enligt Rätten måste han varit väl medveten om vilken slags verksamhet Lora bedrev och flickornas roll i denna. Den trodde emellertid inte att han vetat hur hänsynslös Lora varit, och trots att hans gärningar främjat Malwinas sexuella förbindelser mot ersättning så utfördes gärningarna endast i begränsad utsträckning, och på Loras begäran, varför han endast dömdes för medhjälp till koppleri.

Jag undrar nu hur domen hade blivit om man redan i Loras fall hade dömt för människohandel. I det läget hade Rätten säkerligen gjort den bedömningen att Kostas gärningar utgjort medhjälp till människohandel allra helst som den påpekar Kostas medvetandegrad vad gäller verksamheten som pågick. Detta återkommer jag emellertid till lite längre ner.

En diskussion angående underlåtelse att avslöja försök, förberedelse eller stämpling till människohandelsbrott skulle inte ge så mycket då det i det här fallet inte handlar om försök utan fullbordat brott, däremot hade det varit intressant att se hur straffvärdet hade ändrats. En jämförelse av praxis gällande straffmätning och domars stränghet vad gäller medhjälp till koppleri och underlåtelsebrott vid människohandel för sexuella ändamål hade kunnat ge svar. Tyvärr är en sådan komparativ studie inte möjlig då praxis gällande den nya regleringen inte ännu omfattar dylika lagöverträdelser.

När det sedan gäller åtalpunkten två i bilaga ett, dvs. de gärningar som riktats mot Ewa, så utformades åtalet också här till att även täcka rekvisiten för grovt koppleri. Hennes uppgifter, lämnade vid ett polisförhör, gavs ju endast ett mycket begränsat bevisvärde vilket innebar att ett vilseledande, än mindre än vad det gällde Malwina, kunde anses styrkt och således ogillades åtalet för människohandel. Loras främjande och utnyttjande ekonomiskt på ett otillbörligt sätt utav Ewa fann man klarlagt men inte att Lora handlat så hänsynslöst som påstått. Vidare var Ewa över arton år. Därmed dömdes man för koppleri av normalgraden.

Då otillbörligt medel ej kunde styrkas, och detta utgör ett krav för ansvar, så är det i denna del av domen inte konstigt att Kosta endast döms för medhjälp till koppleri. Rätten påpekade dock även här Kostas medvetandegrad av Loras verksamhet och flickornas roller i denna, men man hänvisar till transporterarnas förekommande i begränsad utsträckning som en förmildrande omständighet och skäl för domen.

I den tredje åtalspunkten handlar det om resan från Danmark till Sverige, båda tilltalade åtalades här för människohandel med sexuella ändamål men rekvisiten för grovt koppleri täcktes även här av gärningsbeskrivningen. Loras dömmande för människohandel finner jag inte konstigt, det skedde på ungefär samma grunder som under första åtalspunkten, och behöver inte kommenteras. Det är istället återigen bedömningen av de händelser som utspelat sig efter ankomsten till destinationslandet som jag förundras över. Rätten sade sig inte betvivla Malwinas uppgifter om hur allt gått till, vilket, i kombination med hennes ringa ålder, fanns ha försatt henne i en sårbar och utsatt situation och den påpekade dessutom att det förelegat ringa möjligheter för henne att kunna avbryta sin verksamhet. Ändå tyckte man att människohandelsbrott inte låg för handen utan dömde för grovt koppleri. Bortsett från de invändningar om att otillbörliga medel ej krävs då offret är under 18 år, så tillkommer ytterligare en aspekt in här som jag menar har förbisetts.

Det faktum att Malwina vid denna tidpunkt var beroende av droger, pga. att Lora försett henne med narkotika och uppmanat henne att ta dem, torde ansetts ha förpassat henne i ett sådant särskilt sårbart eller utsatt tillstånd, vars missbrukande av innefattas av termen otillbörliga medel. Sätillvida borde denna omständighet kunna uppfyllt kravet på användande av otillbörliga medel dels då Malwina förmåtts av att bege sig till Sverige, dels vid de senare efterföljande handlingarna. Domstolen borde alltså, enligt mig, ha dömt för människohandel då den, även denna enligt mig, felaktiga tron om ett krav på användande av otillbörliga medel även vid fall som rör barn, måste anses ha uppfyllts genom missbrukandet av Malwinas särskilt utsatta och sårbara position.

Kosta dömdes för människohandel för detta skede av händelseförloppet. Rätten menade att han måste varit medveten om dels den verksamhet som Lora hade bedrivit och Malwinas roll i denna dels att resan till Sverige hade företagits i syfte att utnyttja Malwina för tillfälliga sexuella förbindelser. Han hade ansvarat för transporterarna till och inom Sverige vilket var den avgörande punkten. Det uppmärksammades att han också hade haft en uppgift som bevakare av Malwina vid hennes arbete på gatan, då gärningen fanns inbegripas av hans roll som transporterare menade Rätten att detta utgjorde skäl för att endast döma för människohandel.

Jag antar att Rätten härmed menar att detta var anledningen till att gärningarna inte ansågs föranleda ansvar för grov människohandel. Frågan måste nu ställas; varför dömdes han nu men inte tidigare för detta brott? Jag undrar vad rätten menar då de påpekar att han måste varit *väl medveten* om både den verksamhet Lora bedrivit och flickornas roller i denna men inte hennes hänsynslöshet. Avses endast koppleri med detta? Malwina sade

under sitt förhör att Kosta sett vad som försiggick och vetat att det handlat om prostitution samt vetat att Lora försett henne med droger.

Detta i sig tycker jag tyder på att Kosta visste att det rörde sig om människohandel då förfarandena i Danmark borde ha gått till på samma sätt som i Sverige dvs. så som de beskrevs av vittnena framgick det klart, att Malwina inte frivilligt gick på gatan. Vidare hade hon uppfattat Kosta som snäll och hade tyckt att han borde ha gjort något åt hennes situation. Detta tyder återigen på att Malwina menar att Kosta vetat om att hon inte frivilligt prostituerat sig då hon i så fall inte behövt hans hjälp.

Yttermera framkom att hon sett Kosta få pengar av Lora för hans hjälp, vilket fått henne att tro att de delat på pengarna hon tjänade in. Då Rätten trott på Malwinas uppgifter överlag och lagt dessa till grund för sin bedömning förstår jag inte varför man i Kostas fall valt att inte ta hänsyn till hennes utsaga på ett mer ifrågasättande vis.

Jag undrar huruvida Rätten hade varit tvungen att mer i detalj förklara och motivera sina ställningstaganden om koppleribestämmelsen inte hade varit tillämpbar. Det får jag aldrig veta, men det hade varit intressant då det klarare hade visat om lagändringens syfte, att omfatta fler brott relaterade till och direkt anknutna till människohandel, uppnåts.

Vad gäller påföljderna så dömdes de båda till fängelse pga. straffvärdet och brottets art, vilket helt stämmer överens med bestämmelsens syfte om strängare straff. Jag måste dock hålla med den skiljeaktige i denna fråga. Min tanke här är att angående t.ex. Lora så dömdes hon för människohandel två gånger, och för koppleri, både grovt och av normalgraden, ett flertal gånger. Hade domarna tagits var för sig så tror jag att det sammanlagt hade blivit ett betydligt hårdare straff. Detta talar inte för att man ska bedöma åtalpunkterna var för sig, en samlad bedömning ska naturligtvis ske. Jag menar mer att man kan ta detta i beaktande så inte straffet blir alltför mildt.

Utan den nya bestämmelsen om människohandel hade åtalen förmodligen gällt grovt koppleri för båda tilltalade och det hade inte gått att åtala för de gärningar som inte begåtts i Sverige. På detta sätt uppfyller domen syftet att komma åt fler led och helheten utav brottet.

En rad av de andra yttre faktorer som jag tidigare tagit upp påverkar och influerar domen.

Det första som slog mig då jag läste rättsfallet var hur fattig, ur informationssynpunkt, utredningen var som lades till grund för Tingsrättens bedömning. Bevisvärdemässigt var en del rent av bristfälligt.

Vad gäller förhören så undrar man om avsaknaden av relevanta fakta beror på tolkningssvårigheter eller på att vissa frågor inte ställts eller glömts bort. Jag undrar om Malwina tillfrågades huruvida hon någonsin gjort motstånd i Kostas närhet eller berättat för honom hur hon blev dit lurad. Det hade underlättat för att avgöra hans medvetandegrad om verksamheten samt hänsynslösheten. Vidare hade jag velat veta om det funnits möjlighet för Malwina att vägra att ta droger, vilket starkt påverkat hennes situation enligt mig. En annan omständighet som inte utretts alls, verkar det som, är upptäckten av att Ewas pass var falskt. Hade Lora ordnat pass och

resedokument? Var Malwinas pass äkta? Visste hon något om varför Ewas pass var oäkta?

När det gäller Ewas förhör så kan man undra dels över passet, vad som framkom under förhöret vid hennes gripande jämfört med det under förundersökningen, dels över vilka övriga frågor som ställdes då hon greps eller efteråt. Varför kunde hon inte stanna under rättegången? Försökte man få tag på henne senare, lyckades inte detta eller var det hela för kostsamt? Företog hon en återresa till Sverige endast för att delta i en förundersökning som sedan i hennes fall inte kunde bevisa knapp någonting alls, i Malwinas fall inte tillräckligt, då utsagan bedömdes i stort sett vara värdelös ur bevishänseende? Reste man kanske rent av till hennes land? Ställdes det frågor till henne angående Kostas kännedom vad gäller situationen de befunnit sig i eller hans arbetsuppgifter?

Kunde Rätten inte ställt fler och förtydligande frågor?

Detta pekar på att de problem som finns vid utredandet av brotten kan leda till oerhörda konsekvenser vid en senare lagföring varför syftet med den nya bestämmelsen om handeln lätt kan förfela.

5.3 Slutsatser

Handeln med kvinnor har varit ett känt faktum och förekommit i årtal, trots detta har man inte lyckats stoppa en expanderande verksamhet eller en ökning av dess offer. Idag är frågan om denna brottslighets bekämpande en brännfråga men det verkar som att den inte, ur politiskt hänseende, är viktig nog för att prioriteras tillräckligt.

Sverige tog ett ställningstagande mot prostitution och därmed för de mänskliga rättigheterna samt mäns och kvinnors jämlikhet men kampen mot utnyttjande och förnedring slutar inte där.

Vi fick en ny straffbestämmelse till följd av främst mellanstatliga åtaganden som skulle syfta till en mer lättöverskådlig, enhetlig och strängare lagstiftning med avsikt att kriminalisera fler led och moment av den avskyvärda verksamheten som människohandel utgör.

Den nya regleringen är ett bra steg i rätt riktning och de flesta av dess syften uppfylls mer eller mindre till fullo för då människohandlare inte bryr sig om landsgränser kan inte heller bekämparna av desamma göra detta.

Internationellt samarbete med utgångspunkt i mellanstatligt överensstämmande definitioner och prioriteringsaspekter är absolut nödvändigt för att underlätta arbetet mot handeln, vilket lagändringen bidragit till. Vidare möjliggör den fällande till ansvar dels gällande fler aspekter av brottet dels över landsgränsen vilket är en förbättring jämfört med de lagföringsmöjligheter gällande de delar av verksamheten som inte kunde komma åt på något sätt innan.

Lagändringen kommer emellertid att kompletteras och ses över i framtiden, för att till fullo överensstämma med de internationella instrument som har undertecknats.

Det vore då från min sida önskvärt att omvärdera frågan om krav på användande av otillbörliga medel. Detta då det ur bevissynpunkt försvårar för offer att styrka sin sak, diskriminerar kvinnor som delvis varit medvetna

om vad som komma skulle och helt stänger ute de kvinnor som frivilligt följer med människohandlare exempelvis pga. av den desperation de upplever i samband med sina egna levnadsförhållanden i hemlandet. Ser man till dagens sex- och våldsrelaterade rättegångar där kvinnor är käranden så vet man av erfarenhet att kvinnor inte gärna ställer upp och vittnar, de vill knappt ens från början anmäla, då de räds de frågor och den skepticism som de kan ställas inför angående deras trovärdighet och avsikter. Människohandel är kriminellt i mina ögon oavsett vem offret är, vad det har varit medveten om angående "arbetsförhållandena", har för bakgrund eller inställning till prostitution. Bevisbördans lättande skulle även stämma bättre överens med sexköpslagens ståndpunkt om att en köpare fälls till ansvar trots motpartens insikter.

Vidare önskar jag att man mer såg till resursfördelningen kring problemet. Helt klart klarar dagens polisiära budget inte av de kostnader i samband med förebyggande, utredande, undersöknings- eller efterarbete som detta brott föranleder. Resurser behövs även i en annan form än pengar; man måste mer börja se på kvinnorna som offer för brott och inte som illegala invandrare.

I samband med det framtida arbetet för att förbättra gällande rätt finns det emellertid en viktig aspekt som inte får förbises: anledningen till handels överhuvudtagna existens.

Enligt min mening är det efterfrågan på prostituerade som utgör stommen till människohandeln närvaro. Enkelt sett skulle kvinnohandeln inte fylla något syfte om ingen ville eller kunde köpa sig tillgång till en kvinnas kön. Prostitution, och anledningen till denna som enligt mig utgörs av att män, som de högre stående varelser de utmålats till att vara av vårt samhälle, alltid har, mer eller mindre, haft en rätt till att bestämma över kvinnan och hennes kropp, har alltid förekommit och utgör en slags undermedveten händelse i livet. Vad jag menar är att förekomsten av prostitution till viss del har avdramatiserats och ibland även glorifierats genom t. ex media.

Exempelvis kan här nämnas filmen *Pretty Woman* där handlingen rör sig kring en prostituerads kärleksaffär med en mycket förmögen klient eller artiklar i månadstidningar som uppmanar tjejer att ta plats i tv-soffan för att antingen själva eller tillsammans med sin partner se på porrfilm för att nå ett djupare samförstånd i den egna relationen. Det kan vara svårt att urskilja vad som är fel och förnedrande i kommersialiseringen av sex.

Ett förbud skulle antagligen inte eliminera problemet eller efterfrågans finande utan någon ytterligare påverkande faktor.

En del män anser sig inte göra något fel, vissa menar sig hjälpa kvinnan medan andra tycker att det är deras rättighet att få köpa sex; en tredje har kanske inte funderat så mycket kring den moraliska sidan av könsköpet. De flesta vet dock att inte alla tycker att det är acceptabelt att köpa sig till könsutövning vilket gör att man tabubelagt ämnet och inte diskuterar öppet huruvida man någon gång eller regelbundet köpt sex.

Alla vet emellertid att man kan köpa sex, vilket kan ha lett till en slags undermedveten acceptans utav förekomsten utan att för den delen godkänna företeelsen som sådan.

Jag tror inte att man endast genom att förbjuda prostitution kan förlita sig på att människor instinktivt så till den grad skulle känna att det var fel att köpa

sig till sexuellt umgänge, eller sluta försöka eller rent av lyckas med detta, så att man skulle förbise den egna driften eller tillfredsställelsen.

Rent spontant har jag under arbetets gång velat ansluta mig till dem som propagerar för ett förbud mot könshandel i sin helhet. Jag tror å andra sidan att det inte går att stanna där utan att förebyggande arbete, utbildning och information, för att ändra människans grundbeteenden och inpräntade människovärden, måste ges och bearbetas. En förändring på djupet krävs för att nå ett tillfredsställande resultat där könshandeln inte längre pågår på ett för människor kränkande och förnedrande sätt. På så vis skulle även handeln med människor för sexuella ändamål få ett slut. Naturligtvis känns detta som ett näst intill omöjligt stort projekt och trots försöket i rätt riktning genom sexköpslagens instiftande har man sett en ökning av kvinnohandeln. De tecken på att Sverige inte fanns attraktivt som land för inrättning av handeln satte inte stopp för en utbredning av problem med denna. Könshandeln idag är en sexuell exploatering av kvinnor och den är samhällets könsroller dragna till sin spets. Samhällen, stater och egentligen hela mänskligheten bidrar till detta system.

Idag får jag känslan av att man, istället för att bota sjukdomen, riktar in sig på att lindra dess symptom vilket i och för sig i detta fallet är nödvändigt och för stunden inte alls är fel, så länge inte själva grundproblemet ignoreras i det långa loppet.

Lagändringen utgör en bra början men ytterligare utredningar och samarbete krävs för att man inte skall förlora kampen mot denna form av kriminalitet.

6 Uppdatering av det behandlade området

Mycket har hänt på detta område under den tid som jag arbetade med denna uppsats. Jag tvingads att sätta en gräns gällande vilka förändringar och framsteg som skulle behandlas i arbetet men jag vill ändå försöka ge läsaren en insikt i vad som gäller idag.

Två förslag, ett inom den Europeiska gemenskapens sfär och ett nationellt hemmahörande, har lagts fram i frågan rörande människohandelsbrottsoffer och behandlar i båda fallen frågan om tidsbegränsade uppehållstillstånd för dessa.

Justitiedepartementet har publicerat tre skrifter det senaste året, dels ett betänkande gällande prostitution och dess samband med människohandel dels en utredning rörande straffansvaret vid människohandel samt ett betänkande gällande människohandel.

Under hösten 2003 lades en proposition fram av regeringen där man tog ställning till frågor rörande handeln och dess offer och sedan kom även propositionen som tog ställning till ett mer heltäckande straffansvar på området.

Vad gäller det refererade rättsfallet som mitt arbete kretsat kring så överklagades domen till Hovrätten, dock endast utav Kosta Dupski. I Hovrättens dom B 4388-03, meddelad den 18 december 2003, skärptes straffet med tre månader till två år och sex månader.

Detta efterskriftskapitel är ett försök att påvisa och uppmärksamma en del av de förändringar, förklaringar och ställningstaganden som skett på området samt för att belysa dessa om än ej i detalj.

6.1 Europakommissionens förslag¹⁰³

Direktivförslaget behandlar möjligheten att utge tidsbegränsade uppehållstillstånd till brottsoffer för att möjliggöra och underlätta dessas medverkan i brottsutredningen.

Förslaget utarbetades efter att medlemsländernas lagstiftning på området granskats och utformades i enlighet med en del länders redan befintliga praxis.

Upphållstillståndet kräver och är tänkt att uppmuntra offren att samarbeta med myndigheter och polis mot denna typ av brott. Polisen ska upplysa

---

¹⁰³ Europakommissionens förslag till direktiv om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel eller blivit utsatta för medhjälp till olaglig invandring och som samarbetar med myndigheterna, KOM/2002/0071 slutlig - CNS 2002/0043. Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr C 126 E , 28/05/2002 s. 393-397.

offer för människohandel om möjligheten till ett tillfälligt uppehållstillstånd. Bryter därefter offret förbindelserna med de misstänkta gärningsmännen får offret en betänketid om trettio dagar innan ett beslut måste fattas huruvida han eller hon vill gå längre i sitt samarbete med polis och rättsväsende. Behovet av en månads betänketid orsakas av flera faktorer. Den inledande tiden i anslutning till att brott uppdragats kan vara väldigt kaotisk och uppslitande för offret som i de flesta fall redan befinner sig under hård press. Akut sjukvård eller annan hjälp kan behövas innan man ens ett första förhör kan hållas. Hotbilden mot kvinnor som utsatts för människohandel är ofta av allvarlig art varför det är lätt att förstå att varje offer har en mängd överväganden att ta ställning till innan ett beslut om samarbete kan fattas. Under betänketiden skall medlemsstaten ge offret bistånd och stöd av skilda slag utifrån hans eller hennes behov såsom bostad och sjukvård samt psykologisk, juridisk och språklig hjälp som behövs. Avsikten med denna hjälp är att offret skall få det materiella och psykologiska oberoende som behövs för att han eller hon skall kunna fatta beslutet att samarbeta. Medan offret överväger samarbetet ska den myndighet som är ansvarig bedöma om erforderliga förutsättningar för uppehållstillstånd föreligger. Härvid ska beaktas huruvida offrets deltagande i brottsutredningen är nödvändigt, hur stark offrets samarbetsvilja är och huruvida han eller hon verkligen brutit med gärningsmännen. Är villkoren uppfyllda och offret inte utgör ett hot mot allmän ordning och inre säkerhet, utfärdas ett tillfälligt uppehållstillstånd för sex månader. Härigenom ges offret tillträde till arbetsmarknaden, utbildning och yrkesutbildning samt mer omfattande tillgång till hälsovård. Slutligen kan medlemsstaterna låta honom eller henne delta i integrations- eller återvändandeprogram. Så länge det rättsliga förfarandet pågår får detta tillstånd förnyas med sex månader i taget, men det kan också återkallas om nödvändiga förutsättningar av någon anledning inte längre föreligger. Medlemsstaterna får lov att behålla eller anta förmånligare bestämmelser för offer som samarbetar med myndigheterna än de som anges i direktivet och medlemsstaternas rätt att utfärda uppehållstillstånd på humanitära eller andra grunder påverkas inte.

6.2 Anhörigkommittén¹⁰⁴

Av utredningen *Människosmuggling och offer för människohandel* framgår att offer för denna typ av brott ofta är nyckelpersoner i utredningen. Det är ofta bara den som utsatts som kan peka ut gärningsmän, förklara deras roll, beskriva resvägar och i övrigt berätta vad som pågått. De misstänkta gärningsmännen sitter ofta häktade i Sverige och utredningen måste därav bedrivas skyndsamt. Har offret utvisats ur landet försvåras bevisningen och behovet av förnyade förhör efter offrets återvändande till sitt hemland är svårligen tillgodosett. Det finns en möjlighet för polis och åklagare att hålla förhör utomlands men detta är förenat med höga kostnader och lång tidsutdräkt. Många gånger kan det dessutom vara svårt att lokalisera den

---

¹⁰⁴ SOU 2002:69.

person man önskar förhöra och/eller att få identiteten fastställd. Bevisvärdet sjunker också i allmänhet på uppgifter som lämnats utom förhandlingen.

Rädslan för repressalier från gärningsmännen gör att offer många gånger blir ovilliga att resa tillbaka till Sverige för att delta i rättegången.

Utredningen påvisar att processekonomiska skäl starkt talar för ett införande av en bestämmelse om uppehållstillstånd.

Förslaget som Anhörigkommittén presenterade i sin utredning följer i stort det Europeiska direktivförslaget och går ut på att offer som väljer att medverka i brottsutredningen skall kunna beviljas uppehållstillstånd under den tid utredningen pågår. Även här finns en möjlighet till ett kortvarigt uppehållstillstånd för det fall offret har behov av betänketid ifråga om sin vilja att medverka och vittna i en brottsutredning om människohandel eller önskan att söka permanent uppehållstillstånd i Sverige.

En särskild rätt till hälso- och sjukvård skulle knytas till uppehållstillståndet då man fann offer för människohandel i de flesta fall har utsatts för omfattande psykisk, fysisk och sexuell misshandel och behöver få ta del av den vård destinationslandet kan erbjuda, särskilt om adekvat vård inte kan fås i hemlandet. Till detta kommer ett behov av ett boende som kan kännas tryggt under betänke- eller utredningstiden. Det kan även vara nödvändigt med en stödperson, ett målsägandebiträde, under rättegången. De rättigheter som redan gäller för vittnen i allmänhet skulle då även komma att gälla för de offer som ska vistas en tid i Sverige med hjälp av det föreslagna uppehållstillståndet.

Kommittén fann det egentligen oskäligt att endast tala om tidsbegränsade uppehållstillstånd då en del av offren ansågs vara bäst betjänta av ett permanent uppehållstillstånd i Sverige. Något förslag till lagändringar gavs dock inte då man menade att denna frågan ska bedömas enligt

Utlänningslagens nuvarande regler om humanitära skäl då detta skulle ge friare händer och mer utrymme för att beakta det enskilda offrets livssituation. Vidare ansåg kommittén att det låga antalet ansökningar inte motiverar en särskild lagstiftning.

De tidsbegränsade uppehållstillstånden ska grundas i och utges till följd av statens intresse och behov av medverkan i utredningar om allvarlig brottslighet. Dessa tillstånd kan bli aktuella inte bara i utredningar om människohandel utan också gällande organiserad människosmuggling, eller andra allvarliga brott.

Villkor som uppställs för uppehållstillstånden är att de brottsutredande myndigheterna bedömer att offret är en viktig förutsättning för utredningen under beaktande av andra förekommande bevis av, om offrets personliga närvaro under utredningen är av stor betydelse, vilken trovärdighet som kan tillmätas offret samt vilket intryck offret ger av att vilja samarbeta under hela utredningens gång. Kravet på att offret måste ha brutit all kontakt som funnits med gärningsmännen återfinns även här och vid denna bedömning tas hänsyn till ifall offret ger intryck av att på något sätt, t.ex. av rädsla eller skuldförhållande, alltjämt stå i ett beroendeförhållande till gärningsmännen.

6.2.1 Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m. ¹⁰⁵

Anhörigkommitténs arbete ledde fram till propositionen *Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.*, innehållandes förslag för att underlätta lagföringen av brott genom att de utlänningar som utsatts för brott i Sverige ska beredas möjlighet att stanna i landet under tiden som brottsutredning och domstolsprocess pågår.

Ansökan om uppehållstillstånd ska göras av förundersökningsledaren och beviljas för en begränsad tidsperiod. Förlängning av uppehållstillståndet kan beviljas, och det finns ingen gräns för hur lång den sammanlagda tiden får bli. Propositionsförslaget skiljer sig från Anhörigkommitténs förslag då det är förundersökningsledaren, och inte utlänningen, som skall ansöka om uppehållstillståndet. Motiveringen till detta var att det är statens intresse, och därmed statens representant, som skall avgöra om denna typ av uppehållstillstånd är önskvärt. Att kräva av ett enskilt brottsoffer att hon skall inge ansökan, inte för egen del utan för det allmännas räkning, bedömer man vara mindre lämpligt.

Det finns inga hinder för att offret själv lämnar in en ansökan om uppehållstillstånd på andra grunder, t.ex. asyl eller anknytning till person bosatt i Sverige.

Personer som beviljats denna typ av uppehållstillstånd kommer att ha rätt till samma hälso- och sjukvård, samt bistånd enligt socialtjänstlagen, som personer som är bosatta i Sverige. Kommuner och landsting ska ersättas av staten för de faktiska kostnader som uppkommit.

Förslagen avses träda i kraft den 1 oktober 2004.

6.3 Människohandel och prostitution ¹⁰⁶

I betänkandet *Människohandel och prostitution* behandlas motionsyrkanden rörande frågor om människohandel och prostitution. I motionerna tas frågor upp rörande omfattningen av brottet människohandel för sexuella ändamål, polisens arbete mot människohandel och olika åtgärder för att möjliggöra för offren att medverka i förundersökningar och huvudförhandlingar. Vidare behandlas frågor om prostitution.

Samtliga motioner föreslås avslås med hänvisning till redan genomförda åtgärder samt till pågående utrednings- och beredningsarbete.

Vad gäller borttagandet av kravet på otillbörlig påverkan på vuxna brottsoffer så att samtycke inte får en ansvarsbefriande verkan, ansåg Justitiedepartementet att det vore att utsträcka det straffbara området för långt. Motionen om ett reducerat uppsåtskrav avslogs med en likalydande motivering då det fanns innebära ett alltför vidsträckt gärningsmannansvar att inte uppställa krav på direkt uppsåt.

---

¹⁰⁵ Prop. 2003/04:35, *Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.*

¹⁰⁶ JuU 2002/03:05

Motioner som efterfrågade, från polisens sida, en större prioritering av människohandelsbrott, ett utökat samarbete inom EU och ytterligare resurser samt särskilda ”trafficking”-enheter inom polisen föreslogs avslås. Utskottet fann inte någon anledning för riksdagen att uttala sig innan den stundande propositionen, som ska behandla även sådana frågor, lagts fram. Vidare menades att åtgärder redan vidtagits för att förbättra bekämpningen av dessa brott och man hänvisade bl.a. till Östersjö-samarbetet.

I några motioner yrkades på utökat stöd och hjälp för människohandelsoffer. Då beredningsarbetet med Anhörigkommitténs slutbetänkande inte ännu var färdigt och man inväntade den kommande propositionen rörande dessa frågor valde man att inte tillstyrka motionerna.

När det gäller prostitutionsfrågor så förklarade man att en kriminalisering av försäljning av sexuella tjänster inte fanns önskvärd. Det fanns inte rimligt att fälla den, åtminstone i flertalet fall, svagare parten till ansvar då denne utnyttjas av andra som vill tillfredställa sin egen sexualdrift. Det ansågs också viktig att uppmuntra de prostituerade att söka hjälp för att undkomma sin situation vilket man befarade skulle hämmas om de riskerade någon form av påföljd för sin verksamhet.

En utvärdering av lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster efterfrågades och utskottet höll med om att en sådan var angelägen men hänvisade till att en undersökning gällande prostitution skulle komma att utföras av Socialstyrelsen under våren 2003 varför man ansåg att riksdagen inte behövde vidta några åtgärder i frågan.

Det framhölls att Sverige borde verka för en kriminalisering av köp av sexuella tjänster inom EU vilket utskottet menade redan gjordes då regeringen bedriver ett aktivt arbete inom EU mot människohandel och prostitution samt då regeringen uttalat att dessa frågor även i fortsättningen kommer att vara prioriterade. Någon ytterligare åtgärd från riksdagen fanns inte nödvändig.

6.4 Ett heltäckande straffansvar¹⁰⁷

I promemorian föreslås att Sverige ska tillträda Palermoprotokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Vidare behandlas Europeiska unionens rambeslut om åtgärder mot människohandel.

I promemorian föreslås lagändringar som bedöms nödvändiga för att Sverige skall kunna tillträda protokollet samt genomföra rambeslutet. Förslagen till lagändringar syftar till att åstadkomma ett utvidgat skydd mot alla former av människohandel och försäljning av barn.

---

¹⁰⁷ Ds 2003:045

I övrigt bedöms Sverige – utan lagstiftningsåtgärder eller några andra sådana åtgärder som kräver riksdagens beslut – kunna uppfylla åtagandena enligt de ovan nämnda instrumenten.

Vad gäller brottsbalken föreskrivs bla att 4 kap. 3 § skall upphöra att gälla och att 4 kap. 1a och 10 §§ skall ha följande lydelse:

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel *rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen*, i syfte att personen skall

1. utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella *sexuella ändamål* till fängelse i lägst två och högst tio år. förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål,
2. *utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd, eller*
3. *utnyttjas i något annat nödläge, döms för människohandel* till fängelse i lägst två och högst tio år.

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där. Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första stycket,

1. *till annan för över kontrollen över en person, eller*
2. *från annan tar emot kontrollen över en person.*

Den som begår en gärning som avses i första *eller andra* stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel *för sexuella ändamål* även om inte *olaga tvång, vilseledande eller något annat* sådant otillbörligt medel använts. Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel även om inte *något* sådant otillbörligt medel *som anges där* har använts. *En gärning som avses i första eller andra stycket utgör brott även om den som gärningen riktas mot har samtyckt till sådant utnyttjande som avses i första stycket 1–3. Är ett brott som avses i första – tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.*

10 §2 För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel *för sexuella ändamål*, olaga frihetsberövande eller *försättande i nödläge* och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa. För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel eller olaga frihetsberövande och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

Förslaget innebär en utvidgning av vad som innefattas i begreppet människohandel, vilket leder till att Sverige uppfyller vad man åtagit sig enligt rambeslut i EU om åtgärder för att bekämpa människohandel. Det utvidgade straffansvaret ska omfatta människohandel som syftar till att offren utnyttjas i tvångsarbete och liknande tvångstjänstgöring, i slaveri eller därmed jämförbara bruk och sedvänjor eller i träldom eller för avlägsnande av organ. I konsekvens härmed ska brottet i fortsättningen benämnas enbart *människohandel*.

Kravet på att människohandeln ska ha ett gränsöverskridande moment föreslås ersättas med ett krav på att gärningsmannen genom de inledande åtgärderna ska ha uppnått kontroll över offret. Detta bland annat för att komma åt fall av så kallad re-trafficking, när offren säljs till nya människohandlare, såväl inom ett land som över landsgränser. Det innebär att lagen ska kunna omfatta fall där människohandlare utnyttjat personer som kommit till Sverige under andra omständigheter än som offer för människohandel, t.ex. ensamkommande barn som söker asyl i landet. Människohandelsbrottet tar mer sikte på angreppet på offrets frihet än det tilltänkta sexuella utnyttjandet som sådant. För fullbordat brott krävs att gärningsmannen i handelskedjan har tagit kontroll över offret eller att sådan kontroll över offret har förts över till eller mottagits av någon annan. Kravet på kontroll bör dock enligt förslaget inte ställas alltför högt. Det är tänkt att röra sig om sådana situationer av påtagligt underläge som typiskt sett krävs för ett förverkligande av brottsplanen.

Fullbordandet av en människohandelsåtgärd genom uppnåendet eller överföringen av kontrollen över offret utgör en motsvarande rimlig fullbordanspunkt för människohandelsbrott.

För straffansvar för fullbordad människohandel föreslås att åtgärden har bidragit till att kontroll över offret uppnåtts.

En uttrycklig bestämmelse föreslås införas i lagtexten om att offrets ”samtycke” till det åsyftade utnyttjandet ska sakna betydelse för straffansvar.

Motiveringen här är att såväl FN-protokollet mot människohandel som rambeslutet innehåller uttryckliga regler om att offrets samtycke till det åsyftade utnyttjandet skall sakna betydelse om något av de i instrumenten angivna otillbörliga medlen har använts. Angivande av samtyckets irrelevans för straffansvar leder dels till att man uppnår en mer fullständig överensstämmelse med de internationella instrumenten, dels att det för rättstillämparen på ett tydligt sätt markeras att det i straffbestämmelsen angivna kravet på användning av otillbörliga medel endast omfattar de inledande momenten av människohandeln, dvs. rekrytering, transport etc. och inte det åsyftade utnyttjandet. Vidare klargörs därigenom att även gärningar som till det yttre har karaktären av koppleribrott mycket väl kan utgöra sista ledet av ett människohandelsbrott.

Kravet på otillbörliga medel för straffansvar för handelsåtgärder enligt första stycket, dvs. att de har genomförts med användning av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel, skall kvarstå. Något sådant krav skall däremot inte ställas upp för straffansvar för sådana

handelsåtgärder som består i överföring till annan eller mottagande från annan av kontrollen över en person.

De skäl som har anförts i det tidigare lagstiftningsärendet, för ett behållande av kravet på otillbörliga medel, är i allt väsentligt fortfarande relevanta. Som framgår av den tidigare redogörelsen föreslås emellertid nu bl.a. att kravet på att människohandeln skall ha ett gränsöverskridande moment skall ersättas med ett krav på att gärningsmannen genom de inledande åtgärderna skall ha uppnått kontroll över offret. I konsekvens med detta bör det i svensk lagstiftning inte rimligen ställas upp något särskilt krav på att handelsåtgärderna skall ha genomförts med användning av otillbörliga medel i de fall där människohandlarna redan har kontroll över offret och deras åtgärder består i att till annan föra över eller från annan ta emot denna kontroll.

En ny straffbestämmelse om människohandel bör blir så effektiv som möjligt. Erfarenheterna av tillämpningen av bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål är inte stor men omständigheter tyder på att det kan vara svårt att styrka att otillbörliga medel har använts vid rekryteringen och transporten av personer till Sverige i syfte att de här skall utnyttjas för prostitution. Kravet kan också leda till att fokus vid utredning och lagföring av människohandelsbrott på ett önskat sätt skiftas från den misstänktes handlande till offrens bakgrund och situation, och särskilt i vilken utsträckning de varit medvetna om vad den avsedda exploateringen skulle innefatta. Utskottet fann dessa starka och även andra skäl tala för ett övervägande av att slopa kravet på användande av otillbörliga medel. Frågan fanns dock vara komplicerad, mångfacetterad och övergripande många lagrum vars utredande inte fanns tillämpligt i denna promemoria. Istället föreslås en särskild utredning göras angående de otillbörliga medlen då man förhoppningsvis inhämtat ytterligare erfarenheter gällande tillämpningen av den nya lagstiftningen.

För straffansvar förutsätts alltså liksom tidigare bl.a. att handelsåtgärderna har vidtagits genom vissa otillbörliga medel, nämligen olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel. I fråga om innebörden av detta krav är inte någon ändring avsedd.

Vad gäller personer som inte har fyllt 18 år krävs aldrig att gärningsmannen har genomfört handeln med användande av något otillbörligt medel. Således skall den som begår en gärning som beskrivs i första stycket mot en person som inte har fyllt 18 år dömas för människohandel även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel har använts. Det är i stället tillräckligt att gärningsmannen rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med personen, och därigenom tar kontroll över denna, i ett sådant utnyttjandesyfte som avses.

Det föreslås att bestämmelsen om försättande i nödläge i 4 kap. 3 § brottsbalken skall upphävas om den nu föreslagna regleringen av brottet människohandel genomförs.

Utskottet ansåg att brottsbeskrivningarna för brotten försättande i nödläge och människohandel för sexuella ändamål redan idag i viss utsträckning överlappar varandra. Med de föreslagna ändringarnas införande skulle merparten av det som i dag regleras i 4 kap. 3 § brottsbalken komma att

falla under tillämpningsområdet för 1 a § i samma kapitel. Bestämmelsen om försättande i nödläge framstår som omodern och föråldrad och tillämpas sällan i praktiken. De förfaranden som i dag utgör ett problem kriminaliseras på ett mer ändamålsenligt sätt genom människohandelsbrottet. Vid sidan av människohandelsbrottet finns dessutom oaktsamhetsbrottet framkallande av fara för annan i 3 kap. 9 § brottsbalken. Mot denna bakgrund gjordes bedömningen att en särskild bestämmelse om försättande i nödläge vid sidan av det människohandelsbrott som nu föreslås inte var nödvändig.

6.5 Ett utvidgat straffansvar för människohandel¹⁰⁸

I propositionen *Ett utvidgat straffansvar för människohandel* tas de frågor upp som behandlats i promemorian *Ett heltäckande straffansvar för människohandel*. I skrivelsen föreslås att bestämmelsen i 4 kap. 1 a § brottsbalken om människohandel för sexuella ändamål omfatta människohandel som inte är gränsöverskridande samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än sexuellt utnyttjande, t.ex. tvångsarbete och att brottet fortsättningsvis skall benämnas människohandel. Straffet föreslås vara fängelse, lägst två och högst tio år eller, om brottet är mindre grovt, fängelse i högst fyra år. Vidare föreslås att försök, förberedelse och stämpling till människohandel liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott kriminaliseras.

I propositionen föreslås även att riksdagen skall godkänna FN:s tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn och det inom EU upprättade rambeslut om bekämpande av människohandel samt de lagändringar som bedöms nödvändiga för att tillträda respektive genomföra instrumenten. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004.

Vad gäller brottsbalken föreslås dels att 4 kap. 3 § skall upphöra att gälla, dels att 4 kap. 1 a och 10 §§ skall ha följande lydelse:

4 kap. 1 a §1

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för människohandel för sexuella ändamål till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen, i syfte att personen skall

---

¹⁰⁸ 2003/04:111

1. utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål,
2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
3. utnyttjas för avlägsnande av organ, eller 4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte,

döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där.

Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första stycket,

1. till annan för över kontrollen över en person, eller
2. från annan tar emot kontrollen över en person.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel använts.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första-tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

10 §2

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel för sexuella ändamål, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för

underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, människohandel eller olaga frihetsberövande och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

En kriminalisering av människohandeln i enlighet med FN-protokollet och rambeslutet ansågs vara mer vidsträckt än vad som är fallet enligt dem i dag gällande svenska straffbestämmelserna. Regeringen gjorde den bedömningen att svensk rätt inte till alla delar svarar mot de åtaganden som ställs i Fn-protokollet respektive rambeslutet när det gäller kriminalisering och påföljder för människohandel, då den svenska rätten inte omfattar eller straffbelägger alla delmoment av handeln, endast omfattar gränsöverskridande brottslighet och enbart gäller människohandel med sexuella ändamål.

Regeringen ansåg att straffansvaret borde omfatta även sådana människohandelsförfaranden som syftar till andra former av utnyttjande än sexuella. Vidare borde det utvidgas till att avse ytterligare människohandelsåtgärder, såsom krigstjänst, tvångsarbete och liknande tvångstjänstgöring, avlägsnande av organ samt annat utnyttjande av någons nödläge, oberoende av om dessa är gränsöverskridande eller inte. Vad gäller det gränsöverskridande momentet så säger propositionen i stort samma sak som promemorian. Vidarehandel, flyktingar som utnyttjas då de kommit till Sverige samt ensamkommande barns utnyttjande utgör starka skäl för att kriminalisera även icke-gränsöverskridande fall av människohandel.

Straffansvaret för människohandel skall omfatta den som, under de förutsättningar som i övrigt anges i bestämmelsen, rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen. Ansvar skall också träffa den som i ett angivet utnyttjandesyfte till annan för över eller från annan tar emot kontrollen över en person.

De människohandelsåtgärder som bestämmelsen ska omfatta kan delas upp i två slag. Det ena består i människohandelsåtgärder som leder till att kontroll över offret uppnås. Det andra består i överförande till eller mottagande från annan av kontrollen över offret.

Det föreslås, i likhet med promemorian, att det för straffansvar för människohandel skall krävas att handelsåtgärderna, dvs. tagandet av kontroll över någon, har genomförts med användande av olaga tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel. Något sådant krav skall inte ställas upp för straffansvar för sådana handelsåtgärder som består i överföring till annan eller mottagande från annan av kontrollen över en person.

Rekvisitet "med utnyttjande av någons utsatta belägenhet" är emellertid nytt och tillkom på förslag av Lagrådet som menade att t.ex. missbruk av någons särskilt utsatta och därför sårbara situation lättare kunde fångas upp med denna formulering. Införandet av rekvisitet tydliggör vad som tidigare avsetts med formuleringen annat sådant otillbörligt medel och någon ändring i förhållande till gällande rätt är inte avsedd.

I propositionen föreslås vidare att det i 4 kap. 1 a § tredje stycket tas in en bestämmelse av innebörd att det inte krävs att något otillbörligt medel använts, om brottet riktats mot en person under 18 år.

Vad gäller den fortsatta kritiken mot kravet på otillbörliga medel kommenterar Regeringen att den ämnar att tillsätta en särskild utredare som skall följa upp tillämpningen av människohandelsbrottet och bl.a. analysera och överväga möjligheten att utmönstra kravet på otillbörliga medel ur bestämmelsen.

Till skillnad från departementspromemorians förslag så ansåg inte Regeringen att någon bestämmelse om att offrets samtycke till det åsyftade utnyttjandet saknar betydelse för straffansvar för det föreslagna

människohandelsbrottet skall införas i lagtexten. Visserligen skulle ett uttryckligt stadgande om samtyckets irrelevans stämma bättre överens med de internationella instrumenten, vari ett sådant återfinns, men att offrets eventuella samtycke till det åsyftade utnyttjandet saknar relevans för frågan huruvida ett brott förövats framgår, enligt Regeringen, redan av lagtexten i första stycket och allmänna rättsliga principer gällande samtycke.

När det gäller upphävandet av bestämmelsen om försättande i nödläge i 4 kap. 3 § Brottsbalken överrensstämmer propositionsförslaget med promemorians och man fann ingen anledning till att ha kvar bestämmelsen. Den ansågs omodern och förlegad vid sidan om att dess tillämpningsområde till fullo inbegrips av den nya regleringen gällande människohandel.

6.6 Människohandel¹⁰⁹

I betänkandet *Människohandel* behandlas regeringens proposition *Ett utvidgat straffansvar för människohandel*.

Regeringsförslaget går ut på att riksdagen dels ska godkänna ett tilläggsprotokoll rörande människohandel till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, dels ska anta ett förslag till lag om ändring i brottsbalken. Lagförslaget är föranlett av sagda protokoll och av ett inom EU antaget rambeslut om bekämpande av människohandel.

Utskottet behandlar dessutom ett antal motioner som väckts med anledning av propositionen och några motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2003.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner protokollet och antar regeringens lagförslag. Utskottet föreslår vidare med anledning av ett motionsyrkande att riksdagen beslutar om ett tillkännagivande av innebörd att regeringen snarast bör låta utreda hur en ny bestämmelse om människohandel bör utformas i vilken det inte uppställs ett krav på att gärningsmannen använt otillbörliga medel för att han skall kunna dömas för brottet. I likhet med Regeringen anser utskottet att det inte behövs någon särskild reglering av att samtycke till utnyttjande inte fritar från ansvar, att uttrycket "tar kontroll över" i förslaget inte behöver ersättas samt att det inte bör införas en särskild straffbestämmelse om människohandel avseende barn varför motioner med detta innehåll föreslås avslås.

I ärendet finns reservationer och särskilda yttranden som dock ej kommer att kommenteras.

Utskottet behandlar en motion om avskaffandet av kravet på gärningsmannens användande av otillbörliga medel.

I tidigare lagstiftningsarbete kan utläsas att anledningen till att det infördes ett krav på otillbörliga medel i huvudsak var att straffansvaret för människohandel skulle anknyta till angrepp på offrets frihet och frid, inte till om något sexuellt utnyttjande kommit till stånd. Utan ett krav på otillbörliga

---

¹⁰⁹ 2003/04:JuU20

medel ansågs att brottsbeskrivningen skulle ha blivit alltför uttunnad och få konsekvenser som var svåra att överblicka från bl.a. legalitetssynpunkt. Den kritik som riktats mot att kravet på otillbörliga medel finns kvar i både departementspromemorian, som ligger till grund för propositionen, och i regeringsförslaget, riktar sig mot att det föreslagna kravet på att gärningsmannen tagit kontroll över offret innebär att brottet innefattar ett angrepp på frihet och frid varför det inte längre torde vara nödvändigt att uppställa ett krav på att otillbörliga medel använts. Vidare framhålls att det i domstolarna har varit svårt att styrka att ett otillbörligt medel använts vid människohandelsåtgärderna.

Utskottets uppfattningen är att det är viktigt att lagstiftningen blir så effektiv som möjligt. De få men ändå befintliga erfarenheterna av tillämpningen av bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål tyder på svårigheter rörande bevisningsfrågor när det gäller att styrka att otillbörliga medel använts. Detta har på ett icke önskvärt sätt lett till att fokus vid utredningar om människohandel förskjutits från den misstänktes handlande till offrens bakgrund och situation i hemlandet. Fokus bör i stället sättas på det handlande som är straffvärt, och brottet bör vara så utformat att utredningen koncentreras till gärningsmannen. I detta sammanhang vill utskottet uppmärksamma och varna för det nya exempel på otillbörliga medel som regeringen nu föreslår - att utnyttja någons utsatta belägenhet. Detta rekvisit verkar i än högre grad än de nu gällande exemplen ta sikte på offrets situation i hemlandet.

Utöver detta bör påpekas att synen i Sverige på köp av sexuella tjänster talar för att kriminaliseringen bör innefatta alla åtgärder som i förlängningen syftar till att någon skall utnyttjas i prostitution eller för andra sexuella ändamål och det oavsett om något otillbörligt medel använts eller inte.

I linje med den kritik som riktats mot förslagen anser utskottet att det finns mycket som talar för att de skäl som tidigare motiverade kravet på otillbörliga medel i tillräcklig grad beaktas genom införandet av ett krav på att gärningsmannen skall ha tagit kontroll över offret.

I regeringsförslaget tas inte direkt ställning till frågan om de otillbörliga medlens nödvändighet respektive icke krävande. Däremot aviseras en utredning som skall analysera möjligheterna att ta bort kravet på otillbörliga medel. Enligt utskottet finns det starka skäl som talar för detta och med hänsyn till att den knapphändiga rättspraxis som finns redan pekar på att det är förenat med stora svårigheter att styrka att otillbörliga medel använts bör man inte vänta med detta arbete utan genast sätta igång.

I avvaktan på resultatet av undersökningen menar Utskottet att den föreslagna utformningen av lagtexten får accepteras men att riksdagen som sin mening ska ge regeringen till känna att ej fördröja tillsättningen av utredningen.

Utskottet råder riksdagen att avslå motionen angående människohandelsoffers automatiska rätt till permanent uppehållstillstånd då utskottet anser att det alltid bör göras en sammantagen bedömning av skyddsbehov och humanitära skäl i dessa sammanhang.

Vad det gäller önskan om ett program för att stödja offer för människohandel som skall återvända till hemlandet och om säkerheten för dem i hemlandet så hänvisar utskottet till bestämmelserna i FN-protokollet och till pågående arbete i frågan och föreslår riksdagen att avslå motionen.

Andra motioner som rör människohandel hemställs avslås då de redan har behandlats i och med ovan gjorda redogörelser eller är föremål för kommande utredningar. Motionsyrkandet om att sexuellt umgänge med en person som det finns skäl att anta tvingas till prostitution ska jämföras med våldtäkt rekommenderas avslås med hänvisning till att sexualbrottslagstiftningen för närvarande är föremål för ett brett upplagt reformarbete och att regeringens avsikt är att lägga fram en lagrådsremiss under våren 2004.

6.7 Rikskriminalens senaste lägesrapport¹¹⁰

I Rikskriminalens sjätte lägesrapport beskrivs polisens arbete nationellt och internationellt under år 2003. Rapporten tar även upp andra aktörers arbete på området, ny lagstiftning och för en diskussion om brottsutvecklingen vad gäller människohandel för sexuella ändamål.

Här redovisas bla att informationen till polismyndigheterna om misstänkt människohandel för sexuellt ändamål har ökat under 2003 och att man erhållit flertalet uppgifter om att Sverige används som transitland för kvinnor som skall utnyttjas i prostitution i bl.a. Norge och Danmark. Av statistiken som redovisas framgår att 21 anmälningar om människohandel för sexuella ändamål gjorts i Sverige under 2003. Samma år har två personer dömts för människohandel för sexuella ändamål och nio personer för människohandelsliknande brott såsom koppleri, grovt koppleri, våldtäkt, grovt sexuellt tvång, människorov, olaga frihetsberövande m.m. I jämförelse med år 2002, då fem personer dömdes för människohandelsliknande brott, kan en ökning utläsas och polisen uppskattar att mellan 400–600 kvinnor blivit offer för människohandel i Sverige under 2003. Siffran är högre än föregående år men behöver inte innebära en ökning av antalet offer för människohandel enligt rapporten. Anledningen till den ökade siffran tros bla utgöras av att polisens bedömning av antalet offer för människohandel har legat för lågt under föregående år och att brottet i sig uppmärksammas mer nu än tidigare. Både allmänhet och polis har blivit mer medvetna och lärt sig att känna igen tecken på människohandel.

Information som inkommit till polisen tyder på att handeln inte bara är ett storstadsfenomen utan även mindre orter drabbas. Vilka brott som uppdragas beror till stor del på hur mycket resurser polismyndigheter har lagt ner på den här typen av brottslighet. Vad gäller den nya lagstiftningen mot människohandel för sexuella ändamål kommenteras att utredningar visat att nödvändigheten av att handeln skett med användande av vissa otillbörliga

---

¹¹⁰ *Människohandel för sexuella ändamål*, Lägesrapport 6 KUT/A-492-226/04

medel, såsom olaga tvång, vilseledande eller annat sådant otillbörligt medel för att en person ska dömas för detta brott, försvårar bevisläget. Det kan vara mycket svårt att bevisa hur någon rekryterats till denna handel. Rekryteringen av kvinnorna sker i utlandet och under detta skede har svensk polis oftast inte kännedom om vad som pågår. Här står oftast ord mot ord och stödande bevisning saknas, varför människohandlare troligtvis även i fortsättningen kommer att åtalas och dömas för det lägre brottet koppleri/grovt koppleri om inte lagstiftningen ändras.

Försäljningen av sexuella tjänster sker i Sverige liksom i andra länder till stor del via Internet. I rapporten framhålls vikten av att polisen måste få bättre utbildning och kunskaper för att kunna följa och ingripa mot prostitutionen på Internet. Det belyses även att svenska brottsbekämpande myndigheter måste kunna använda sig av arbetsmetoder som är jämförbara med andra länders för att det internationella samarbetet ska fungera på ett bra sätt. Särskilda spaningsmetoder efterlyses samt en möjlighet för poliserna att vittna om den upptäckta och följda brottsligheten för att underlätta kvinnornas bevisbörda.

År 2003 öronmärkte regeringen 30 miljoner kronor för Polisens arbete mot människohandel under åren 2004-2006. Pengarna kommer att underlätta för Polisen att bekämpa människohandel, och denna brottslighet är även på så sätt ett prioriterat brott.

I lägesrapporten beskrivs ett nystartat, april 2003, samverkansprojekt för offer för människohandel i Stockholms län. Det går ut på samordning av myndigheters och organisationers insatser för personer som utsatts för handel i länet. Projektet finansieras av medel från den Europeiska Flyktingfonden och samordnare är Stiftelsen Kvinnoforum. Projektets syfte är dels att förbättra handläggningen av människohandelsärenden och stödet till de personer som är utsatta dels att utveckla och implementera en handlingsplan för samordnad hantering av fall av människohandel som främjar offrens mänskliga rättigheter och behov av stöd och råd, skydd, boende, hälsovård, juridisk hjälp och stöd inför återvändande. En fråga som varit i fokus för arbetet är vilken myndighet som ska finansiera boende och uppehälle under tiden som polisutredningen pågår. Denna fråga förväntas emellertid få sin lösning i samband med att regeringens förslag, enligt prop. 2003/2004:35, antas under oktober 2004.

I rapporten framhålls att den nya lagstiftningen mot människohandel för sexuella ändamål bör ses över. Det är kravet på användandet av otillbörliga medel av samtliga slag som man vill ta bort. Rikskriminalpolisen menar att de s.k. ”andra otillbörliga medlen” är särskilt problematiska då de gör att fokus flyttas från den misstänktes vidtagna åtgärder och över till offrets situation och handlande. Det faktum att bevisning för offrets utsatthet och sårbarhet ofta finns i hemlandet eller i vart fall utanför Sveriges gränser samt att bevis rörande offrets möjlighet till andra verkliga alternativ än att underkasta sig gärningsmannens vilja. Egentligen endast kan bevisas av om en till offret närstående person kunnat bistå denne för sin försörjning, gör att fokus flyttas ännu längre från den misstänktes vidtagna åtgärder till en

utredning av de ekonomiska förhållandena hos offrets närstående i hemlandet/utlandet. Ett borttagande av kravet på användandet av otillbörliga medel skulle försätta fokus i utredningarna på människohandlarens ändamål med handeln, d.v.s. prostitution och exploatering av offren. De svårigheter som har gjort att människohandelsbrott inte kunnat bevisas utan istället har lett till domar för koppleri/grovt koppleri skulle därmed avhjälpas. I konsekvens härmed, menar polisen, att offrets ”samtycke” till det åsyftade utnyttjandet bör sakna betydelse såsom föreslås i ”Ett heltäckande straffansvar för människohandel” Ds 2003:45.

Vidare poängterar Rikskriminalpolisen att sexköpslagen fortsatt att fungera som en barriär mot människohandlarnas etablering i Sverige. Dessa söker sig hellre till andra och mera attraktiva och vinstgivande marknader då efterfrågan på kvinnornas tjänster i vårt land har varit mindre och förtjänsterna lägre än vad förövarna räknat med.

7 Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

EGT L 203, 01.08.2002

EGT L 63, 04.03.1997

EGT L 342, 31.12.1996.

Ds 2003:045, *Ett heltäckande straffansvar för människohandel*,
Justitiedepartementet, Stockholm, 2003

JuU 2002/03:05, *Människohandel och prostitution*, Betänkande från
Justitieutskottet, Stockholm, 2003

JuU 2003/04:20, *Människohandel*, Betänkande från Justitieutskottet,
Stockholm 2004

KOM (2000) 854.

KOM/2002/0071 slutlig - CNS 2002/0043, Europeiska gemenskapernas
officiella tidning nr C 126 E , 28/05/2002 s. 393-397.

Prop. 1997/98:55. Regeringens proposition om kvinnofrid.

Prop. 2001/02:99 Regeringens proposition om Sveriges antagande av
rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel

Prop. 2001/02:124. Regeringens proposition om straffansvaret för
människohandel

Prop. 2003/04:35, *Människosmuggling och tidsbegränsat uppehållstillstånd
för målsägande och vittnen m.m.*, Utrikesdepartementet, Stockholm, 2003

Prop. 2003/04:111, *Ett utvidgat straffansvar för människohandel*,
Justitiedepartementet, Stockholm 2004

Rikskriminalpolisens beslut den 11 sept. 1998, dnr A KUT-499-3408/98.

SOU 1981:71. *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder*, Betänkande
av 1977 års Prostitutionsutredning.

SOU 1982:61. *Våldtäkt och andra sexuella övergrepp*, Betänkande av 1977
års Sexualbrottskommitté.

SOU 1995:15. *Könshandeln*, Betänkande av 1993 års
Prostitutionsutredning.

SOU 2001:14. *Sexualbrotten: Ett ökat skydd för den sexuella integriteten
och angränsande frågor*, Betänkande av 1998 års Sexualbrottskommitté.

SOU 2002:69. *Människosmuggling och offer för människohandel*,
Betänkande av 2000 års Anhörighetskommitté.

Rättsfall B 7477-03 från Göteborgs Tingsrätt.

NJA 1986 s. 607.

NJA 11 1962 s.119 och s.121.

Övrig litteratur

C. Engström, (red.), *Nationalencyklopedin*, Band 16, Bra Böcker Ab,
Höganäs 1995

Liljeström. Rita, *Det erotiska kriget*, Liber, Sthlm, 1981.

Månsson, Sven-axel, *Sexualitet utan ansikte*, Carlson & Jönsson, Malmö 1984

Månsson, Sven-axel, *Bordell Europa*, Göteborg 1992

Månsson, Sven-axel, *Könshandel över gränserna*, skrift i Andersson, Gunnar (red.), *Egensinne och mångfald*, Hansson & Kotte, Ystad 1996
Svenska Bibelsällskapets varsamma språkliga revision av 1917 års översättning, Bibeln, Gamla testamentet, 2: a tryckningen, Svenska Bibelsällskapet och Verbum Förlag AB, Jongbloed, Nederländerna, 1992

Artiklar

T. Hammargren, "Norrländ ny marknad för sexhandel", artikel i Svensk Polis nr 1, 2002

Mannheimer, Clara, *Ett totalstopp för trafficking borde vara ett absolut krav på de länder som vill ansluta sig till EU*, artikel i DN 2002-12-01

Månsson, Sven-Axel, *Sverige och den globala könshandeln*, artikel i Socialpolitik nr 4-5, 2000

Shannon Sara, *Prostitution and the mafia; The involvement of Organized Crime in the Global Sex Trade*, artikel i Transnational Organized Crime nr 4, 1997

Westerstrand Jenny, *Prostitutionen rör alla. Det är viktigt att diskutera prostitutionen ur ett större perspektiv*, debatt i DN 2002-11-28

Internetsidor

A. Gundhäll Wood, *Palmedagarna 2003: FN, Fred och Folk rätt*, referatartikel från Olof Palmes Internationella Centrum.
http://www.palmecenter.se/article.asp?Article_Id=3208
2004-03-21 18:01

Alta Vista, sökning "sex"
<http://www.altavista.com/web/results?q=sex&kgs=0&kls=1&avkw=aapt>

Bite; Ieva, *How gender and Inequality Promotes Prostitution and Trafficking in Women*, föreläsning vid First Joint Seminar of the Nordic and Baltic Countries Against Trafficking in Women, May 29-31, Tallinn, 2002:
<http://www.nmr.ee/women/presentations/IevaBite.pdf>
2004-03-06 19.00

CATW
<http://www.catwinternational.org/about/#phil>
2004-03-06 19:12

G. Ekberg, *The Palermo Protocol*, artikel i NIKK magasin nr. 1, 2002
<http://www.nikk.uio.no/publikasjoner/nikkmagasin/magasin/mag20021.pdf>
2004-03-06 19:51

G. Ekberg, *Introduction to the Topic of Trafficking in Women and Information about the Nordic-Baltic Campaign against Trafficking in Women*, öppningstal vid First Joint Seminar of the Nordic and Baltic Countries Against Trafficking in Women, Tallinn, Estonia, Maj 29-31, 2002
<http://www.nmr.ee/women/presentations/GunillaEkberg.pdf>
2004-03-06 19:54

Europeiska kommissionen 2002:
http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/8mars_sv.htm
2004-03-06 19:56

GAATW
<http://www.thai.net/gaatw/>
2004-03-06

IHRLG (International Human Rights Law Group) och IOM (International Organisation for Migration)
<http://www.imadr.org/project/petw/home.html>
2004-03-06 20:00

Kvinna till Kvinna
<http://www.iktk.se/amnesinfo/handel/handel.html>
2004-03-06 20:02

Näringsdepartementet, *Prostitution och handel med kvinnor*, Faktablad, Grafisk service, Sthlm 2002
http://naring.regeringen.se/pressinfo/infomaterial/pdf/N2002_018_kvinnohandel.pdf
2004-03-01 20:43

OSCE/ODHIR, *Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE*, Organization for Security and Co-operation in Europe Review Conference, September 1999, ODIHR Background Paper 1999/3
http://www.osce.org/documents/odihr/1999/09/1503_en.html

Regeringskansliets faktasida för Mänskliga Rättigheter.
http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=3&to_p_id=7
2004-03-21 19:24

Rikskriminalpolisen, *Lägesrapport 1*, 1999:16 DNR KUT/A-480-1902/99, Stockholm 1999
<http://www.polisen.se/inter/nodeid=19155&pageversion=1.html>
2004-03-06 20:07

Rikskriminalpolisens, *Lägesrapport 2*, 2000:1, Dnr KUT/A-492-614/00, Stockholm 2000

<http://www.polisen.se/inter/nodeid=19155&pageversion=1.html>

2004-03-06 20:07

Rikskriminalpolisens, *Lägesrapport 3*, 2001:3, Dnr KUT/A-492-872/01, Stockholm 2001

<http://www.polisen.se/inter/nodeid=19155&pageversion=1.html>

2004-03-06 20:07

Rikskriminalpolisens, *Lägesrapport 4*, 2002:1, Dnr NSK 2002-02118, Stockholm 2002

<http://www.polisen.se/inter/nodeid=19155&pageversion=1.html>

2004-03-06 20:07

Rikskriminalpolisens, *Lägesrapport 5*, 2003:1, Dnr NSK 2003-01809, Stockholm 2003

<http://www.polisen.se/inter/nodeid=19155&pageversion=1.html>

2004-03-06 20:07

Rikskriminalpolisens, *Lägesrapport 6*, 2004: 2, KUT/A-492-226/04, Stockholm 2004

<http://www.qweb.kvinnoforum.se/Reference/refPres.asp?refNo=1780&Language=46>

2004-03-22 17.32

Strandberg, Nina, *What is trafficking in women and what can be done?*, artikel i *Crossing Borders Against Trafficking in Women and Girls*, Kvinnoforum, 1999

<http://www.qweb.kvinnoforum.se/papers/tic-whatistrafficking.html>

2004-03-21 13:17